

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

F E L Â H İ Y E A Ğ Z I
ÜZERİNE BİR İNCELEME

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

08107091

ty PL 1989 .Ç131
Çağiran, Önder
Felâhiye ağzı üzerine bir inceleme

Önder ÇAĞIRAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Osman Nedim TUNA

(Yüksek Lisans Tezi)

MALATYA, 1989

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak
kabul edilmiştir.

Başkan _____

Üye _____

Üye _____

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyele-
rine âit olduğunu onaylarım.

____ / ____ / ____

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Felâhiye ilçesi ağzını fonetik, morfoloji, sözlük ve transkripsiyonlu metinler seviyesinde tespit etmek gâyesini taşıyor.

Giriş kısmında İlçe ağzı üzerine daha önce yapılan kısmî çalışmalar tanıtıldı. Bunlar arasında, transkripsiyonlu metne dayanan bir incelemenin bulunmadığı görülmektedir.

Fonetik kısmında vokal ve konson şemaları yer alıyor: Seslerin tamâmı tek tek ele alınarak hangi şartlarda teşekkül ettikleri belirtildi. Ayrıca, fonetik hâdiseler üzerinde duruldu.

Morfoloji kısmında yapım ve çekim ekleri şekil ve örnekleri gösterilerek incelendi. Ayrıca sıfat, zamir, zarf ve edatlara da yer verildi.

Metinlerde geçen kelimelerin sözlüğü de teze eklenmiştir. Bu kelimelerden bazıları Derleme Sözlüğü için malzeme teşkil edebilir.

Metinler, daha ziyâde yaşlı kişilerden derlendi. Yazıya geçirilirken, bölge ağzının bütün husûsiyetlerinin korunmasına dikkat edildi. Metinlerin yer aldığı sayfalar umûmî ve husûsî olmak üzere ikişer numara taşıyor. Referanslarda husûsî numaralar esas alındı.

Derlemeler, Felâhiye'nin bütün köylerinden yapılmış değildir. Sebebi, bölgenin etnolojisinden ileri geliyor: İlçemiz köylerinden bazıları yerleşik Türkmenler'den oluşmuştur. Böylece, ayrıca incelenmeğe değer

ağız farklılıkları meydana gelmiştir. Sınırlamaya gidilerek, burada sâdece İlçe merkezi ve Darılı köyü esas alındı.

Ülkemizde yapılan ağız çalışmalarının yeterli olmadığı eskiden beri bilinmektedir. Henüz "Kayseri ağızları" üzerine bütünlük arz edici bir inceleme mevcût değildir. İleride yapılabilecek il seviyesindeki bir çalışmaya sistemli fakat mütevâzi bir başlangıç teşkil etmek ve Anadolu ağızlarının mukâyesesinde az da olsa faydalı olmak bu tezin gâyelerindedir.

Başka bir husus da, son zamanlarda mahallî husûsiyetlerin kaybolmağa yüz tutmasıdır. Punu, ancak malzeme tespitlerinin kalıcı hâle getireceğini söylemek yerinde olacaktır.

Çalışmamda ilminden ve metodundan geniş ölçüde istifâde ettiğim Muhterem Hocam ve Tez Danışmanım Doç. Dr. Osman Nedim TUNA'ya ve kendisinden malzeme derlediğim şahıslara teşekkür ederim.

Önder ÇAĞIRAN

Malatya, 1989

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa:</u>
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
GİRİŞ	
1. Felâhiye İlçesi.....	IX
2. Felâhiye İlçesi Üzerine Dil ve Edebiyat Çalışmaları.....	XII
3. Malzemelerin Derlenmesi.....	XIII
4. Malzemelerin Derlendiği Şahıslar Hakkında Bilgi.....	XIV
5. Kullanılan İşâret ve Kısaltmalar.....	XVI
I. BÖLÜM: FONETİK (SES BİLGİSİ)	
A) VOKALLER	
1.a- Düz-Geniş Vokaller.....	1
1.b- Yuvarlak-Geniş Vokaller.....	4
1.c- Düz-Yarı Geniş Yarı Dar Vokaller....	6
1.ç- Yuvarlak-Yarı Geniş Yarı Dar Vokaller	7
1.d- Düz-Dar Vokaller.....	8
1.e- Yuvarlak-Dar Vokaller.....	9
2.a- Vokallerde Açıklık Uyumu.....	11
2.b- Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu Hakkında...	11
3. Diftong.....	11
B) KONSONLAR	
1. Vasıflarına Göre Konsonlar.....	12
2. Eulunuş Yerlerine Göre Konsonlar.....	22
2.a- Kelime Başında Eulunabilen Konsonlar	22

2.b- Kelime Sonunda Bulunabilen Konsonlar 23

C) FONETİK HADİSELER

1. Nöbetleşe Vokaller.....	23
2. Damaklılaşma.....	23
3. Dudaklılaşma.....	23
4. Konsonant Değişmeleri.....	23
5. Kâidesiz Değişmeler.....	24
6. İkizleşme.....	24
7. Tekleşme.....	25
8. Benzetme	
8.a- Uzaklığına Göre Benzetme.....	25
8.b- Yerine Göre Benzetme.....	25
9. Başkalaşma.....	25
10. Göçüşme.....	26
11. Ulanma.....	26
12. Açıklık Uyumu	
12.a- Erime.....	26
12.b- Büzülme.....	27
12.c- Derilme.....	27
13. Geçişme.....	27
14. Hece Tekleşmesi.....	28
15. Türeme	
15.a- Başta Türeme.....	28
15.b- İçte Türeme.....	29
15.c- Sonda Türeme.....	29
16. Düşme.....	29

17. Hece Dengelemesi.....	30
---------------------------	----

II. BÖLÜM: MORFOLOJİ (ŞEKİL BİLGİSİ)

A) İSİMLER VE FİLLER

1) YAPIM EKLERİ

1.a- İsimden İsim Yapan Ekler.....	31
1.b- Fiilden İsim Yapan Ekler.....	32
1.c- İsimden Fiil Yapan Ekler.....	34
1.ç- Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	34
2. Sıfat-Fiil Ekleri.....	35
3. Zarf-Fiil Ekleri.....	35
4.a- Ettirgenlik Eki.....	37
4.b- Mechûl Eki.....	38
4.c- Dönüşlülük Eki.....	38
4.ç- Müşâreket Eki.....	38

2) ÇEKİM EKLERİ

1. İyelik Ekleri.....	38
2. Hâl Ekleri.....	40
3. Çokluk Eki.....	41
4. Mensûbiyet Eki.....	41
5. Zaman ve Dilek Sîgaları	
5.a- Geçmiş Zaman.....	41
5.b- Şimdiki Zaman.....	42
5.c- Gelecek Zaman.....	42
5.ç- Geniş Zaman.....	43
5.d- Şart.....	43
5.e- İstek.....	44

6. Menfi Fiil Çekimi.....	44
7. Soru Şekli.....	44
8. Bildirme Eki.....	45
9. Şahıs Ekleri.....	45
9.a- Birinci Grup Şahıs Ekleri.....	45
9.b- İkinci Grup Şahıs Ekleri.....	45
10. Ek Fiil.....	45
B) SIFATLAR	
1. Niteleme Sıfatları.....	46
2. Belirtme Sıfatları.....	46
C) ZAMİRLER.....	47
Ç) ZARFLAR.....	47
D) EDATLAR.....	48
E) HUSUSİ KELİME GRUPLARI	
1. İkillemeler.....	49
2. Tekrarlar ve Kalıp Kelimeler.....	51
3. Ses ve Tabiat Taklitleri.....	52
4. Kökteş Fiiller.....	53
5. Deyimler.....	53
6. Atasözleri.....	53
F) METİN DIŞI MALZEMELER.....	54
NETİCE.....	59
SÖZLÜK.....	64
BİELİYOGRAFYA.....	82
METİNLER	
1. Altın Perçemli Ūlanla Sırma Saęlı Ćiz	84

2. Apbas ile Ğarısı.....	93
3. Eaba Vasiyeti.....	99
4. Bâ Bõrek.....	106
5. Çıtbıdılı.....	133
6. Emir Yèmeni.....	139
7. Ğazan Başı Ğazma Dişli Ğız.....	147
8. Gelin Emine.....	152
9. Ğezan õlu.....	158
10. İbubu.....	167
11. Ofçu Eaba.....	173
12. Omart ile Comart.....	180
13. Şah Yusuf.....	186
14. Şekerpare.....	193

GİRİŞ

1. Felâhiye İlçesi

Felâhiye Kayseri'nin 60 kilometre kuzey doğusunda, bu ile bağlı bir ilçe merkezidir. 1957 yılında ilçe olmuştur. Orta Kızılırmak bölümünde, 490 km²'lik bir sâhada yer alır. Kızılırmak, ilçe merkezine 8 km. uzaklıktadır. Çukur adında bir bucağı ve 14 köyü vardır. İlçe merkezinde 6500 kişi yaşar. Çevresiyle beraber nüfusu 50000 civârındadır(1985 sayımı).

Kızılırmak, güneyde merkez ilçeyle Felâhiye sınırını teşkil eder. İlçe doğuda Sarıoğlan'la sınırdır. Batıda Felâhiye'yi Yozgat'ın Boğazlıyan, kuzeyde ise Çayıralan ilçeleri çevreler.

İlçe merkezinde 1 lise, 1 İmam-Hatip Lisesi, 1 ortaokul, 2 ilkokul ve Pratik Kız Sanat Okulu bulunmaktadır.

İlçe merkezinden Kızılırmak'ın kolu olan Delice çayı geçer. Sulamalar, bu çay ve Kızılırmak sularıyla yapılır. Irmağın kenarında kurulu Bağırsak mezrâsında bağcılık, meyvecilik, arıcılık ve modern usullerle hayvancılık yapılır.

Her ne kadar ilçe dağlarla çevrili olsa da, düzlük ve ovalık bir yerde kuruludur. Kuzeyde Akdağ etekleri, doğuda Aladayıllı, batıda Beşiktepe ve Karacıklı dağları, bunların en mühimleridir.

İlçe, bozkır iklimi te'sirindedir. Yazları sıcak, kışları ise sert soğuktur. Baharda, havaların ılı-

masıyla birlikte yağmur şeklinde yağış görülür. İlçe topraklarının yarısından fazlası ekili sâhadır. Buğday ve arpa gibi tahıllar daha çok yetiştirilir. Geri kalan toprakların yarısı meyvelik ve bağlık, öbür kısmı ise ormanlık sâhadır. Boş ve verimsiz sâhalar çok azdır.

İlçe ekonomisi tarıma dayalıdır. Tarım, modern usullerle yapılır. İlçede sanayi sektörü gelişmemiştir. İşsiz ve gizli işsiz nüfusu bir hayli fazladır. Avrupa ülkelerinde çalışan çok sayıda Felâhiye'li işçi vardır.

Felâhiye merkezine bağlı köyler: Acırlı, Alabaş, Büyük Toraman, Darılı, İsabey, Karaşık, Kayapınar, Keçiç, Kuruhöyük, Menteşe, Silâhtar.

Çukur bucağına bağlı köyler: Kavaklı, Taşlık, Tuğlaşah.

Felâhiye'de yapılan kazılarda Milat'tan önceki dönemlere âit Hitit eserleri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca ilçede Bizanslılar döneminden kalma eserler de mevcuttur. Belli başlı târihî eserler şunlardır:

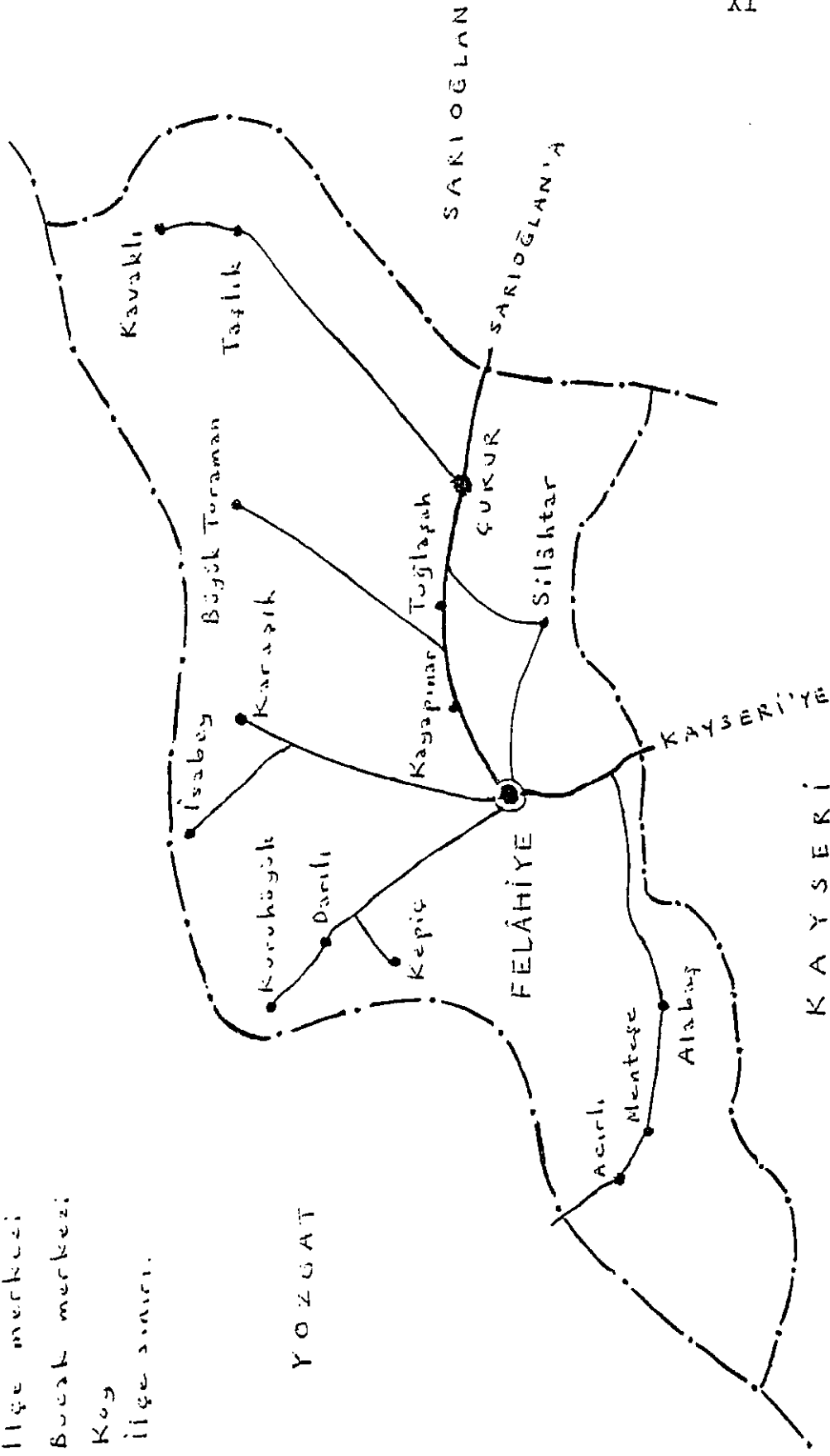
Dört Pencere: İlçe merkezinin güneyinde yer alan taş sütunlardan oluşmuş bir kalıntıdır. Geriden bakılınca dört adet pencere görünür. Aslında, bu pencerelerin her biri bir salonun kapısıdır.

Sıtma Fınarı: İlçe merkezinde, Bizanslılar devrine âit bir su kaynağıdır. Su sıcaklığı, bütün mevsimlerde aynı derecededir. Suyun çıktığı yer ve etrafında bulunan havuz, çoğu mermer olan taşlardan yapıl-

FELÂHİYE İLÇESİ HARİTASI

Ölçek: 1/200000

- ⊙ İlçe merkezi
- Bucak merkezi
- Köy
- İlçe sınırı

miştir. Fakat son zamanlarda bu eserin husûsiyeti bozulmuştur.

Yapı: Kepiç köyü yakınlarında bulunan târihî bir binâdır.

Zırha Kalesi: Silâhtar köyüne yakındır. Girişi bir yerden olduğu hâlde, içinde çok sayıda yol ve mağaralar bulunmaktadır. İçine giren kişinin yolunu kaybedip geri dönmeme ihtimâli vardır. Hititler devrinden kalma olduğu sanılmaktadır.

2. Felâhiye İlçesi Üzerine Dil ve Edebiyat Çalışmaları:

Felâhiye ağzı üzerine, daha önce yapılmış transkripsiyonlu metin çalışması yoktur. Araştırmalar daha çok derleme ve folklorik, etnografik bilgi seviyesindedir. Şimdiye kadar yapılmış belli başlı çalışmalar şunlardır:

Feridun Kaya CANER- Felâhiye Ağzı, A.Ü. DTCF, Türk Dili mezuniyet tezi, Ankara, 1970.

CANER, Felâhiye'nin Büyük Toraman köyünden derlediği atasözlerini tezine almıştır. Ayrıca, aynı köyde hastalıkların nasıl isimlendirildiği hususunda incelemeler yapmıştır. Tezde, transkripsiyonlu metin ve buna dayalı fonetik ve morfoloji çalışmaları yoktur.

Mustafa PARLAK- Kayseri Yerleşik Türkmen Ağzı İncelemesi, Atatürk Ü., Edebiyat F., bitirme tezi, Erzurum, 1970.

PARLAK, Kayseri'de meskûn Türkmenler'in bulun-

duğu bölgelerden derlemeler yapmıştır. Felâhiye'nin Kuruhöyük köyünden de bazı derlemeler yapmış ve bunları tezine almıştır.

Ahmet CAFEROĞLU- Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler, İ.Ü., Edebiyat F., İstanbul, 1948.

CAFEROĞLU, bu eserinin 43-96. sayfalarında, Kayseri'de derlenmiş metinlere yer vermiştir. İlçemizin Büyük Toraman köyünden de birkaç metin kaydetmiştir.

Hüseyin HÜSNÜ- Kayseri Sözlüğü, Kayseri, 1937.

Bunlardan başka, Felâhiye'yle alâkalı folklorik ve etnografik inceleme, metin neşri şeklindeki çalışmalardan bazılarını da kaydediyoruz:

Önder ÇAĞIRAN- "Halk Şâiri Hıfzı Uğurlu ve Şiirleri", Erciyes Dergisi, 63. sayı, s.18, Kayseri, 1983.

_____ - "Felâhiye Mânileri I, II, III, IV", aynı dergi, 64, 83, 85 ve 88. sayılar, Kayseri, 1984-1985.

_____ - "Felâhiye'li Şâir Mehmet Mutlu", aynı dergi, 73. sayı, s.30, Kayseri, 1984.

_____ - "Çukur Fıkraları", aynı dergi, 89. sayı, s.16, Kayseri, 1985.

_____ - "Felâhiye'de Derlenmiş Filmeceler Üzerine Bir İnceleme", aynı dergi, 123. sayı, s.14, Kayseri, 1988.

3. Malzemelerin Derlenmesi:

Malzemelerimiz 11 masal, 2 hikâye ve 1 destânîf

hikâyeden oluşuyor. Masalların tamamı Felâhiye ilçe merkezinde derlenmiştir. Darılı köyünden İdris Bulut da Eâ Eörek destânî hikâyesiyle Gezan_ölu'nu anlattı. İdris Bulut, bölgemizde hikâye anlatıcısı olarak tanınır.

Birgör Çağırın'dan 3, Ayşe Çağırın ve Fadime Kuzugüden'den 2'ser masal, Hıfzı Uğurlu'dan 1 masal, 1 hikâye, öbür şahıslardan ise 1'er masal derlenmiştir.

4. Malzemelerin Derlendiği Şahıslar Hakkında
Filgi:

Ayşe ARARAT

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1918.

Baba-ana adı: Âdem-Vâhide.

Tahsili: Okuma-yazma bilmiyor.

Mesleği: Ev kadını.

Anlattığı masal: Şekerpâre.

Kimden dinlediği: Teyzesinden.

İDRİS BULUT

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1914.

Baba-ana adı: Mehmet-Fadime.

Tahsili: Okuma-yazma bilmiyor.

Mesleği: Çiftçi.

Anlattığı hikâyeler: Eâ Eörek, Gezan_ölu.

Kimden dinlediği: Eskilerin anlattıklarından.

Ayşe ÇAĞIRAN

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1921.

Baba-ana adı: Mustafa-Zeliha.

Tahsili: Okuma-yazma bilmiyor.

Mesleği: Ev kadını.

Anlattığı masallar: Apbas ile Çarısı, Şah Yusuf.

Kimden dinlediği: Zeliha anasından.

Birgör CAĞIRAN

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1939.

Baba-ana adı: Mehmet-Gülsüm.

Tahsili: Okur-yazar.

Mesleği: Ev kadını.

Anlattığı masallar: Altın Perçemli Ölanla Sırma
Saçlı Gız, Çazan Eaşlı Çazma Dişli Gız, Ofçu Baba.

Kimden dinlediği: Zeliha ninesinden.

Ekir KUZUGÜDEN

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1954.

Baba-ana adı: Abidin-Fadime.

Tahsili: Öğretmen okulu mezunu.

Mesleği: İlkokul müdürü.

Anlattığı masal: Omart ile Comart.

Kimden dinlediği: Annesinden.

Erdel KUZUGÜDEN

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1962.

Baba-ana adı: Elvan-Macide.

Tahsili: Yüksek okul öğrencisi.

Mesleği: Öğrenci.

Anlattığı masal: İbubuğ.

Kimden dinlediği: Annesinden.

Fadime KUZUGÜDEN

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1930.

Baba-ana adı: Yusuf-Ülfet.

Tahsili: Okuma-yazma bilmiyor.

Mesleği: Ev kadını.

Anlattığı masallar: Çıtbıdık, Emir Yemeni.

Kimden dinlediği: Eskilerden.

Hıfzı UĞURLU

Doğum yeri ve târihi: Felâhiye/Kayseri, 1946.

Baba-ana adı: Şaban-Safiyye.

Tahsili: İmam-Hatip Okulu mezunu.

Mesleği: İmam-Hatip.

Anlattığı masal: Baba Vasiyeti.

Anlattığı hikâye: Gelin Emine.

Kimden dinlediği: Kuru Hacı'dan.

5. Kullanılan İşâret ve Kısaltmalar

Vokallerde kullanılanlar:

— : Üzerine konduğu sesin uzun olduğunu belirtir.

∕ : Vokalin orta damakta teşekkül ettiğini gösterir.

∠ : Uzun, orta damak sesini belirtir.

° : Gırtlak patlayıcısını ifâde eder.

• : Düz-dar seslerin üzerine konur.

˘ : Orta hecede, vurgusuzluk sebebiyle daralan

sesleri gösterir.

˘ : Vokallerin altına konarak diftongu belirtir.

Konsonlarda kullanılanlar:

˘ : Konsonun altına konarak orta damakta teşekkül ettiğini belirtir.

˘ : Konson üzerine konulur. Telaffuzun uzadığına işârettir.

˘ : Konsonun altına konur ve art damaklı olduğunu gösterir.

˘ : Konsonunu altına konarak, gırtlakta teşekkül ettiğini ifâde eder.

˘ : Bazı art damaklı konsonların üstüne konur.

˘ : Konson üzerine gelerek yarı sızıcı olduğunu belirtir.

Vurgu işâreti:

˘ : Önüne geldiği hecenin vurgulu olduğunu gösterir.

Gramatik işâretler:

#x : x'in kelime başı sesi olduğunu belirtir.

x# : x'in kelime sonu sesi olduğunu gösterir.

x/ : x'in kök vokalinden sonra geldiğini ifâde eder.

> : Geniş yönü önceki şekli, dar yönü sonraki şekli gösterir.

→ : Şartlı değişimleri belirtir.

˘ : Alternans işâretidir.

- ⌋ : Ulama işâreti.
⌋ : Geçişmeli kelimelerde ayırma işâreti.
+ : Önceki şeklin isim fonksiyonunda olduğunu belirtir.
- : Önceki şeklin fiil fonksiyonunda olduğunu gösterir.
∅ : Sıfır.
() : İzâfî sesler için kullanılır.
Birden fazla sesi gösteren işâretler (archi-phoneme) majiskül harflerle belirtilmiştir.

Kısaltmalar:

- A. : Arapça.
F. : Farsça.
Fr. : Fransızca.
İsl. : İslâvca.
İt. : İtalyanca.
M. : Moğolca.
L. : Latince.
Yun. : Yunanca.

I. LÖLÜM

FONETİK (SES FİLGİSİ)

A) VOKALLER

a, ā, á, á̇, à, à̇, e, ē, é, è, ı, ĩ, i, ĭ, o, ō, ó, ó̇, e, ö, õ, ü,
u, ū, ú, ú̇, ü, ũ.

	Geniş			Yarı geniş Yarı dar		Dar		
	Art Damak	Orta Damak	Ön Damak	Art Damak	Ön Damak	Art Damak	Orta Damak	Ön Damak
Düz	a ā	á á̇	e ē	à à̇	é è	ı ĩ		i ĭ
Yu- var- lak	o ō	ó ó̇	ö õ	e	ë	u ū	ú ú̇	ü ũ

1. Şema: Felâhiye ağzı vokalleri.

1.a- Düz-Geniş Vokaller

a vokali: Standart Türkçe'de görülen normal art damak vokalidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda fazlaca bulunur:

acıhdım(72-10), açılış(97-20), babasıynan(6-24, 25), çanaş(58-13), gafa(93-20), loşma(18-9).

ā vokali: Nicelik yönünden uzun "a"dır.

İki vokal arasında kalan "ğ" sesinin erimesiyle oluşur: ağa>ā; ağı>ā.

ābeyisi(<ağabeyisi)(21-15), āca(<ağaca)(85-13), aşşā(<aşağı)(13-13), āt(<ağıt)(57-7), ayā(<ayağı)(54-8).

"ğ" sesiyle biten hecelerde, bu sestem önce bir "a" sesi varsa, "ğ" sesinin erimesiyle teşekkül eder: ağ/>ā/.

ālamāya(<ağlamağa)(3-17), āzına(<ağzına)(8-21), bālı(<bağlı)(2-25).

Geçişme hâdiselerinin bazılarında görülür. Sebebi erimedir:

delānnı(<delikanlı)(75-9), n'āder(<ne kadar)(29-25), n'āpıym(<ne yapayım)(90-22).

Ödünçleme kelimelerin bir kısmında aslî vokal uzunlukları muhâfaza edilir:

dünyālıh(A. دنيا)(38-12), evlādı(A. اولاد)(8-27), kāfīdir(A. كافئ)(18-12), mükāfāt(A. مكافآت)(102-11), nāmında(F. نام)(75-1).

'Aynlı(ع) Arapça'dan ödünçlemelerde, bu sesin yerine "ā" belirir:

tākip(A. تعقيب)(20-1), tārif(A. تعريف)(71-3).

á vokali: Orta damakta müteşekkil a-e arası bir sestir. Aşağıdaki ödünçlemelerin vurgusuz hecelerinde görülür:

eskāllarına(A. مسكر)(39-17), gāhirlenme(A. تهر)(37-15).

Türkçe asıllı kelimelerde, bu vokalin daha çok aşağıdaki uzun şekli bulunur:

ā vokali: Orta damakta teşekkül eder. a-e arası uzun bir sestir.

İki düz-ön damak vokali arasında kalan "ğ" se-

sinin erimesiyle oluşur: eġe>ǎ; eġi>ǎ.

ǎl-(<eġil-)(53-13), ǎrdim(<eġirdim)(13-20),
bǎndiġ mi(<beġendin mi)(58-2), dǎl(<deġil)(77-23),
dǎrmene(<deġirmene)(98-16), dǎŝiyollar(<deġiŝiyorlar)
(23-16,17).

"ġ" ile biten hecelerde, eġer bu sestem önce
"e" vokali varsa, erime hâdisesi meydana gelir. "a"
sesi ortaya çıkar: eġ/>ǎ/.

ǎleniġ(<eġlenin)(41-11), ǎri(<eġri)(56-22), Bǎ
Bǎrek(<Beġ Bǎġrek)(26-2), dǎme(<deġme)(50-24).

Geçişme hâdisesiyle meydana gelen ve vokalleri
ön damaklı olan kelimelerde görülür:

n'ǎzecek(<ne gezecek)(105-26).

Gelecek zaman eki -ecek'ten sonra vokalle baş-
layan bir hece gelirse bu ek -ecǎ şekline girer:

sürecǎġ(<süreceġin(<süreceksin)(51-10), yemiye-
cǎġe(<yemeyeceġine)(59-23).

e vokali: Standart Türkçe'deki normal ön damak
sesidir. Kelimenin her tarafında rahatlıkla bulunabi-
lir:

emziriyor(80-15), everiyollar(110-22), geçisi
(2-6), getirirsen(3-21), kúpe(3-3), melmekete(38-7).

ē vokali: Uzun ön damak sesidir.

Kök vokali "e" olan ve "ġ" ile biten hecelerde
oluşur. Sebebi erimedir: eġ/>ē/.

bēlīni(<beġliġini)(46-26).

İki düz ön damak sesi arasında kalan "ē"nin

erimesiyle teşekkül eder: eġe>ē; eġi>ē.

dēlmiş(<deġilmiş)(86-26), ēr(<eġer)(3-15), ölçē (<ölçēġi)(100-10).

Eünyesinde hemze(*) bulunan Arapça'dan ödünçle-
melerde, bu sesin yerine "ē" belirir:

tēmin(A. تَمِين)(21-19), tēsiriyle(A. تَسِير)(21-12).

1.b- Yuvarlak-Geniş Vokaller

o vokali: Standart Türkçe'deki normal art damak vokalidir. Bölgemizde de, bu ses istisnâlar dışında sâdece kelime köklerinde bulunur:

boncuġ(73-25), çobanniġ(21-18), çocuġ(2-9), do-
huz(38-20), ġolay(106-13), loġma(18-9).

Eu vokalin, kök hecesi dışında, en çok şimdiki zaman eki -yor'la oluşan kelimelerde görüldüġü dikkati çeker:

koġuluyor(10-24), kómüyor(11-24), n'örüyollar
(112-18), otutduruyor(48-10), ölüyoruġ(80-6).

Ayrıca, geçişme yoluyla meydana gelen kelimeler-
de birinci hece dışında görülebilmektedir:

n'icoldu(<nice oldu)(3-12).

ō vokali: Normal "o" vokalinin uzun şeklidir.
o-u vokalleri arasında kalan "ġ" sesinin erimesiyle o-
luştuġu gibi, "o" sesinden sonra "ġ" ile biten hece-
lerde de teşekkül eder. Sebebi erimedir: oġu>ō; oġ/>ō/.

ōlannan(<oġlanla)(1-4), ōlu(<oġlu, oġulu)(1-1),
ōlum(<oġlum, oġulum)(2-11), ōluġnan(<oġlunla, oġulunla)
(34-16).

Bundan başka, geçişmeli kelimelerde görülür:
n'öleceğ(⟨ne olacak)(25-15), n'öldü(⟨ne oldu)
(56-24), n'ölür(⟨ne olur)(92-24).

ó vokali: Orta damakta müteşekkil o-ö arası bir sestir.

Kendinden önce gelen orta damak g'sinden (g) sonra görülür:

górdüm(2-16), góre(16-2), góster(53-11), gótürüyom(12-12), góvürmüş(2-2), gózel(24-19), gózer(60-20).

Kendinden önce gelen orta damak k'sinden (k) sonra görülür:

kómüyor(11-207, kór(10-19), kóşık(33-22), kótü(15-11), kóy(30-16).

Kendisinden sonra gelen bazı ğ-k seslerinden önce görülür:

çókeceksiniz(77-3), góğ(e(3-4), gók(32-15), dóküssün(4-20), óğüt(37-8), óküz(51-9), sókerim(83-4).

"o" vokalinden sonra nazal ses (ŋ) ile biten hecelerde görülür:

óğden(114-15), óğüne(4-2), óğüsüre(81-22,23), góğül(83-2).

ó vokali: Uzun orta damak vokalidir. Başka bir ifâde ile, o-ö arası uzun sestir.

ö-ü sesleri arasındaki "ğ"nin ve aynı hecede "ö"den sonra gelen son ses "ğ"sinin erimesiyle oluşur: öğü>ó; öğ/>ó/.

böründen(⟨böğründen~böğüründen)(27-15), börüğe (93-24), dıyor(⟨döğüyor)(30-3), gösünden(⟨göğsünden~ göğüsünden)(37-19), sötlere(⟨söğütlere)(66-27).

Geçişmeli kelimelerde ortaya çıkar:

bön(⟨bu gün)(56-3), n'örecám(⟨ne göreceğim)(28-2), n'örecēñ(⟨ne göreceksin)(27-15), n'örek(24-17).

ö vokali: Standart Türkçe'deki gibidir. Sâdece kök hecesinde görülür:

bölü(113-18), ölçecēz(86-25), öte beri(99-7,8), süt(17-4), töbe(62-17).

ö vokali: "ö" sesinden sonra gelen "y"nin eridiği hecelerde oluşur: öy/>ö/.

böle(11-21), bölece(67-26), öle(⟨öyle)(1-26), öleyse(24-1), sölüyek(78-12), şöle(8-12).

Bir hecede, "ö"den sonra gelen "ğ"nin erimesiyle teşekkül eder: öğ/>ö/.

öle(⟨öğle)(16-25), ölen(⟨öğleyin)(62-16), örenincik(8-3), öğrenir(20-6).

1.c- Düz-Yarı Geniş, Yarı Dar Vokaller

â vokali: Sâdece birkaç kelime de görülen a-ı arası bir sestir:

ácıḡ(11-1), ázcıḡ(40-16), ázcıḡ(31-23).

ă vokali: Orta hecede bulunan "a" vokalinin vurgusuzluk sebebiyle darlaşmasıyla oluşur. Bu darlaşma neticesinde oluşan bu ses, a-ı arası telaffuz edilir:

ālāyacāñ(3-23), arāya(77-9), arāyan(23-9), ba-

cāya(66-16), baħınmāya(27-22), raslāyan(4-25), saħlāyan(60-1).

é vokali: e-i arası bir ön damak sesidir. Böl-gemizde, et- yardımcı fiili bu ses ile dir. Yenisey Türkçesi'nden beri görülen kapalı e sesinin devâmıdır:

dé ki(3-14), déller(112-11), dēmek(81-10), dēr-kene(76-2), édecēm(7-8), étmişler(1-26), géce(49-16), n' éydiym(2-13), vérgi(81-21), vériym(12-13), yélsiq(78-25), yémekler(8-2), yérini(10-10).

Bazıları ödünçleme olan aşağıdaki kelimelerin ilk hecelerinde de görülür:

bēşikde(78-5), Dēli Sēyfi(78-4), dēynek(104-19), épī(2-26), érkek(24-21), gēri(2-9), nērēye(4-3), séyr-étsiq(40-24,25), šéyde(6-27), yēmin(59-23), yēpi(84-10).

ě vokali: Kelimelerin orta hecelerinde vurgusuz "e" sesinin darlaşmasıyla teşekkül eder. Telaffuzu e-i arasıdır:

çeşmēye(33-13), dinnēyerek(17-7), étmēye(2-15), istēyecek(30-25), işēyenini(80-10), gelmēyecēseŋ(26-16), kimsēye(93-9), kúflēye(50-11).

1.ç- Yuvarlak-Yarı Geniş, Yarı Dar Vokaller

e vokali: Art damakta teşekkül eden o-u arası bir sestir. Sâdece kelime kökünde bulunur:

beynuzu(47-16), dedā(109-7), gevalıyor(14-10), Gezanölu(75-1), şera(13-11), yeħarı(17-10).

ë vokali: Ön damakta müteşekkil ö-ü arası sestir. İlk hece dışında rastlanmaz:

böyük(2-1), böyümüş(1-11), döver(105-1), hërmet-
ler(111-15).

1.d- Düz-Dar Vokaller

ı vokali: Standart Türkçe'deki gibidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür:

acıhır(17-1), biraşalım(16-21), camız(47-16),
Çıtbıdıh(51-21), hiçgırıyor(103-20), ıpıl ıpıl(114-20),
ısmalladıh(40-15).

ĩ vokali: Normal "ı" vokalinin uzun telaffuzlu şeklidir. İki "ı" vokali arasında kalan "ğ" sesinin erimesiyle oluşur. Ayrıca "ı"dan sonra gelen "ğ" ile biten hecelerde de aynı sebeple ortaya çıkar: ığı>ĩ; ığ/>ĩ/.

aldĩm(<aldığım)(12-11), aşĩnı(<aşığın)(24-27),
atdı(<atdığı)(88-14), azĩmızı(97-9), işĩnı(48-12), pā-
dişāhlĩnı(46-26), rasladĩ(20-4), sandĩ(2-8), yapdıñ(78-
-2).

i vokali: Standart Türkçe'deki ile aynı olan ön damak sesidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda fazlaca görülür:

bişirip(19-9), cipirdiyor(46-17), çizerik(77-
17), hincicik(29-6), ilkindin(35-25), isteyim(9-19),
ğayri(110-8), gendi(2-8), neci(39-19), siğirli(101-13),
şimci(26-4), tikenı(51-27).

ĩ vokali: Normal "i" vokalinin uzun şeklidir. İki "i" vokali arasında eriyen "ğ" sesi, uzun i'nin teşekkülünde başlıca âmillerdendir. Ayrıca, i'den sonra "ğ"

sesiyle biten hecelerde, bu sesin erimesiyle ortaya çıkar: iġi>ī; iġ/>ī/.

bēlīni(46-26), billīnde(23-1), İneniġ(<iġnenin)(32-27), kellīni(95-25), ŝinī(<ŝiniġi)(87-4).

Açıklık derecesi vokallere en yakın konson olan "y"nin erimesiyle de uzun i'nin görüldüğü olur:

dī(<diye)(1-21), épī(<epey)(2-26), gīyor(<giyiyor)(25-23), pekī(<pek iyi)(4-11), ŝītmeye(<çiy étmeye <şey etmeġe<şey etmeġe)(109-3).

Ayrıca, Arapça'dan ödünçleme kelimelerdeki uzun i vokali bazan telaffuz edilir:

ciddī(A. جدي)(74-3), kāfīdir(A. كاف)(18-21), tabī(A. طبيعي)(21-10).

1.e- Yuvarlak-Dar Vokaller

u vokali: Normal "u" vokalidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda rahatlıkla görülebilir:

buluŝduġ(21-23), Ğuġur_ova(82-22), dutunca(1-13), ġuġuġuġ(ses taklidi)(85-2), ġuzursuzlū(69-12), suyum suyum(11-7), usdurayı(54-5), uyuyor(4-6).

ū vokali: Uzun telaffuzlu "u" sesidir. "ġ" sesinin iki "u" arasında kalması ve "u"dan sonra gelerek hecenin son sesi olması hâllerinde meydâna gelen erime hâdisesi neticesinde teşekkül eder: uġu>ū; uġ/>ū/.

būday(87-7), Ğocūm(32-18), dutdū(<tuttuġu)(92-18), oturdū(17-21), tūların(<tuġlarını)(82-18).

ú vokali: o-u arası bir orta damak vokalidir.

Orta damak ġ'sinden (ġ) sonraki "ü" sesleri

"ú"ya dönüşür:

bu gún(7-11), gürültü(18-25), gúvenen(20-23),
gúverçin(58-7), gúvey(69-3).

Eir hecede "ü" sesinden sonra "g" veyâ "k" ses-
lerinden biri geldiğinde, bu ses "ú" olur:

búküldü(42-12), túkürsün(1-24), yúkde(5-25),
yúkletmiş(5-25), yúkselmiş(3-9), yúksü(58-27).

Orta damak "k"sinden (k) sonraki "ü" sesleri
"ú" şekline girer:

kúfléye(50-11), kúheylanı(24-6), kúllüklerde(10
-12), kúlüümü(95-8), kúnde(113-11), kúpe(3-3), kúrüyor
(11-27).

ú vokali: u-ü arası uzun sestir. Teşekkül nok-
tası orta damaktır. "üğü" grubunun toplaşmasıyla görü-
lür:

dún(<düğün)(49-16), túnü(<tüğünü)(60-10).

Mamafih, böyle birkaç örneğin dışında, "üğü"
grubu, umumiyetle aşağıda incelenen uzun ü(ū) sesine
dönüşür.

ü vokali: Günümüz Türkçe'sindeki gibi, normal
ön damak sesidir. Örneklerine çokça rastlanır:

sürünüğ(2-11), tüllü(90-20), üçüdü(64-20), ü-
çüğüz(5-14), üs(<üst)(107-15), üsdüne(54-5).

ū vokali: Uzun ön damak sesidir. Teşekkülünde
iki ü sesi arasında kalan "ğ"nin erimesi sebebi var-
dır. Ayrıca "ü"den sonra "ğ" ile biten hecelerde de
aynı şekilde "ū" sesi ortaya çıkar: üğü>ū; üğ/>ū/.

büyüdüünü(8-23), ölçdüümüzü(87-8), sürünü(30-26), yüksü (<yüksüğü)(58-27).

2.a- Vokallerde Açıklık Uyumu

$V\bar{G}_2V > \bar{V}$; $V\bar{G}_2 > \bar{V}$. $\bar{G}_2 = \bar{g}, \dot{g}$.

āçlar(<ağaçlar)(17-3), āl-(<eğil-)(53-13), ār (<ağır)(5-25), ār(<eğer)(52-11), āri(<eğri)(56-22), çār-(<çağır)(4-7), dāme(<değme)(50-24), ēr(<eğer)(3-15), ōlu(<oğlu)(1-1), ōrenir(20-6), sīr(<sığır)(21-2), ūrun (<uğrun)(57-19), yīn(<yeğın)(61-7), zālayıp(<zağlayıp) (110-17).

2.b- Düzlük-yuvarlaklık Uyumu Hakkında:

Standart Türkçe'den ayrı olarak ekleyebileceğimiz bir husus var; bu da, ilk hecedeki düz vokalden sonra gelen yuvarlak vokalin düzleşme temâyülü göstermesidir. İkinci hecedeki düz vokalin te'siriyle ilk hecedeki yuvarlak vokal de düzleşebilir:

mıhtarı(muhtarı)(12-18), pelit(A. بلوت)(68-12), sabun(sabun)(108-21), yavırım(yavrum)(79-7).

3. Diftong

Yükselen diftong: Erime hâdisesi sebebiyle, he-nüz uzun bir vokale dönüşmemiş iki vokalin yanyana bulunması hâdisesidir. Ödünçlemelerde, ayın ve hemze harfleriyle yazılan kelimelerde, bu sesler bölgemizde vokal değerinde olduğu için diftonglaşma görülür. Mîsâller:

ibubua(ibubuğa)(86-14), mesāi(A. ماسع)(70-19), sūüt(söğüt)(17-4), sualini(A. سؤال)(79-25).

Alçalan diftong: Fölgemizde umumiyetle aynı hecede vokalden sonra gelen ve açıklık derecesi vokale yakın olan "y" konsonuyla oluşur:

annatıym(8-13), ballıym(83-12), çārıym(44-26), n'āpıym(53-11), n'idiym(11-10), savıym(61-8), séyré-diyoh(104-5), şeydiyor(80-13).

B) KONSONLAR

b, c, c', ç, ç', d, f, g, g, ğ, ğ, ğ, h, h, h, j, k, k, k, l, m, n, ŋ, r, r̄, s, ş, t, v, y, z.

Ötümsüz	p	t	k	<u>k</u>	ķ	ç	f	s	ş	h	h	h						
Ötümlü	b	d	g	<u>g</u>	ğ	c	v	z	j	ğ	ğ		y	l	r	m	n	ŋ
Patlayıcı	b	d	g	<u>g</u>	ğ	c	p	t	<u>k</u>	ç	ķ						m	n
Sızıcı	f	s	h		h	ş	v	z	ğ	j	ğ	h	y	l	r			
Yarı sızıcı						ç				c'								
Sonant	y	l	r			m	n											
Dudak	b	m	v			p	f											
Diş	d	z	j			t	ç	s	ş				l	r̄	f̄		n	
Damak	g	ğ	y	<u>g</u>	ğ	<u>k</u>	ķ	k	h									
Geniz	m	n	ŋ															
Gırtlak											h							

2. Şema: Felâhiye ağız konsonları.

1. Vasıflarına Göre Konsonlar

b konsonu: Ötümlü, patlayıcı, dudak konsonudur.

Kelime başında ve ortasında bulunur. Ancak, hece ve kelime sonlarında yerini ötümsüz karşılığı olan "p"ye bırakır.

ābisi(84-1), apbam(62-27), babayıñ(25-10), bacāya(66-16), çabuñ(18-5), Dengiboz(26-6), ebedi(44-5), ğabañ(108-21), ğaber(15-19), ibubuñ(84-24).

C Konsonları

c konsonu: Bu ötümlü patlayıcı konson, kelime başında, sonunda ve hece sonunda bulunmaz. Tabiat taklidi ve ödünçleme kelimelerde başta görülebilir. Ancak, sonda yerini ötümsüz karşılığı olan "ç"ye bırakır.

ācı(17-4), bacāndaki(68-7), camız(47-16), canısa(2-21), cerek(54-24), cilet(63-4), cipirdiyor(62-17), neticeniñ(7-16), olacā(7-22), ölecāñ(27-13).

ç konsonu: Yarı sızıcıdır. c-j arası telaffuz edilir. Sonu c-ç ile biten nâdir hece ve kelimelerde ortaya çıkar:

sac/62-24), uçları(47-16).

Ç Konsonları

ç konsonu: Bu ötümsüz patlayıcı diş konsonu, bölgemizde fazlaca kullanılır:

açlıñ(92-3), bañçalı(79-14), çañıyor(14-22), çanañ(58-13), çıñadıyor(10?21), çizerik(77-17), ğacıran(21-27), geçisi(2-6), Ofçu Baba(91-1,2), ölçecēz(86-25).

ç konsonu: Yarı sızıcı, ç-ş arası telaffuz edilen bir sestir. Örnekleri şunlardır:

açmam(11-23), açdııdan(26-6), geçdikden(13-18), haçlıh(haçlık)(26-9), ölçdüümüzü(87-8), sıçramış(67-18), üç(4-7).

d konsonu: Ötümlü, patlayıcı, diş konsonudur. Kelime sonunda bulunmaz. Ödünçleme kelimelerdeki son ses "d"leri "t" olur.

adamıç(1-1), ciride(104-2), çadıllar(48-3), dadını(66-13), dādıkden(2-25), daş(4-9), edecēm(7-8), fındıh(43-12), odäya(77-1), pādişām(23-25).

f konsonu: Bölgemize yabancı seslerdendir. Ancak ses taklidi ve ödünçleme kelimelerde bulunan ötümsüz, sızıcı bir sestir.

façat(A. فاخت)(16-6), farh(A. فرح)(17-16), farī(A. فارغ)(23-22), fındıh(A. فندوس)(43-12), fıstıh(A. فستق)(43-13), firah(A. فرح)(42-6), fiyete(A. فيةت)(13-26), hafta(F. هفت)(63-22).

G Konsonları:

g konsonu: Ötümlü, patlayıcı, ön damak konsonudur. Hece ve kelime sonlarında bulunmaz.

esirgiyom(30-26,27), geldī(93-27), gendi(2-8), gene(5-17,18), gerdē(69-4), gēri(2-9), getirdī(7-15), gidiyollar(86-22), gişi(48-26).

g konsonu: Orta damak g'sidir. Umumiyetle, yuvarlak orta damak vokallerinden önce bulunur:

góbāne(4-16), gók(32-15), gólüç(36-5), gómlek(95-2,3), gótürüyom(12-12), gücüne(20-22), gūnnük(44-27), gūz(97-2).

ğ konsonu: Art damak g'sidir. Normalde "k" ile başlayan kelimeler bölgemizde "ğ"lıdır: #k>#ğ.

ğabarılığ(17-11,12), ğaçığ(84-13), ğadar(19-7), ğadın(1-10), ğalbur(50-4), ğalıyor(11-5), ğaplan(67-13), ğara(41-15).

Ğ Konsonları

ğ konsonu: Ötümlü, sızıcı, ön damak konsonudur. Kelime başında bulunmaz. Bölgemizde bu konson çoğu zaman erime temâyülü gösterir.

beğim(111-6), değnēğ(21-12), óğüt(37-8), yéğenim(79-17).

ğ konsonu: Ötümlü, sızıcı, art damak konsonudur. Bu da çoğu zaman eriyerek uzun vokal oluşmasına sebep teşkil eder.

ağ(4-2), ağam(42-4), ağı(26-27), toprağıynan(48-16), yoğudu(65-6).

H Konsonları

h konsonu: Ötümsüz, sızıcı, ön damak konsonudur. Türkçe asıllı çok az kelimeye bulunur. Ödünçlemelerde görülmesi tabiidir. Tabiat taklidi kelimelerde de mevcuttur.

hadi(⟨haydi⟩(10-8), havluya(16-8), he(80-25), helal(78-6), herkes(77-12), hiçgırıyor(103-20), hiç(23-6), hotlamış(51-16), hu hu hu(60-9).

h konsonu: h'nin art damaklısıdır.

Eski Türkçe'de "k" ile başlayan bazı kelimelerde görülür:

hangı(E.Tk. kangı)(81-14), hanı(E.Tk. kanı)(7-23), hanım(1-9).

Ödünçlemelerde bulunur:

hağ(A. هـ)(47-20), hapse(A. هبس)(89-8), hayat-da(A. هيات)(16-8), hayıf(A. هيف)(81-10), hazır(A. حاضر)(97-5).

Ödünçlemelerde aslında "h", bazan da "h" sesi, bölgemizde "h" şeklinde çıkarılır:

hafta(F. هفت)(63-22), halhını(A. هله)(18-5), harac(A. هراج)(75-2), hastalıklı(F. هاست)(84-17).

h konsonu: Gırtlakta telaffuz edilen hırıltılı "h"dir.

Kelime içinde ve sonunda "k" sesi dâimâ "h"ya dönüşür: k#>h#; k/>h/.

acıh(11-1), açih(97-20), ahlını(18-14), bağah(100-27), çarih(3-24), çihdihdan(4-24).

"h" sesinin bazı ödünçlemelerde muhâfeza edildiği görülmektedir:

ağiret(A. اغرت)(78-6), Hüdâ'ma(F. هدا)(78-17).

j konsonu: Bölgemize yabancı seslerdendir. Ötümlü, sızıcı bir dış konsonudur. Nâdiren ödünçlemelerde bulunabilir:

ejderha(F. اجدرها)(18-20,21), müjde(F. مژده)(1-20).

K Konsonları

k konsonu: Ötümsüz, patlayıcı, ön damak sesidir. Kelime başında, ortasında ve sonunda rahatlıkla bulunur:

beklemiş ki(4-18), cerek(54-24), d mek(81-10), kesgin(29-8), kiki kiki(23-27).

k konsonu: İstihraç yeri orta damaktır. Bir kelimede ancak yuvarlak orta damak vokallerinden biriyle g r lebilir:

k lgennikde(17-6,7), k m yor(11-24), k s k s(68-4), k fleye(50-11), k heylanı(24-6).

ķ konsonu: Standart T rkçe'de bu konsonla başlayan kelimeler, b lgemizde ğ'lı olarak g r l r. Ayrıca hece sonlarında "ķ" sesi "ħ"ya d n ş r. B ylelikle  rnekleri n dirleşmiştir:

Çanak ğale'de(58-13), ķahıyor(82-2), taķ(25-23).

l konsonu:  t ml , sızıcı bir sonant olan bu diş sesi, kelime başı konsonu değildir. Aşınmış bir kelimede g r l r:

lan(<oğlan)(41-14).

Ayrıca,  d nçlemelerde kelime başı konsonu olabilir:

l lesine(F. ʏʏ)(23-12), loh ma(A.   )(18-9), l k s(Fr. luxe...)(47-19).

Bu sesin kelime iinde ve sonunda g r lmesi tabiidir:

alıllar(16-24), ballık(12-23), belliy  ki(77-22), del nnı(75-9), eli(48-14), evel(35-26), ilellemiş(98-13,14), ıpıl ıpıl(114-20).

m konsonu: Bu  t ml , s rekli, sonant bir dudak ve geniz konsonudur. Taklid  sesler dışında kelime

başlarında bulunmaz:

mē(54-27), meleyi meleyi(2-7), mertledirim(55-1).

Bu sesle başlayan ödünçlemeler bir hayli fazladır:

mal(A. مال)(2-23), melmeket(A. ملكت)(30-17), merah(A. مرأى)(72-24), mercimâ(F. مرجمك)(50-6), merdine(F. مرد)(83-2), merâuvana(F. مرد باهر)(13-13).

Kelime içinde ve sonunda bulunması tabiidir:

ayrılmağ(84-6), bilememişmiş(66-13), çömuş(56-1), dartmışlar(14-26), gidiyom(4-5), görğarım(18-6).

N Konsonları

n konsonu: Bu ötümlü, patlayıcı, sonant bir diş ve geniz konsonudur. Kelime başında sâdece "ne" kelimesi ve bununla teşkil edilenlerde bulunur:

n'âder(<ne kadar)(29-25), nası(<ne asıl)(2-19), n'âpıym(<ne yapayım)(90-22), n'âzecek(<ne gezecek)(105-26), neci(39-19), nêreliyik(80-22), n'eydiym(61-1), n'icoldu(<nice oldu)(3-12), n'ölacah(<ne olacah)(25-15), n'örecâim(<ne görecekim)(28-2).

Çocuk dilinden gelme nâdir kelimelerde başta görülür:

nene(19-12). nine(20-10).

Ödünçlemelerde kelime başı konsonu olabilir:

nâmında(F. نام)(75-1), neşeli(A. نشة)(91-19), nişannı(F. نشانه)(43-13), nizah(A. نزاع)(57-7), noğda(A. نطق)(81-24).

Daha ziyâde kelime içinde ve sonunda görülür:

annamam(85-26), bannāna(105-15), dinnendikden (17-23), eşşānen(56-13), ğaplan(67-13).

ŋ konsonu: Ötümlü, geniz sesidir. Aslında, n-g karışımı birleşik bir konsondur. Köktürkçe'de ve Osmanlı Türkçesi'nde müstakil işâretlerle gösterilmiştir. Genétive ve şahıs eklerinde, mülkiyet ekinde, bazı kelimelerin bünyesinde bulunur. Başta görülmez:

adamıŋ(1-1), baŋa(3-15), beŋi(71-15), deniz i- miş(48-10), getirirseŋ(3-21), hayınnıŋ(78-20), ibubūŋ (85-3), oluŋnan(34-16), pıŋarıŋ(105-8), siŋirli(101-13).

p konsonu: Ötümsüz, patlayıcı, dudak konsonudur. Kelime başında, eskiden b'li olanlarda bulunur. Pekiştirme sıfatı fonksiyonundaki sözlerde kelime başı konsonu olabilir.

paltalarıynan(97-7), param parça(102-7), pekī (4-11), pıçaŋ(63-5), pıŋarıŋ(105- 8).

Ödünçleme kelimelerde başta bulunması tabiidir:

pādişāhlīnı(F. بادشاه)(46-26), pelit(A. بلوط)(68-12), pencerēye(F. پنجره)(41-3), pilāv(F. بولاق)(91-17).

Kelime içinde ve sonunda görülebilir:

apbam(62-27), Çapan ōlu'nun(11-21), depe(66-26), depiyor(39-23), dutup(13-14), ēlip(46-19).

R Konsonları

r konsonu: Bu ötümlü, sızıcı, sonant bir dış konsonudur. Standart Türkçe'de olduğu gibi, kelime başında bulunmaz. İstisnâsı ödünçlemelerdir:

raŋıdan(A. مرصه)(46-15,16), raslamış(F. راسم)(67-

13), rüyânda(A. رُيَا)(3-19).

Kelimenin diğer yerlerinde sıkça görülür:

araşdırır(69-22), birbilleriyle(20-24), cipir-
diyor(62-17), çır çır çırıyor(10-5), dartmışlar(14-26).

ṛ konsonu: "r" sesinin titrekliliği uzun olan şek-
lidir."r"nin vurgulu söylenişlerinde görülür:

buṛa(79-14), pıṛ(32-12).

s konsonu: Ötümsüz, sızıcı, diş konsonudur. Böl-
gemizde, kelimenin her yerinde rahatlıkla görülmekte-
dir:

assıḡ(<alsın)(5-14), basacāḡ(81-17), doyası(73-
18), ḡıs ḡıs(55-2), istasyona(Fr. station)(70-5), kes-
messeḡiz(81-6), ossa(<olsa)(86-20), siyis(47-17), tı-
sıl tısıl(51-24), üs(<üst)(107-15).

ş konsonu: Ötümsüz, sızıcı, diş konsonudur.

Türkçe asıllı kelime başlarında az görülür:

şaḡır şaḡır(63-20), şaḡınlı(21-20), şimci(26-
4), şimdıcik(29-23), şinciye(27-11), şip şip(62-15),
şş(109-23), şöle(8-12), şuna(13-26), şurdan(11-12).

Aşağıdaki örnekler ise yabancı asıllı kelimeler-
dir:

şafaḡ(A. شَفَاغ)(45-17), şaḡıs(A. شَخِص)(21-14), şe-
herden(F. شَهْر)(48-12), 'şer(A. شَر)(10-25), şeyiḡ(A. شَيْء)
(54-21).

Bu sesin kelime içinde ve sonunda görüldüğüne
dâir örnekler:

aşşā(13-13), baş pıçā(63-5), daş(4-9), deşirici

(105-11,12), eşsek(13-8), ğaşımın(43-20).

t konsonu: Ötümsüz, patlayıcı bir diş sesidir. Bölgemizde fazla görülen seslerdendir:

atıyın(64-23), bitdikden(72-27), cilet(Fr. gillette)(63-4), çatına(8-17), dert(F. درد)(10-13), tahım(16-9), tandılları(11-6), tiken(51-27), tohuşu(37-13), toprağıynan(48-16).

v konsonu: Ötümlü, sızıcı, dudak sesidir. Başta, istisnâlar dışında bulunmaz. Tabiat taklidi ve Eski Türkçe'deki b'li kelimeler müstesnâdır:

vah(113-10), varah(15-10), varrih varrih varrih(13-23,24), 'vay(57-5), vérgi(81-21), vériyor(7-24), 'vöha(15-17), vü(114-19).

Ödünçleme kelimelerden örnekler:

vaht(A. وقت)(97-15), vallâ(A. والى)(11-13), vefat(A. وفات)(16-19), velhâsılı kelâm(A. والخاص الكلام)(85-16), virâneye(F. ويرانه)(45-19).

Sesin, kelime içinde görüldüğü örnekler:

avcılı(64-11), everiyollar(110-22), gúvenen(20-23), gúvey(69-3), öveçler(70-9).

y konsonu: Bu ötümlü, sızıcı sonant, bir damak sesidir. Bölgemiz, bu ses yönünden zengindir:

ayrılma(84-6), bûday(87-7), çayıllılı(39-7,8), dutuyor(11-16), eniynen(1-18), ğaynamış(6-26), hüpleyip(18-24), iyce(10-20), ney(12-8), 'vay(57-5), yāyor(11-6,7), yérini(10-10), yıra(42-7), yiyenece(51-7), yuyarken(51-18).

z konsonu: Ötümlü, sızıcı, diş sesidir. Kelime başında bulunması çok nâdirdir. Taklidî seslerde ve aslında "s" ile başlayan fakat bölgemizde bu sesin "z"ye dönüştüğü kelimelerde görülebilir:

zabaḥ(A. صباح)(11-26), zālayıp(110-17), zopa(⟨so-
pa)(10-20).

Üdünçlemelerde kelime başı konsonu olarak bulu-
nur:

zahar(A. ظاهر)(56-13), zalım(A. ظالم)(71-11), zarb
(A. ضرب)(42-18), zaman(A. زمان)(1-16), zolla(F. زور)(86
21), zuhur(A. ظهور)(2-4).

Kelime içinde ve sonunda bulunduğunu gösteren
örnekler:

ázıcıḡ(43-12), bez belek(94-20), çizerik(77-17),
deñiz imiş(68-10), ġızı(1-1), n' ázecek(105-26), özüy
(13-23).

2. Bulunuş Yerlerine Göre Konsonlar

Yukarıda konsonları incelerken, bu mevzûda kâfî
malumât vermiştik. Burada sâdece bazı örneklerini ver-
mekle iktifâ edeceğiz:

2.a- Kelime Başında Bulunabilen Konsonlar:

b,ç,d,g,ğ,k,k̄,s,t,y.

Misâller: birikintiḡ(25-27), buluşduḡ(21-23),
buyruḡ(75-22); çañallar(16-23), çocā(7-6), çömuş(56-1);
dālse(23-6), dēşdi(46-18), duruyoḡ(3-11); gelinnik(75-
5), gendiḡe(3-21), getirdiḡ(3-21); ġóbekden(80-10),
ġönüne(77-11), ġózükerek(21-25); ġalmadı(10-18), ġaplı
(21-11), ġarannıḡ(73-1); kesek(31-17), kimsēye (93-9),
kitliyor(43-12); kótü(15-11), k̄lümü(95-8), k̄rüyor
(11-27); saçlı(1-4), sāyıp(2-3), sennen(81-8); tek(11-
14), tolu(11-21), topū(46-17); yaḡında(16-5), yekiniḡ

(103-26), yunacağ(111-11).

2.b- Kelime Sonunda Bulunabilen Konsonlar:

ç,ğ,k,l,m,n,ņ,r,s,ş,t,v,y,z.

Misâller: ğaç(8-20), üç(49-17); acığ(11-1), bağ(11-13), çocuğ(2-9); demek(81-10), gessek(35-26), ğök(32-15); ğıl-(<eğil-)(53-13), ıpıl ıpıl(114-20), tısıl tısıl(51-24); ağam(42-4), savıym(61-8), tağım(16-9); alışğın(84-15), başğın(39-6), olannan(1-4); alacāğ(44-14), dossağ(2-3), ğardaşığ(3-11,12); onnar(59-25), pıgar(51-15), sîr(21-2); ses(18-15), kes(74-7); bürü'miğ(90-24), dağ(4-9), ğarışmış(36-5); ât(<ağıt)(57-7), çıhart-(40-23), deli ğit(88-20); av(7-5), dev(51-20), gölay(106-13), ğüvey(69-3), ney(12-8); deniz(48-10), ğüz(97-2).

C) FONETİK HADİSELER

1. Nöbetleşe Vokaller (Alternans Vocalique):

Bir kelimedede birbirinin yerine kullanılabilen sesler.

ğardağ(3-11,12)-ğardeğ(64-5).

2. Damaklılaşma(Palatalisation):

ğayfeyi(kahveyi)(33-3).

3. Dudaklılaşma(Labialisation):

ambara(F. انبار)(102-2), sümbüllü(F. سنبُل)(71-14).

4. Konsonant Değişmeleri:

d<t : dadını(tadını)(66-13), dağıyor(takıyor)(37-25), dartmışlar(tartmışlar)(14-26), dağ(tağ)(4-9), depe(tepe)(66-26). Sebebi: Ötümlüleşme.

ğ<k : geçi(keçi)(76-9), gendi(kendi)(2-8). Sebebi: Ötümlüleşme.

ğ<k : ğabağ(kabak)(108-21), ğadın(kadın)(1-10), ğapısına(kapısına)(1-7), ğar(kar)(11-26), ğırğ(kırk)(9-17). Sebebi: Ötümlüleşme.

h<k : açığ(açık)(97-20), ahar_su(akarsu)(2-1), ahraba(akraba)(76-16), bağ(bak)(11-13), farğ(fark)(17-16). Sebebi: Sızıcılılaşma.

l<r : biliyollarmış(biliyorlarmış)(7-15,16), çığallar(çıklarlar)(16-23), duvalların(duvarlarının)(101-26), ğarallaştırır(kararlaştırır)(16-23), hazılla(hazırla)(52-5). Sebebi: Benzetme.

n<l : annamam(anlamam)(85-26), bunnarı(bunları)(2-23), dinneyin(dinleyin)(8-13), ğannı(kanlı)(94-26), onnar(onlar)(59-25). Sebebi: Benzetme.

p<b : Afbas(Abbas)(10-1), apdes(abdest)(23-21), ipdi(ibtidâ)(26-7). Sebebi: Başkalaşma.

s<l : assın(alsın)(5-14), dossun(dolsun)(2-3), gessek(gelsek)(35-26), ossa(olsa)(86-20), össün(ölsün)(2-3). Sebebi: Benzetme.

s<ş : bilememişin(bilememişsin)(7-15,16), gelir miymişin(gelir miymişsin)(64-13). Sebebi: Benzetme.

z<s : zabağ(sabah)(11-26), zopa(sopa)(10-20). Sebebi: Ötümlüleşme.

5. Kâidesiz Değişmeler:

ballik(bâri)(12-23), balliym(bâri)(83-12).

6. İkizleşme(Gémination)

6.a- Gerçek İkizleşme:

ballik(bâri)(12-23), eşşek(13-8), gúççük(16-20),

varrîh(13-23,24), yanna(9-7).

6.b- Yalancı İkizleşme:

annatıym(8-13), bannāna(105-15), dēller(112-11),
ossuq(9-22), süvellerini(12-27).

7. Tekleşme(İmpariation):

esaḥdan(essahtan)(68-13), evel(evvel)(35-26),
ḥar(harr)(107-14), neşeli(neş'eli)(91-19), raslāyan
(rastlayan)(4-25), şaḥ(şakk)(24-7), üs(üst)(107-15).

8. Benzetme(Assimilation)

8.a- Uzaklığına Göre Benzetme

Yandaş Benzetme:

annıyor(anlıyor)(7-7), billīrde(birliğinde)(23-
1), gessiḡ(gelsin)(5-14), insannar(114-19), öluḡnan
(oḡlunla)(34-16).

8.b- Yerine Göre Benzetme

İlerlek Benzetme:

Anḡara'nıḡ(Ankara'nın)(69-1), annaşıp(anlaşıp)
(69-15), çobannī(çobanlığı)(21-14), nişannanmıḡ(104-4).

Gerilek Benzetme:

ärmissiḡ(aḡırmıḡsın)(52-19), biliyollarmıḡ(bi-
liyorlarmıḡ)(7-15,16), dadını(tadını)(66-13), gelmesse
(gelmezse)(48-16), ḡúpresinin(ḡúbresinin)(57-24,25).

9. Başkalaşma(Dissimilation):

alışḡın(alışkın)(84-15), apdes(abdest)(23-21),
başḡın(baskın)(39-6), başḡa(başka)(4-8), ipdi(ibtidâ)
(26-7), müşḡül(müşkil)(30-13), sapıdıyor(sapıtıyor)(14
-19), toḡdur(doktor)(29-26), zopa(sopa)(10-20).

10. Göçüşme(Metathese):

kirbit(kibrit)(95-20), melmeket(memleket)(30-17).

11. Ulanma(Liasion):

derd olur(82-26), Genç Ali(79-18), harc eyler-
sin(41-10), kemend inen(32-7), mesud olmuş(68-16), pe-
lid imiş(68-11,12), yoğ udu(65-6).

Görüldüğü gibi, ilk kelimelerin sonundaki ötüm-
süz konsonlar, ulanma hâdisesiyle ötümlü hâle gelmek-
tedir.

12. Açıklık Uyumu

12.a- Erime(Fusion):

Bölgemizde, erime hâdisesine fazlaca rastlan-
maktadır. Vokalden sonra gelen konsonun erimesiyle vo-
kal uzunluğu oluşur: VGV>V̄. (Contraction yolu ile).

ābisi(ağabeyisi)(84-1), ācı(ağacı)(17-4), āla-
mayım(ağlamayayım)(3-19), ālenece(eğilene kadar)(58-3),
ayā(ayağı)(54-8), azīmızı(azığımızı)(97-9), bacāndaki
(68-7), balā(malağı)(54-26), basdīmda(35-8), bōrūge
(93-24), çā(62-14), çārıym(çağırayım)(44-26), çubū(6-
15), dēlmiş(değilmiş)(86-26), dōrmuş(doğurmuş)(1-16),
dōru(doğru)(17-3), ēliyor(eğiliyor)(33-1), etāne(ete-
ğine)(12-6), ğāri(gayrı)(2-18), ğuyrū(kuyruğu)(38-18),
ilānçesini(leğençesini)(104-23), n'ōldu(56-24), ölüm
(2-11), ōleyse(öyleyse)(24-1), sandī(sandığı)(2-8),
şōle(şöyle)(8-12), ūrarıḡ(75-15), yālıḡ(yağlık)(56-26),
yōdu(yoktu)(105-10), yūksū(yüzüğü)(58-27), zabānan(sa-

bahlə(14-23), zālayıp(110-17).

12.b- Büzülme(Contraction):

Kelime içinde. erime yoluyla hece eksilmesidir. Böylece, iki hece bir hece hâline gelir: VGV>V̄.

āl-(eğil-)(53-13), ām(aşam)(39-19), ār(ağır)(5-25), ār(eğer)(52-11), āt(ağıt)(57-7), bāndiñ mi(beğen-din mi)(58-2), çār(çağır-)(4-7), çīriyor(çığırıyor)(10-5), dāl(değil)(77-23), dāşdiriyor(değiştiriyor)(107-26), dōrsam(doğursam)(1-4), ēr(eğer)(3-15), kāt(kağıt)(76-22), sāt(sa'at)(38-8), sīr(sığır)(21-2), sōtlere(söğütlere)(66-27), yīn(yeğın)(61-7).

12.c- Derilme:

Erime yoluyla, kelime sonunda bir hecenin eksilmesidir. Böylece kelimenin son vokali uzunlaşır: VGV# > V̄# .

atdī(attığı)(88-14), azī(azığı)(50-19), bölū(bölüğü)(113-8), bēyū(büyüğü)(108-27), çobannī(çobanlığı)(21-14), çocā(çocuğa)(7-6), çocū(çocuğu)(7-8), çubū(çubuğu)(6-15), dā(dağa)(46-1), ekmā(ekmeğe)(26-11,12), enī(enigi)(1-16), eşşā(eşeğe)(50-19), geldī(geldiği)(93-27), gerdē(gerdeğe)(69-4), gonā(konağa)(13-10), ğūççū(küçüğü)(108-27), ğulā(kulağı)(88-21), ħuzursuzlū(huzursuzluğu)(69-12), ocā(ocağı)(52-5), olacā(olacağı)(7-22), olū uşā(oğlu uşağı)(23-1,2), oturdū(oturduğu)(17-21), rasladī(rastladığı)(20-4), sā(sağa)(35-4), sandī(sandığı)(2-8).

13. Geçişme(Krassis):

Bir arada kullanılan iki kelimenin birleşmesiyle yeni bir kelimenin oluşmasıdır:

b^õn(bu gün)(56-3), delānnı(delikanlı)(75-9), herālde(her hâlde)(86-26), n'āder(ne kadar)(29-25), n'āpıym(ne yapayım)(90-22), n'āzecek(ne gezecek)(105-26), n'eydek(ne edelim)(112-7), n'icoldu(nice oldu)(3-2), n'idiym(ne edeyim)(11-10), n'itdiŋ(ne ettin)(83-5), n'iyanna(ne yana)(15-13), n'õldu(ne oldu)(56-24), n'õ-recām(ne göreceğim)(28-2), n'õrek(ne görelim)(24-17), şeyapallār(şey yaparlar)(87-7), şeydiyor(şey ediyor)(80-13).

14. Hece Tekleşmesi(Haplologie):

Kelime içerisinde, aynı cinsten seslerden oluşan hecelerden birinin eksilmesidir:

ālamayım(ağlamayayım)(3-19), ālıyoŋ(ağlıyorsun)(3-18), annatıym(anlatayım)(8-13), bişdik_sõna(piştikten sonra)(66-17), düşünmeyim(düşünmeyeyim)(25-5), hincik(şimdilik)(24-18), iyce(iyice)(10-20), seyr_ēdiyoŋ(seyr ediyoruz)(104-5), sōlüyek(söyleyelim)(78-12), şurdan(şuradan)(11-12), tekleŋ(teklersin)(78-3), yıhayıŋ(yıkayınız)(7-25).

15. Türeme(Anuptyexe): Kelimede, vazifesi bulunmadığı hâlde beliren seslerdir.

15.a- Paşta Türeme(Prothése):

havluya(avluya)(40-22), ilānçesini(leğençesini)(104-23), irahat(rahat)(39-13), iras(rast)(13-1), istasyona(Fr. station)(70-5), üleşi(leşi)(62-24), yesir

(esir)(38-17).

15.b- İçte Türeme(Epénthése):

apartımanı(apartmanı)(2-27), aşşâ(aşağı)(13-13), azıcık(azcık)(40-16), elektiriklerin(elektriklerin)(48-11), gúççük(küçük)(16-20), n'iyanna(ne yana)(15-13), tirene(trene)(69-18).

15.c- Sonda Türeme(Epithése, Paragogue):

ballık(bâri)(12-23), ilkindin(ikindi)(35-25), ölen(ögle)(62-16).

16. Düşme(Elision):

Bölgemizde, daha çok içte ve sonda düşme görülür. İçte düşmenin sebepleri vurgusuzluk ve şekil benzerliğidir. Sonda düşme ise, derilme ve konson çiftlerinin tekleşmesi sebebiyledir. Aşınma da düşme sebeplerindedir. Misâller:

âcık(azıcık(azcık)(11-1), anca(ancak)(79-9), aşşâ(aşağı)(13-13), bi(bir)(10-21), burdan(buradan)(18-5), buyruğ(buyurun)(75-22), çocū(çocuğu)(7-8), dıyım(diyeyim)(5-16), öi(diye(1-21), evel(evvel)(35-26), ğayn anası(kayın anası)(7-22), getitdiriyor(getirttiriyor)(29-16), ğönüne(gönülüne)(77-11), haçlıh(harçlık)(26-9), herâlde(her hâlde)(86-26), hincik(şimdıcik)(24-18), ilâ(ilâhi)(12-23), ipdi(ibtidâ)(26-7), iras(rast)(13-1), istirâte(istirâhata)(70-19), istiyom(istiyorum)(111-1), iştâ(iştâhı)(54-9), iyce(iyice)(10-20), nası(nasıl)(2-19), olam(olayım)(111-23), orda(orada)(5-23), otutduruyor(oturtturuyor)(49-10), piçâ

(bıçağı)(63-4), sabānan(sabahla)(62-15,16), şurdan(şu-
radan)(11-12), töbe(tövbe, tevbe)(62-17), üs(üst)(107
-15).

17. Hece Dengelemesi(Equilibration Syllabique):

Heceler arasında vurgu, uzunluk, ötümlülük gi-
bi yönlerde denge sağlanmasıdır.

apollonnan(apolloyla)(95-23), bunnan(bunun ile)
(111-14), güççük(küçük)(16-20), istasyona(Fr.station)
(70-15), kólgennikde(gölgelikte)(17-6,7), yanna(yana)
(9-7).

11.BÖLÜM

MORFOLOJİ (ŞEKİL FİLGİSİ)

A) İSİMLER VE FİİLLER

1) YAPIM EKLERİ

1.a- İsimden İsim Yapan Ekler

+cāz<+cağız eki: Acıma ve küçültme ifâde eder:
adam+cāz(19-7), ğadın+cāz(20-13).

+ÇA eki: Ç=c,ç; A=a,e.

álene+ce(58-3), bõle+ce(67-26), çoğ+ça(15-9),
épī+ce(69-9), ğúzel+ce(100-1), iy+ce(10-20), sıhı+ca
(18-20), vahte+ce(57-29), yiyene+ce(51-7).

+cIK eki: I=ı,i ; K=h,k.

á+cıh(azcık)(11-1), aha+cıh(47-27), av+cıh(64-
11), áz+cıh(40-16), biraz+cıh(72-22), bi_séy+cik (33-
18), hinci+cik(şimdıcik)(29-6), şimdi+cik(29-23), şin-
ci+cik(29-9), yılan+cıh(74-1).

+daş eki:

arha+daş(38-22).

+gil eki:

anam+gil(106-18).

+LI eki: L=l,n ; I=ı,i.

adam_ahıl+lı(28-5), bağça+lı(79-14), bā+lı(2-5),
belil+li(69-1), çahı+lı(56-14), dağı+lı ymış(94-10),
dāvet+li+sin(7-11), delān+nı(75-9), devam+lı(3-21,22),
emmi+li(80-17,18), ğanca+lı(79-16), ğan+nı(94-26),
ğap+lı(21-11), ğar+lı(71-13), ğıba+lı(104-10), ğıl+lı
(46-17), ğına+lı(62-25), ğoza+lı(73-19), ğuvvet+li(54-

24), hastalığ+lı(84-17), kómü+lü(57-25), nère+li+yik(80-22), neşe+li(91-19), nişan+nı(43-13), saç+lı(1-4), sibirli(101-13), sümbül+lü(71-14), temel+li(26-12), yük+lü(11-15).

+LIK eki: L=1,n ; I=1,i,u,ü ; K=ğ,k.

aç+lı(72-3), çayıl+lı(39-7,8), çoban+nı(21-18), dünyâ+lı(38-12), ğabarı(17-11,12), ğarantnı(73-1), ğaya+lı(17-22), ğaz+lı(47-2), gelin+nik(74-5), ğún+nük(44-27), haç+lı(26-9), hasta+lı(84-17), kólgén+nik+de(17-6,7), kúl+lük+lerde(10,12), yâ+lı(56-26), yorğun+nu(72-4).

+ra eki: Cihet bildirir.

bu+ra(32-25,26), o+ra(39-7), şe+ra(13-11), şurâ+ya(28-12).

+sİz eki: I=1,i,u,ü. Menfî ekidir.

at+sız(isimsiz)(24-26), çāre+sız(91-27), huzur+suz+lū(69-12), pıçağ+sız(75-19).

1.b- Fiilden İsim Yapan Ekler

-ağ eki:

piç-ağ(63-5), yat+ağ(106-6).

-ar eki:

ağ-ar su(2-1).

-ğIn eki: I=1,i,u.

alış-ğın(84-15), bas-ğın(39-6), kes-ğın(29-8), şaş-ğın+lī(21-20), yor-ğun+nu(72-4).

-gi eki:

vèr-gi(81-21).

-I eki: I=ı, u.

görmüş-u+sundan(76-11), konuş-u+luyor(10-24),
sıh-ı+ca(18-20).

-IK eki: I=ı, i, ü ; K=ğ, k.

aç-ı(97-20), del-ik+den(2-8,9), gâbar-ı(17-11,12),
gâç-ı(84-13), ört-ük(107-19), yapış-ı(87-24),
yar-ı(58-22), yer-ik(12-3).

-Im eki: I=ı, u.

soh-um(27-23), tah-ım(16-9).

-ici eki:

deşir-ici(105-12,13), dilen-çi(<dilen-ici)(59-5).

-inti eki:

birik-inti(25-27).

-İş eki: I=ı, i.

çıl-ış+ı(17-22), gel-iş+iy(41-9), gid-iş+âtın-
dan(3-1,2).

-mA eki: A=a, e.

âla-mâ+ya(3-17), âr-mâ+ye(64-9), bağın-mâ+ya(27-22),
çağ-mâ+ya(32-10), et-mâ+ye(2-15), gaz-ma(64-2),
süpür-mâ+ye(4-8).

-mAK eki: A=a, e ; K=ğ, k.

doyur-mağ(17-1), inandır-mağ(88-13), öğren-mek
(87-20), yè-mek+ler(8-2).

-mur eki:

yâ-mur(11-6).

1.c- İsimden Fiil Yapan Ekler

+A- eki: A=a,e. (Daralabilir).

oyın+ä-yah(1-12).

+dA- eki: A=a,e. (Daralabilir).

cipir+di-yor(62-17), kikir+de-dirim(54-1).

+IK- eki: I=ı,i ; K=ı,k.

ac+ıı-dım(72-10), bir+ik-intin(25-27), góz+ük-erek(21-25).

+LA- eki: L=l,n ; A=a,e. (Daralabilir).

bā+la-yıı(1-24), çıı+la-salar(95-9), ğarşı+lı-yollar(75-19), góz+lü-yollar(113-17), gürü+lü-yor(80-22), hazıl+la-(52-5), hop+lu-yor(57-24), ihtiyal+lā-yacām(99-9), ilel+le-miş(98-13,14), koı+lu-yor(10-24), kótü+lü-yor(37-1), me+le-yi me+le-yi(2-7), orta+lā-yah(32-6,7), ras+la-miş(67-13), sıı+la-(31-8), tek+le-ı(78-3), zengin+ne-rik(99-8).

+LAN- eki: L=l,n ; A=a,e.

ğāhir+len-me(37-15), nişan+nān-miş(104-4), sıııl+len-iyor(89-5).

+LAş- eki: L=l,n ; A=a,e.

bir+leş-ecēk(35-25), ğaral+laş-dırır(16-23), gózēl+leş-ıı(29-20), uzaı+laş-ıllar(16-24), yahın+nāş-ıyor(33-9), yer+leş-dī(68-15).

1.ç- Fiilden Fiil Yapan Ekler

-ala- eki: (Daralabilir).

gev-alı-yor(14-10).

-şdır- eki:

ara-şdır-ır(69-22).

2. Sıfat-Fiil (Participle) Ekleri:

-Ar eki:

ağ-ar su(2-1), çih-ar yolu(86-8,9).

-dI(K) eki: I=ı,i,u,ü ; K=ğ,k.

Bu partisipten sonra vokalle başlayan bir ek geldiğinde erime hâdisesi görülür. Bunun neticesinde son ses "K" kaybolurken, ekin vokali uzar.

at-dī(84-14), bas-dī+mda(35-8), biş-dik+den(72-27), büyü-dū+nü(8-23), çalış-dih+ça(18-24), çih-dih+dan(4-24), çih-dī+nda(17-26), dā-dik+den(2-25), din-nen-dik+den(17-23), dō-duh+dan(64-4).

-(y)AcA(K) eki: A=a,e ; K=ğ,k.

Bir öncekinde olduğu gibi, bu ekin de son sesi aynı sebeple eriyebilir. Bir önceki vokal uzar.

al-acā+nı(85-3), gid-ecē+nde(4,26,27), yēmi-vecāne(59-23).

-(y)An eki: A=a,e.

ağ-an(3-4), arā-yan(23-9), çih-an+nar(80-17), delin-en+ece(58-3), dinnemē-yen+ner(22-10), doğu-yan(1-7), dōr-an(1-18), gaçır-an(21-27), gōtür-en+e(31-1), yi-yen+ece(51-7).

3. Zarf-Fiil (Gerundium) Ekleri:

-A eki (Vocale Gerundium): A=a,e,ı,i,u.

Misâller: gel-e gel-e(64-12), gid-e_dur-

suğ(69-20), ğop-a ğop-a(58-18), mele-yi mele-yi(2-7),
 óñü sür-e(81-22,23), tohuş-u(37-13), var-a var-a(2-22),
 yapış-ı(37-14).

-AlI eki:

ğon-alı(26-18).

-AsI eki:

doy-ası(73-18), ğıy-ası+ya(20-24).

-Inca eki: I=ı,u,ü. ; A=a,e.

búk-ünce(94-11), dör-unca(1-16), dut-unca(1-13),
 ğúl-ünce(54-2), ol-unca(36-1), yağlaş-ınca(4-1,2).

-incik eki:

ören-incik(8-23).

-ken(e) eki:

Aslında cevherî i- fiiliyle berâber kullanılan
 bu ek, zikredilen fiilin kaybolmasıyla doğrudan doğru-
 ya esas fiil köklerine eklenir. Bölgemizde, bazan bu
 ekin sonunda "e" vokali türemektedir.

dér-kene(76-2), düşünür-kene(23-3), geler-kene
 (30-20,21), yuyar-ken(51-18).

-mAdAn eki:

dō-madan(110-9), ol-madan+sa(48-23).

-(y)ArAK eki: A=a,e ; K=ğ,k.

al-arağ(15-19), dinnē-yerek(17-7), düşün-erek+
 den(91-20), ğözük-erek(21-25), al-arağ+dan(1-7).

-(y)Ip eki: I=ı,i,u.

āl-ip(56-20), annaş-ıp(69-15), bişir-ip(19-9),
 dut-up(13-14), ēl-ip(46-19), ğıvrıl-ıp(27-23), kitle-

-yip(108-23), sã-yıp(2-13), sıçra-yıp(46-5), yekin-ip
(103-26), zãla-yıp(110,17).

4. Çatı Ekleri

4.a- Ettirgenlik (Causative) Ekleri:

-ar- eki:

çih̄-ar-dah(44-7), çih̄-ar-ıyor(11-26), ğız-ar-ıyor(32-9).

-dir- eki: I=ı,i,u,ü.

bayın-dir-ırımış(94-2,3), çāt-dir-ıyor(30-19),
dãş-dir-ıyor(107-26), dō-dür-üyor(58-10), dōğut-dur-urum(110-15), dol-dur-acãñ(60-6), düz-dür-müş(3-1),
ğan-dir-ıyor(86-13), ğarallaş-dir-ır(16-23), ğetit-dir-ıyor(29-26), ğiy-dir-iyollar(9-13), ğoş-dur-uyor(58-27,
59-1), ğur-dur-uyor(48-11), inan-dir-mağ(88-13), öl-dür-meniğ(3-6), öl-dü(r)-t-dür-ür(45-18), sorut-dur-uyollar(108-14), yap-dir-dih̄dan(3-2).

-id- eki:

Aşağıda incelenen -T- ekinin ötümlüleşmesiyle oluşmuştur.

sap-id-ıyor(14-19).

-Ir- eki:

biş-ir-ip(19-9), doy-ur-mağ(17-1), ğaç-ır-an(21-17), yat-ır-acãmış((31-24,25).

-T- eki: T=d,t.

anna-t-(8-5), bėyü-t-müş(2-24,25), çār-t-ıyor(34-12), çih̄ar-d-ağ(44-7), çih̄a(r)-d-ıyor(10-21), çih̄ar-t-(40,23), dōr-t-du(111-2), kikirde-d-irim(54-1),

mertle-d-irim(55-1), öldü(r)-t-dürür(45-18), söyle-d-iyor(95-23,24), yükle-t-miş(5-25).

-zir- eki:

em-zir-iyor(80-15).

4.b- Meçhul (Passive) Eki

-il- eki: I=ı,i,u,ü.

ayr-il-mağ(84-6), bük-ül-dü(42-12), çağ-il-iyor(113-18), ğat-il-ırım(20,19), ğıvr-il-ıp(27-23), ğur-ul-uyor(8-3), kóm-ül-üyor(105-15), soğ-ul-ur(19-11), yay-il-iyor muy-ul-uyor(11-1,2), yeğ-il-en(20-27), yığ-ıs-sı(49-13).

4.c- Dönüşlülük (Reflexive) Eki

-(I)n- eki: I=ı,i.

ále-n-in(41-11), bağ-an-māya(27-22), del-in-enece(58-3), sağla-n-(45-19), sī-n-ır(78-17), yiğā-n-ıyollar(62-18), yu-n-acağ(111-11).

4.ç- Müşâreket (Reciprocal) Eki

-(I)ş- eki:

acı-ş-ıyor(54-12), anna-ş-ıp(69-15), bul-uş-duğ(21-23), ğucahla-ş-ıyor(80-18,19).

2) ÇEKİM EKLERİ

1. İyelik (Possessive) Ekleri

Birinci Şahıs Ekleri

Teklik: +(I)m I=ı,i,u,ü.

ağā+m(42-4), apba+m(62-27), barğ+ım(19-15), beğ+ım(111-6), ehbāb+ım(78-25), kúl+üm+ü(95-8), me-cāl+ım(18-10), õl-um(2-11), yavv+ım(79-7), yúrā-m-e

(82-25).

Çokluk: $+(I)m+İz$ $I=1,i$.

azī+mız+1(97-9), çırā+m+ız+1a(72-18), ğomşula-
r+1m+ız+1(19-2), hañğı+m+ız(35-26), şinī+m+ız(87-1).

İkinci Şahıs Ekleri

Teklik: $+(I)ğ$ $I=1,i,u,ü$. $ğ→y$ (eğer gene-
tive gelirse).

arğa+ğ+a(108-26), at+1y+1ğ(64-23), āz+1y+1ğ(66-
13), baba+y+1ğ(25-10), belā+ğ+1(45-17), bór+üğ+den(27-
15), ğarıaş+1ğ(3-11,12), ğar+1ğ+1(72-12), ğız ğardeş+
1ğ(42-13), ğoyn+uğ+a(107-16), ðl+uğ+nan(34-16), yār+1ğ
ise(96-7).

Çokluk: $+(I)ğ+Iz$

çolū+ğ+uz+a(19-16), ğóz+üğ+üz+ü(4-27), üç+üğ+üz
(5-14).

Üçüncü Şahıs Ekleri

Teklik: $+(s)I(n)$ $I=1,i,u,ü$.

ābey+i+si(21-15), ābi+si(84-1), ābi+sin+e(86-16),
ağl+ın+1(18-4), analī+n+1ğ(56-1), apartıman+1(2-27),
arğa+sın+a(39-22), ārı+sı(1-13), aşı+n+1(24-27), āz+
ın+dan(50,10), āz+1ynan(111-27), baba+sıynan(6-24-25),
bacı+sın+1ğ(1-11), beynuz+u(47-16), cāmi+sin+e(80,17),
çığar yol+u(86-8,9), ğorhu+sun+dan(76-11), ğós+ün+den
(37-19), ğúc+ün+e(20-22).

Erime hâdisesi sebebiyle, iyelik 3. teklik şa-
hıs eki, kelimenin bünyesine karışabilir:

dūdū(<düdük+ü)(35-5), ğuyrū(<kuyruk+u)(88-18),

õl+u uşã(<ođl+u uşak+ı)(23-1,2), topũ(<topuk+u)(46-17)..

Çokluk: +LAR+I(n) L=1,n ; A=a,e ; I=1,i.

ađıldãne+ler+in+i(48-18), azığ+lar+ın+ı(17-10),
birbil+ler+i_yle(20-24), bẽ+ler+i(75-2), bẽyũk+ler+i
(12-18), ğarın+nar+ı(17-1), tũ+lar+ı+n(82-18), yan+nar
+ın+a(22-3,4), yatağ+lar+ın+da(74-21), yesil+ler+in+i
(48-24).

2. Hâl (Casus) Ekleri

2.a- Yalın Hâl (Nominative): ø.

2.b- Yükleme(Accusative): +(y)I I=1,i,u,ũ.

ãc+ı(17-4), ađıldãnelerin+i(48-18), ağlın+ı(18-
14), büyũdũn+ũ(8-23), ğayfe+yi(33-3), ğonu+yu ğomşu+yu
(64-5).

2.c- Yönelme (Dative): +(y)A A=a,e.

ãbisin+e(86-16), ãc+a(85-13), ağır+e(56-21),
ãlamã+ya(3-17), arã+ya(77-9), cirid+e(104-2).

2.ç- Bulunma (Locative): +dA A=a,e.

arđasın+da(3-14,15), baha+da(5-25), bannãn+da
(105-5,6), bẽşik+de(78-5), billĩn+de(23-1), Çanak_ğa-
le+de(58-13).

2.d- Ayrılma (Ablative): +dAn A=a,e.

ãni+den(75-15), ãzın+dan(50-10), bitãik+den(72-
27), bõrũn+den(27-15), bur+dan(18-5), dutduğ+dan(37-1).

2.e- İyelik (Genetive): +(n)Iğ

adam+ığ(1-1), analĩn+ığ(56-11), anãrı+nığ(2-6),
Anđara+nığ(69-1), ayak_ğabı+nığ(50,12), becısın+ığ(1-
11).

2.f- Eşitlik (Equative): +CA C=c,ç ; A=a,e.
 böle+ce(67-26), çoğ+ça(15-9), güzel+ce(100-1),
 iy+ce(10-20), sıhı+ca(18-20).

2.g- Vâsıta (Instrumental): +lA, +(I)nAn, +ynAn.
 A=a,e ; I=ı,i,u,ü,y.

babası+ynan(6-24,25), barud+unan(82-15), bun+
 nan(111-14), çıramız+la(72-18), dutduğu+ynan(89-5,6),
 enĩ+ynen(1-18), ğafil+inen(82-25), iyilĩ+nen(110-16).

3. Çokluk (Plural) Eki: +LAR L=l,n ; A=a,e.
 aç+lar(17-3), arħadaş+lar(81-17), büyük+ler+i
 (12-18), bun+nar+ı(2-23), ğardeş+ler+inden(16-14), ğün
 +ner+den(19-23).

4. Mensûbiyet (Connection) Eki: +ki
 bacānda+ki(68-7), ğızlarıñ+ki+ni(90,19).

5. Zaman ve Dilek Sıgaları

5.a- Geçmiş Zaman (Past)

1. Görülen Geçmiş Zaman: -d

Teklik:

acıñ-d+ım(72-10), ár-d+ım(13-20).

bān-d+iñ(58-2), n'it-d+iñ(83-5).

búkül-d+ü(42-12), dōrt-d+du(111-2).

Çokluk:

ısmalla-d+iñ(40-5).

bas-d+iñız(42-12).

(gel-d+iler).

2. Öğrenilen Geçmiş Zaman: -miş ş→s(eğer
 "s" ile başlayan bir ek gelirse). I=ı,i,u,ü.

Teklik:

(gel+miş+im)

ğoy-muş+suñ(113-4), sâ-mıs+sıñ(11-11).

bâr-mış(4-13), bÿü-müş(1-11).

Çokluk:

(gel-miş+ik)

(gel-mis+sıñiz)

dâ-mış+ler(2-25), dart-mış+lar(14-26).

5.b- Şimdiki Zaman (Present): -(I)yo(R)

I=ı,i,u,ü ; R=l,r.

Bölgemizde. ekleşme esnâsında çoğu zaman ek sonundaki "r" sesinin kaybolduğu görülür.

Teklik:

bâlı-yo+m(85-13), esirgi-yo+m(30-26,27).

âlı-yo+ñ(3-18), arı-yor+suñ(18-4).

annı-yor(7-7), bâr-ıyor(9-11).

Çokluk:

âlamı-yo+h(75-7), öl-üyor+uñ(80-6).

(gel-iyor+sunuz).

allı-yol+lar(114-14), at-ıyol+lar(9-10).

5.c- Gelecek Zaman (Future): -(y)AcA(K)

A=a,e ; K=ğ,h,k.

Ekleşme sırasında, eğer vokal gelirse, ekin sonundaki "K" sesi ötümlüleşir. Erime hâdisesi olursa bu ses kaybolur, kendinden önceki vokal uzar.

Teklik:

éd-ecē+m(7-8).

al-acā+η(44-14), ālā-yacā+η(3-23).

dohu-yacaη(14-4), istē-yecek(30-25).

Çokluk:

bas-acā+η(81-17), bas-acā+z(38-22).

bāli-yacaη+sıηız(77-3), çók-ecek+sıηız(77-3).

(gel-ecek+ler).

5.ç- Geniş Zaman (Aorist) : -(A/I)(R)

A=a,e ; I=ı,i,u,ü ; R=l,r. 11. şahıs teklik hâlinde r sesi kaybolur; geniş zamanı sâdece bir vokal temsil eder. 111. şahıs çoklukta ise gerilek benzetmeyle l olur. Teklik:

āla-r+ım(3-16), arıd-ır+ım(105-3).

baη-a+η(6-14), yap-a+η(3-5).

acıη-ır(17-3), araşdır-ır(69-22).

Çokluk:

çiz-er+ik(77-17), ğal-ır+ıη(44-5).

yaηış-ır+sıηız(5-14,15).

anna-l+lar(87-8), çıη-al+lar(16-23).

5.d- Şart (Conditional): -sA A=a,e.

Teklik:

dör-sa+m(1-4).

(ges-se+η).

ğüleş-se(33-23), os-sa(86-20).

Çokluk:

ges-se+k(35-26).

(ges-se+ηiz).

çıηıla-sa+lar(95-9).

5.e- İstek (Optative): -(y)A A=a,e.

Bu ek, şahıs ekiyle karışarak birinci teklik şahıs için -Iym şekline girer. Ayrıca, haploloji sebebiyle kaybolabilir. Birinci çokluk şahısta ise ek, -AK, -AlIm şeklindedir.

Teklik:

çār-ıym(44-26), dé-yim(5-16), iste-yim(9-19), n' ör-üym(5-16), ol-a+m(111-23).

İkinci şahısta istek fonksiyonu, fiil kökünde-
dir:

(gel).

Üçüncü şahısta ise, çekim şahıs ekleriyle yapı-
lır:

(ges-sin).

Çokluk:

gid-e+k(44-25), ımırdan-alım(39-10), ortalā-
ya+h(32-6,7).

(gel-iy~gel-iyiz).

(ges-sinler).

Görüldüğü gibi, istek ve emir ekleri bölgemizde birbirine karışmıştır. Fonksiyonları ancak semantik olarak ayırt edilebilir. Bu sebeple, emir eklerini ayrıca ele almıyoruz.

6. Menfî Fiil Çekimi: -mA- A=a,e.

aç-ma+m(11-23), anna-ma+m(85-26), biraç-ma+yız
(22-2), gö-ma-mış(92-4).

7. Soru Şekli: mI? I=ı,i,u,ü.

bāndiğ mi?(58-2), doğur musunuz?(13-26).

8. Bildirme Eki (Predicate): +dIr I=ı,i,u,ü.
güzel+dir(69-3), kâfî+dir(18-12).

9. Şahıs Ekleri

9.a- Birinci Grup Şahıs Ekleri:

Görülen geçmiş zaman ve şart dışındaki sîgalar-
da kullanılır.

+(I)m : (gelmiş+im).

+sInğ : sāmıs+sınğ(11-11).

Ø

+(I)K : alamıyo+hğ(75-7).

+sInğIz : bālıyacağ+sınğız(77-3).

+lAr : atıyol+lar(9-10).

9.b- İkinci Grup Şahıs Ekleri:

Görülen geçmiş zaman ve şart şekillerinde kul-
lanılır.

+(I)m : acıhğd+ım(72-10).

+(I)ğ : n'itd+iğ(83-5).

+I Ø : büküld+ü(42-12).

+(I)K : ısmallad+ıhğ(40-5).

+(I)ğIz : basd+ığız(42-18).

+(I)lAr : (geld+iler).

10. Ek Fiil (Cevherî Fiil): (I)- I=ı,i,u,ü,y.

Eski Türkçe'de er- şeklinde olan bu fiil, böl-
gemizde tam olarak ekleşmemiştir. Vokal uyumuna uyar:

can_ı-sa(2-21), mal_ı-sa(2-21), var_ı-mış(1-1),
etmiş_i-miş(90-11), yol_u-muş(45-1), üç_ü-dü(64-20).

B) SIFATLAR

1. Niteleme Sıfatları:

açık(97-20), alışgın(84-15), âri(56-22), bahçalı(79-14), büyük(2-1), ciddi(74-3), çihar yolu(86-8,9), çoğ(6-7), darma dān(94-12), devamlı(3-21,22), ebedi(44-5), ğarlı(71-13), ğınalı(62-25), ğolay(106-13), ğözel(24-19), ğüççük(16-20), ğúzelce(100-1), hazır(97-5), ihtiyar(4-2), iyce(10-20), kesgin(29-8), kótü(15-11), müşğül(30-13), örtük(107-19), param parça(102-7), saçlı(1-4), saħallı(4-2), sālam(86-26), siğirli(101-13), tek(11-14), ufağ(62-26), ũrun(57-19), ũs(107-15), yalıñız(78-3,4), yalıñız(3-11), yannış(5-12), yarık(58-22), yeñi(84-10), yeñli(2-25), yırağ(42-7), yumuşağ(98-24).

2. Belirtme Sıfatları

2.a- İşâret Sıfatları:

Bölgemizde de Standart Türkçe'deki gibi, "bu, şu(şe), o" grubundan birinin bir kelimenin önüne gelmesiyle yapılır:

bu iki bacı(1-6), şe daşı(109-23).

2.b- Sayı Sıfatları:

iki(1-6), üç(4-7), yedi(1-23), doğuz(38-20), ğırık(9-17), biğ(47-16).

2.c- Belirsiz Sıfatlar:

biğ bir(79-24), bir ğaç(76-21).

2.ç- Soru Sıfatları:

n' âder(<ne kadar)(29-25), nası(<ne asıl)(2-19),

n' iyanna(<ne yana)(15-13).

C) ZAMİRLER

1. Şahıs Zamirleri:

baña(3-15), saña(59-24), seniñ(2-13), sennen(81-8), oña(10-17), onnan(107-22), onuñ(2-2), onnar(59-25), gendi(2-8)(öze dönüşlü zamirdir).

2. İşâret Zamirleri:

bu(63-22), bunnarı(2-23), şuña(13-26), şunnarı(74-3), bölle(11-21), böllece(67-26), şöle(8-12), öle(1-26).

3. Belirsizlik Zamirleri:

bişey(8-10), bişeycık(33-18), gişi(48-26), hepisi(79-5), herhangı(16-20), herkeş(77-12), herşey(3-2), hiç(23-6), hiçbir(92-19), hiçbirşey(64-5), şey(6-27).

4. Soru Zamirleri:

ğaça(33-26), hangı(81-14), hanı(7-23), neci(39-19), nêre(13-10), ney(12-8).

5. İyelik Zamirleri:

İyelik eki almış şekillerdir.

hangımız(35-26).

6. İlgî zamirleri:

déminki(95-26), gârşıkı(46-1).

Ç) ZARFLAR

1. Yer Zarfları:

aşşã(13-13), bura(32-25,26), gârşı(1-11), géri(2-9), ora(59-7), şera(13-11), yeğarıya(13-14).

2. Zaman Zarfları:

āniden(75-15), hinci(27-12), hincicik(29-6), hincik(24-18), imdi(79-25), ipdi(26-7), sōna(2-25), ŧimci(26-4), ŧimdıcık(29-23), ŧincicik(29-9), ŧinci(27-11).

3.Hāl Zarfları:

dērkene(76-2), dūŧūnerekden(91-30), dūŧūnūrkene(23-3), herāldē(86-26).

4. Mikdar Zarfları:

ācıḡ(11-1), āzcıḡ(40-16), āzıcıḡ(31-23), birazcıḡ(72-22), çoḡça(15-9), ēpī(2-26), ēpīce(69-9), hayli(16-14).

5. Tasdik ve İnkār Zarfları:

dāī(deḡil)(77-23), he(80,25), pekī(4-11).

D) EDATLAR

1. Benzetme Edatları:

ḡadar(19-7), ḡader(2-5,6), ḡibi(32-22), ḡüyā(88-16).

2. Sebep Edatları:

dāī(diye)(1-21), uḡun(11-11).

3. Vāsıta Edatları:

cılkes(103-15), al+ınan(75-11), aslannar+nān(67-20), babası+ynan(6-24,25).

4. Yönelme Edatları:

ūzeri+ne dōru(17-3).

5. İzâfiyet Edatları:

ḡafası+ne ḡōre(16-2).

6. İstisnâ Edatları:

başğa(4-8).

7. Yetinme Edatları:

artıñ(16-3), ballık(12-23), ballıym(83-12), bā-ri(45-19,20), ğāri(2-18), ğayri(110-3).

8. Gösterme Edatları:

aha(11-10)- ahacıñ(47-27), anan(100-26), dē(57-21), deha(51-17), dē ki(15-19), işde(53-9).

9. Tekrarlama Edatları:

gēne(5-17,18), yine(19-20).

10. Bağlama Edatları(Bağlayıcılar):

anca(79-9), ancañ(5-14), ār(eğer)(52-11), dē-mek(81-10), ēr(eğer)(3-15), fañat(16-6), olan+nan(1-4), ve(22-14), yoñsa(3-16), zahar(56-13).

11. Çağırma Edatları(Nidâlar):

amō(92-10), `ba`ba(11-9), bire(32-12), bō(27-19), eh(110-18), hadi(10-8), haydi(36-1), haydiñ(36-17), hı(113-2), hu,hu,hu(60-9), ilā(12-13), ilāha(15-13), kele(50-13), lan(41-14), ō(102-3), ulan(31-26), vah(113-10), `vōha(15-17), vū(114-19), `ya(5-12), yāhu(16-16), yav(44-27).

E) HUSÛSİ KELİME GRUPLARI

1. İkilemeler:

acış- mucuş-(109-14), açlıñ yorgunnuñ(72-3,4), al- ğaç-(98-8), al- gel-(6-23), al- getir-(93-27), al- git-(12-23), al yeşil(73-25), alt.....üst(113-8,9), ana.....baba(42-11,12), as- kes-(38-22,23),

aslan ğaplan(67-13), aş maş(112-24), at.....it(57-17),
 āt nizah(57-7), ay ğún(24-24), ay.....zeman(113-1),
 baħçalı bālı(79-14), belā.....Mevlā(23-9), beş.....on
 (38-8), beş sekiz(75-15), bez belek(94-18), bir.....
 beş(19-9), bir.....iki(26-14), büyü- ğit-(17-4), çār-
 çabala-(110-10,11), çatla.....patla(55-5), çek- ğit-
 (36-19), çoluğ çocuğ(19-16,17), dā daş(109-11), demir
 āsā demir çarlığ(58-2,3), dut-.....otur-(92-18), dut-
yırt-(67-14), düş- ğit-(7-20), el ğol(77-26),
 emmi dayı(80-17,18), ēr.....gem(32-3), ét- ğit-(29-3),
 ev barlığ(19-15), fındılığ fıstılığ(43-12,13), ğaç- ğit-
 (40-2), ğaç-.....düş-(65-7), ğafa ğıç(66-24), ğalığ-
 ğit-(31-22), ğan ter(98-11), ğap- dep-(39-22,23), ğa-
 pı pece(12-24), ğarı muru(11-12), ğaş.....ğóz(43-20),
 ğazan başlı ğazma dişli(64-2), gel- bağ-(111-12), gel-
 çılığ-(92-8), gel- geç-(10-22), gel.....ğit(1-9), gel-
ğör-(64-13,14), ğene tekrar(6-2,3), gez- gel-(94-
 -23), ğırılığ ğatır.....ğırılığ satır(9-17), ğir- çılığ-(103-
 3), ğit- var-(46-24), ğitdik.....ğidecek(69-26), ğiv-
 dir- ğuşat-(9-13,14), ğō- ğaç-(26-6), ğonu ğomsu(64-
 5), ğúç ğuvvet(20-22,23), ğúççük.....büyük(108-25,26),
 ğún.....gece(49-16), ğún.....zeman(1-5,6), ğurt murt
 (83-26), ğurtul- gel-(8-26), ğutnu ğumaş(1-7), ğağ
 diyet(47-20), ğan ğayfe(33-3), hoş beş(8-2), iki üç
 (81-27), ileri ğeri(88-2,3), in-.....bin-(56-17), in-
 çılığ-(17-22), kóy.....melmeket(30-16,17), malı mülkü
 (2-24,25), o.....bu(30-6), oğ-yay(16-24), ōl evlāt

(16-1), ol-uşah(23-1,2), olur olmaz(10-2), on beş on sekiz(2-25), on beş.....yirmi(8-20,21), on üç on dört (81-13), on.....arha(108-25,26), otuz dohuz gırh(81-15), öl- gal-(29-24), ölü.....diri(73-4,5), sarıl- gürül-(80-22), savaş-dövüş-(18-10,11), sen ben(81-8), silah pıçağ(75-19), sor- soruşdur-(20-4,5), su sel (110-22,23), sür-.....as-(32-21), so.....şu(108-21,22), şöle bşle(30-2,3), şu.....bu(56-6,7), tavan.....duvar (92-17), tek çift tek çift(77-25), toy dún(109-26), ūraş- didin-(17-24), üst baş(51-14), var- bağ-(113-17, 18), var.....yoğ(9-8), vezir vüzerā(25-19,20), yayıl-muyul-(11-1,2), yè- iç-(15-20), yedi.....sekiz on(32-17,18), yèr gó(68-1), yèr yurt(19-14,15), yol iz(91-25), yu- arıt-(105-3), yüz góz(40-15,16), zaman..... zuhur(2-4).

2. Tekrarlar ve Kalıp Kelimeler:

aramış aramış(90-20), aman.....aman(78-26), ayrı ayrı(95-21), bağ bağ(1-18), bölle bölle(4-4), bölük bölük(79-19), büyük büyük(66-16), çatır çatır(52-23), çeke çeke(11-6), çır çır(10-5), çıtır çıtır(53-20), çiy çiy(66-12), dolanırken dolanırken(104-21,22), far far(31-9), ğaç a ğaç ğaç a ğaç(63-7), ğaçdıy ğaçdıy(65-7), ğara ğara(88-26), gele gele(64-12), gel ha gel(33-7), gel hele gel hele(30-4), gelirken gelirken (98-16), geze geze(71-10), ğıvranıırken ğıvranıırken (32-8), giderken giderken(6-2), ğopa ğopa (58-18), ğopa ğopa ğopa ğopa(68-9), gózlüyollar gózlüyollar

(113-17), gúle gúle(56-17), hemen hemen(98-13), ıpıl ıpıl(14-20), ister.....ister(101-7), kiki kiki(53-27), kós kós(68-4), meleyi meleyi(2-7), merdine.....merdine(83-2), ne.....ne(19-24), ne yapağ yapağ(1-12), neler.....neler(10-17), neşeli neşeli(91-21), ola ola(64-3), olur olur(64-1), oy oy(78-20), sallana sallana(9-20), sıra sıra(71-15), sıra sıra sıra sıra(10-21, 22), suyum suyum(11-7), sür bağalım 'git as bağalım 'git(32-21,22), süre süre(20-2), sürüyollar sürüyollar(108-23), şağır şağır(63-20), şey şey(111-1), şip şip(62-15), şeile.....şeile(53-12), şu.....şu(9-4,5), tekrar tekrar(6-26,27), tağır tağır(94-18), tısıl tısıl(51-24), vara vara(2-22), vére vére(81-20), ya.....ya(23-10), yanar yanar(82-22), yoğ yoğ(105-27).

Üçlü Tekrarlar:

gele gele gele(112-18), giderken giderken giderken(3-25,26), git burda git burda git burda(5-27, 6-1), git ha git git ha git git ha git(4-1), ha babam ha babam ha ba`bam(40-10), tağır tağır tağır(94-13,14), varriğ varriğ varriğ (13-24,25), yanarken yanarken yanarken(108-15).

3. Ses ve Tabiat Taklitleri(Onomatopeler):

amō(üzüntü ifâde eder)(92-10), cum(birşeyin suya düşerken çıkardığı ses)(109-25), çatır çatır (taşların dökülürken çıkardığı ses)(52-23), cıtır cıtır(birşey yenirken çıkarılan ses)(53-20), far far

(küheylanın hızlanırken ayağından çıkan ates sesi)(31-9), ğuĝuĝuĝu(ıbubuk kuşunun sesi)(85-2), hu hu hu(kuşları çağırma sesi)(60-9), ıpıl ıpıl(parlaklık taklidi)(114-20), kiki kiki(gülme taklidi)(53-27), mē(kuzu sesi taklidi)(54-27), of(bıkkınlık ifâde eder)(90-26), oy oy(türkü arasında söylenir)(78-20), pət(düşme sesi)(51-23), şaħır şaħır(oynama taklidi)(63-20), şip şip(damlama sesi)(62-15), taħır taħır(dikiş dikme sesleri)(94-18), taħır taħır taħır(inşâat sesleri)(94-13, 14), taĝ(kapı çalma sesi)(25-23), tısıl tısıl(zorlanma taklidi)(51-24), varrıĝ varrıĝ varrıĝ(kurbaĝa sesleri)(13-24,25), vī(kaynaşma sesi)(50-6), 'voha(sığırları kovma sesi)(15-17), vū(kaynaşma sesi)(114-19).

4. Kökteş (Cognate) Fiiller:

bölük bölük bölün-(79-19), çır çır çır-(10-5), gele gele gel-(64-12), ola ola ol-(64-3), vara vara var-(2-22), vérgi vér-(81-21), yāmur yā-(11-6,7), yēmek yē-(14-20), yérık yér-(12-3).

5. Deyimler:

çam çam çahıl-(sessizliğe bürünmek)(113-18), dēme gitsiĝ(43-14), eline su dók-(hizmet etmek)(111-17,18), ĝıs ĝıs ĝıl-(55-2), İneniĝ yurdundan geç-(32-27), öĝüne geleni ĝap-, arĝasına geleni dep-(39-22,23), yúkte yepli bahada ār(38-6).

6. Atasözleri:

aşiret yihılır.....bēler ölünce(79-23), er nērdeyse avrat orda(38-5), eski düşman dost olmaz, geçi

derisi post olmaz(76-8,9).

F) METİN DIŞI MALZEMELER

Bu bölümde, metinlerde geçmeyen kelime, deyim ve onomatopeler yer alıyor. Eunların unutulmasını önlemek için tespitini uygun gördük.

ame : Hala.

apőa : Baba.

arabaőı : Tavuk suyu çorba ve hamurdan yapılan bir yemek.

asrileő- : Asrileőmek, çağdaőlaşmak.

ayā sın- : Doğurmak.

āz : Ağız, ilk süt.

biri : Koyunları çağırma sesi.

bili bili bili : Tavukları çağırma sesi.

bodi : Ördek yavrusu.

bosdan : Karpuz.

beynuzlu : Nāmussuz.

buy- : Donmak.

buzā : Buzağı, inek yavrusu.

bürőő : Atı durdurma sesi.

canavar : Kurt.

cece : Akraba kadın.

cekāt : Ceket.

cilis : Eilakis.

culuő : Hindi.

cücük : Cıvcıv.

çec : Harmanda, samandan ayrılmıő hubūbāt yı-

ğını.

çódür- : Çóktürmek, dengeyi bozmak.

çölmek : Çömlək.

dǎrmi : Değirmi, yuvarlak.

daş ölçerim : Söz gelimi.

davşan : Tavşan.

dil ğır- : İstanbul'lular gibi konuşmak, yapmacıklı konuşmak.

düve : Bir yaşındaki inek.

elim elim öpenek : Kertenkele.

ellām : Güyâ.

eşgi : Ekşi.

ferik : Piliç.

feriştah : Ferište, melek.

fişne : Bir ağaç ve meyvası.

ğangıran : Kangren.

garāz elması : Karakız elması.

ğargágozā : Kargakozalağı, zehirli bir bitki.

ğarōş : Karakuş, bir cins yırtıcı kuş.

ğatılılaç : Ekmek doğranarak, yoğurtla yapılan bir tür yemek.

geh geh geh : Köpeği çağırma sesi.

ğıran : Telef edici hastalık.

ğırmızı : Domates.

ğıyah : Kıyak, üstün kaliteli.

giláboru : Gileboru, bir çeşit yabânî ağaç ve meyvası.

- gilár : Kiler.
- gón- : Gövünmek, yanmak.
- gönüllen- : Gönlü kırılmak.
- gozağ : Meşe ağacının kozalağı.
- gózer : İri delikli kalbur.
- gózüdeneli : Hubûbâttan yapılan bir yemek.
- görgülü : Çileli.
- gū guşu : Baykuş.
- gún gör- : Mes'ut yaşamak.
- gūñüle- : Kiskanmak.
- gurbā : Kurbağa.
- hala : Teyze.
- har vurup harman savur- : İsraf etmek.
- inme in- : Felç olmak.
- irahan : Reyhan çiçeği, fesleğen.
- işsek : Şişek, 1 yaşına basmış koyun.
- kemçir- : Köpeğin dişini göstererek havlaması.
- kepenek : Pervâne böceği.
- kes : Yonca gibi yeşil bitkilerden yapılan sa-
man.
- ķırık : Eşek yavrusu, kürük.
- ķırō ķırō ķırō : Eşek yavrusunu çağırma sesi.
- kis kis kis : Koyunları sürme sesi.
- ķómen : Saklambaça benzer bir çocuk oyunu.
- ķómpül : Patates.
- ķóstü : Köstebek.
- mā : Tavan.

- mābiyn : Salon, mabeyn.
mādenis : Maydanöz.
madımanaḥ : Madımak, yenilen bir ot.
maḥle : Mahalle.
makine : Kamyon.
maḡgafa : Sersem.
manisiz : Patavatsız .
mayhoş : Ekşi-tatlı arası.
mI ola? : Acaba?
motor : Traktör.
ne fāt : Ne vakit.
nevzine : Sarma baklava.
oşt : Köpeği kovalama sesi.
oturaḥlı : Olgun .
ören : Kenarları çevrili, üstü açık yer.
ötāçe : Öte geçe, karşı yaka.
övüncek : Övünmeyi seven kimse.
öz : Dere, çay.
paḥla : Fasulye.
pöhrek : Ermenice pöhrek'ten. Kalın su borusu.
pürçüklü : Havuç.
saçı : Düğünlerde hediye kabul etme merâsimi.
saçı kesik : Tâze gelin.
sāmāl : Sağılma zamanı gelmiş süt hayvanı.
satlıcan : Romatizma.
siḥiya : Sihhiye me'muru.
sınıḥçı : Kırık çakık hâdiselerinde mütehas-

sıs kimse.

sırtmaçlılığ : Sihirbazlık.

similik : Elinden iş gelmeyen, uyusuk .

sorut- : Ayakta durmak.

söyün- : Sönmek.

süzek : Süzgeç.

şığ : Şeyh.

topağ : Toparлак, yuvarлак.

tosbâ : Tosbağa, kaplumbağa.

tut : Dut, bir ağaç ve meyvası.

tükan : Dükkân, bakkal.

usuğ- : Dinmek.

ürya : Rüyâ.

velesbit : Bisiklet.

yâlığ : Mendil.

yapığ : Mülbent, baş örtüsü.

yél- : Koşturmak, telâşe içinde bulunmak.

yemlik : Yenilen bir ot.

yêrcegđöce : Kümes hayvanlarına zarar veren bir sürüngen, gelincik.

yeşilbaş : Yeşil renkli iri kertenkele.

HEFİCE

Fonetik

A)1. Vokaller: a, ā, á, á̇, à, à̇, e, ē, é, é̇, ı, ī, i, ī, o, ō, ó, ó̇, e, ö, ö̇, u, ū, ú, ú̇, ü, ū.

2.a- Vokallerde Açıklık Uyumu: $V\check{G}_2V > \bar{V}$; $V\check{G}_2 > \bar{V}$.
 $\check{G}_2 = \check{g}, \check{ğ}$. Misâl: āçlar (<ağaçlar)(17-3).

2.b- Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu Hakkında: miḥtarı (muhtarı)(12-18) misâlindeki gibi.

3. Diftong: Yükselen diftong için misâl: ibubua (ibubuğa)(86-14). Alçalan diftong için misâl: annatıym (8-13).

E)1. Konsonlar: b, c, ċ, ç, ç̇, d, f, g, ġ, ğ, ğ̇, h, ḣ, ḥ, j, k, k̇, k̈, l, m, n, ṣ, r, ṙ, s, ṡ, t, v, y, z.

2.a- Kelime Başı Konsonları: b, ç, d, g, ġ, k, k̇, s, t, y.

2.b- Kelime Sonu Konsonları: ç, ḥ, k, l, m, n, ṣ, r, s, ṡ, t, v, y, z.

C) Fonetik Hâdiseler

1. Nöbetleşe Vokaller: ğardâş(3-11,12), ğardeş(64-5).
2. Damaklılaşma: ğayfeyi(kahveyi)(33-3).
3. Dudaklılaşma: ambara(F. انبار)(102-2).
4. Konson-Değişmeleri: d<t, g<k, ğ<k̇, ḥ<k̈, l<r, n<l, p<b, s<l, s<ṡ, z<s.
5. Kâidesiz Değişmeler: ballik(bâri)(12-23).
- 6.a- Gerçek İkizleşme: gúccük(16-20).
- 6.b- Yalancı İkizleşme: annatıym(8-13).
7. Tekleşme: esaḥāan(essahtan)(68-13).

8.a- Uzaklığına Göre Penzetme: annıyor(anlıyor)
(7-7).

8.b- Yerine Göre Penzetme; ilerlek: annaşıp(an-
laşıp)(69-15), gerilek: Ārmissıp(ağırmissın)(52-19).

9. Faşkalaşma: alışgın(alışkın)(84-15).

10. Göçüşme: kirbit(kibrit)(95-20).

11. Ulanma: derd_olur(82-26).

12.a- Erime: VGV>V̄. Misâl: ābisi(ağabeyisi)(84-
1).

12.b- Büzülme: VGV>V̄. Misâl: āl-(eğil-)(53-13).

12.c- Derilme: VGV#>V̄#. Misâl: atdI(attığı)
(88-14).

13. Geçişme: bōn(bu gün)(56-3).

14. Hece Tekleşmesi: ālamayım(ağlamayayım)(3-19).

15.a- Faşta Türeme: havluya(avluya)(40-22).

15.b- İçte Türeme: apartımanı(apartmanı)(2-27).

15.c- Sonda Türeme: ballık(bâri)(12-23).

16. Düşme: āciḥ(azıcık<azcık)(11-1).

17. Hece Dengelemesi: gūççük(küçük)(16-20).

Morfoloji

A.1) Yapım Ekleri

1.a- İsimden İsim Yapan Ekler: +cāz +cağız, +CA,
+cIK, +daş, +gil, +LI, +LIK, +ra, +siz.

1.b- Fiilden İsim Yapan Ekler: -aḥ, -ad, -ğIn,
-gi, -I, -IK, -Im, -ici, -inti, -Iş, -mA, -mAK, -mur.

1.c- İsimden Fiil Yapan Ekler: +A-, +dA-, +IK-,
+LA-, +LAN-, +LAŞ-.

1.ç- Fiilden Fiil Yapan Ekler: -ala-, -şdır-.

2. Sıfat-Fiil Ekleri: -Ar, -dI(K), -(y)AcA(K), -(y)An.

3. Zarf-Fiil Ekleri: -A, -AlI, -AsI, -IncA, -incik, -ken(e), -mAdAn, -(y)ArAK, -(y)Ip.

4.a- Ettirgenlik Ekleri: -ar-, -dIr-, -ıd-, -Ir-, -T-, -zir-.

4.b- Meçhul Eki: -Il-.

4.c- Dönüşlülük Eki: -(I)n-.

4.ç- Müşâreket Eki: -(I)ş-.

A.2) Çekim Ekleri

1. İyelik Ekleri: +(I)m, +(I)m+Iz, +(I)ğ, +(I)ğ+Iz, +(s)I(n), +LAR+I(n).

2. Hâl Ekleri; yalın hâl: Ø, yükleme: +(y)I, yönelme: +(y)A, bulunma: +dA, ayrılma: +dAn, iyelik: +(n)Iğ, eşitlik: +ÇA, vâsıta: +lA, +(I)nAn.

3. Çokluk Eki: +LAR.

4. Mensûbiyet Eki: +ki.

5. Fiil Çekim Ekleri

5.a- Geçmiş Zaman: -d, -mIş.

5.b- Şimdiki Zaman: -(I)yo(R).

5.c- Gelecek Zaman: -(y)AcA(K).

5.ç- Geniş Zaman: -(A/I)(R).

5.d- Şart: -sA.

5.e- İstek: -(y)A.

6. Menfi Fiil Çekimi: -mA-.

7. Soru Şekli: mI?

8. Bilâirne Eki: +dîr.

9.a- Birinci Grup Şahıs Ekleri: +(I)m, +sîğ, Ø, +(I)K, +sîğîz, +lAr.

9.b- İkinci Grup Şahıs Ekleri: +(I)m, +(I)ğ, +IwØ, +(I)K, +(I)ğîz, +(I)lAr.

10. Ek Fiil: (I)-.

B)1. Niteleme Sıfatları. Misâl: açîğ(97-20).

2. Belirtme Sıfatları. Misâller: bu iki bacı (1-6), yêdi(1-23), bir ğağ(76-21), n'âder(<ne kadar) (29-25).

0) Zamirler. Misâller: bağa(3-15), bu(63-22), herkeş(77-12), ğağa(33-26).

Q) Zarflar. Misâller: ğarşı(1-11), âniden(75-15), dêrkene(76-2).

D) Edatlar. Misâller: ğadar(19-7), uçun(11-11), artîğ(16-3).

E) Husûsî Kelime Grupları

1. İkilemeler. Misâller: acîş- mucuş-(109-14), ğutnu ğumaş(1-7), üst baş(51-14).

2. Tekrarlar ve Kalıp Kelimeler. Misâller: çiy çiy(66-12), geze geze (71-10), sıra sıra(71-15).

3. Ses ve Tabiat Taklitleri. Misâller: çatır çatır(52-23), şip şip(62-15), tısıl tısıl(51-24).

4. Kökteş Fiiller. Misal: bölük bölük bölün- (79-19).

5. Deyimler. Misâl: İneniğ yurdundan ğeç-(32-27).

6. Atasözleri. Misâl: er nêrdeyse avrat orda
(38-5).

F) Metin Dışı Malzemeler. Misâller: cece: Akra-
ba kadın, cücük: Cıvcıv, ellâm: Güyâ.

SÖZLÜK

A

ā : Ağa.

ácıh : Azıcık.

acıh- : Acıkmak.

āç : Ağaç.

adamcāz : Adamcağız.

ağū : Zehir.

aha : İşte.

ahacıh : İşte, işte şimdi.

ah- : Akmak.

ahıldāne : F. Bilir kişi.

ahır : Ahır.

ahraba : A. Akraba.

al : Hiyle.

āl- : Eğilmek.

āla- : Ağlamak.

ālen- : Eğlenmek, durup beklemek.

amō : Nidā, şaşkınlık ifâde eder.

anāri : Ana karı, kocakarı.

anca : Ancak.

anna- : Anlamak.

an- : Alaya almak.

apdes : F. Abdest.

apollon : L. Mikrofon.

ār : Ağır.

ār : Eğer.

ār- : Eğirmek.

arāya git- : Boşa gitmek.

āri : Ağrı.

āri : Eğri.

asīḥ : Aşık kemiği ve bununla oynanan oyun.

assā : Aşağı.

āt : Ağıt.

āz : Ağız.

azīḥ : Azık, yol yemeği.

B

bā : Bey.

\ba`ba : Azar sözü.

baḥ- : Eakmak.

baha : F. Paha.

baḥça : F. Bahçe.

bāla- : Bağlamak.

balah : Malak, manda yavrusu.

ballik : Bâri.

balliyım : Bâri.

bān- : Beğenmek.

bannah : Parmak.

bār- : Bağırmak.

baş pīcā : Baş bıçağı, ustura.

bavındır- : Bayıltmak.

bek : Pek.

beḥ : Ben, vücuttaki siyah leke.

bezirgān : F. Tüccâr, kervâncı.

bi : Bir.

biḡ : Bin.

birikinti : Toplantı, meclis.

bisār : Eu sefer.

biṣ- : Pişmek.

bō : Nidâ, hoşnutluk ifâde eder.

bōn : Bugün.

bōr : Bögür.

bōle : Böyle.

bēyük : Büyük.

būday : Buğday.

būk- : Bükmek.

buna : Buna.

Ç

camız : A. Manda, su sığırı.

cerek : Uzun, ince, yuvarlak sırık.

cilet : Fr. Jilet.

cilkes : A. Bilakis.

cipirde- : Damla sesi.

culha : F. Dokumacı.

Ç

çā : Çağ, yıkanma yeri.

çaḡ- : Çakmak.

cam çam çahl- : Sessizliğe bürünmek.

çār- : Çağırmaq.

çātdır- : Çağırtmaq.

cat : Kavşak yeri.

çayillıh : Çayırlık.
çente : Çanta.
çih- : Çıkmak.
çihı : Küçük bohça, çıkın.
çır çır çır- : Alabildiğine bağırmak.
çiy çiy : Çiğ çiğ.
çiz- : Çözmek.
çobannıh : Çobanlık.
coh : Çok.
cók- : Çökmek.

D

dā : Dağ, dağa.
dād : Tad.
dah- : Takmak.
dā- : Değmek.
dāl : Değil.
darma dān : Darmadağın.
dārmen : Değirmen.
dart- : Tartmak.
dāşdir- : Değıştirmek.
dē, deha : Uzak bir yeri göstermek, işâret etmek için söylenir.
delānnı : Delikanlı.
dene : Tâne.
dene : Tepe.
dêrkene : Derken.
desdi : Testi.

desirici : Dilenci.

dévnék : Değnek.

dī : Diye.

dilki : Tilki.

dinne- : Dinlemek.

dō- : Doğmak.

dó- : Dövmek.

decah : Dudak.

dohu- : Dokumak.

dók - : Dökmek.

dōru : Doğru.

dúduk : Dúduk.

dún : Dúgün.

dúpür : Dünür.

dut- : Tutmak.

duz : Tuz.

düz- : Dizmek.

E

ehbab : A. Ahbap.

ēl- : Eğilmek.

elele- lâlele- : Elini ayağını bağlamak.

épi : Epey.

ēr : Eğer.

ēr : Eyer.

esah : A. Essah, sâhiden.

eskár : A. Asker.

essek : Eşek.

evel : A. Evvel.

ever- : Evlendirmek.

F

farh : A. Fark.

farî : A. Fâriğ, kurtulmak, ayrılmak.

firah : A. Firak.

fiyet : A. Fiât.

G

ğabah : Kabak.

ğabarîhlîh : Kabarîklık.

ğabul : A. Kabul.

ğada : A. Kadâ, kazâ.

ğader : Kedar.

ğadıncâz : Kadıncâğız.

ğahil ol- : A. Kâil'den. Kâil olmak, rızâ göstermek.

ğahirlen- : A. Kahr'dan. Kahırlanmak, üzûlmek.

ğalh- : Kalkmak.

ğanca : M. Kanca.

ğarannîh : Karanlık.

ğarar : A. Karar.

ğardaş : Kardeş.

ğarı : Karı.

ğarın : Karın.

ğarış- : Karışmak.

ğâri : A. Gayrı.

ğarsı : Karşı.

ğater : A. Katar.

- ğavah : Kavak.
- ğayfe : A. Kahve.
- ğazlıh : Kazlık.
- ğazma : Kazma.
- geçi : Keçi.
- gelinnik : Gelinlik.
- gendi : Kendi.
- ğene : Yine.
- ğıbalı : Giyinmiş, kuşanmış.
- ğılıç : Kılıç.
- ğına : A. Kına.
- ğıral : İsl. Kral.
- ğiyâmet : A. Kıyâmet.
- ğışı : Kişi.
- ğóbek : Göbek.
- ğó : Gök.
- ğóde : Gövde.
- ğómlek : Gömlek.
- ğónül : Gönül.
- ğopa ğopa : Koşarak.
- ğúççük : Küçük.
- ğugúgh : İbubuk kuşunun ötüş sesi.
- ğúleş : Güreş.
- ğúl- : Gülmek.
- ğúnah : F. Günah.

gündüz : Gündüz.

günnük : Günlük.

güpre : Yun. Gübre.

gurbā : Kurbağa.

gurban : A. Kurban.

gursun : Kurşun.

gürüle- : Gürlemek.

gutnu : A. Kutnu, pamuklu ya da ipekli bir cins kumaş.

güven- : Güvenmek.

güverçin : M. Güvercin.

güvet : A. Kuvvet.

güvey : M. Güvey, güveyi.

guyruh : Kuyruk.

güz : Güz.

H

hā : Bir çeşit örtü.

hābe : A. Heybe.

hadi : Haydi.

halha : A. Halka.

hangı : Hangi.

hanı : Hani.

hapisāne : F. Hapishāne.

har : A. Har, ısı.

hasmāne : F. Düşmanca.

haḥ : A. Hak.

havlu : Avlu.

havat : Avlu.

havif : A. İntikam, öç.

havın : A. Hâin.

helke : Bakırdan yapılmış kova.

hemseri : F. Hemşehri.

herâlde : Her hâlde.

herkes : F. Herkes.

hint : Derman, güç, kuvvet.

hinci : Şimdi.

hincicik : Şimdıcik.

hincik : Şimdıcik.

hopla- : Atlamak.

hürmet : A. Hürmet.

hurâ : F. Hurda.

hütle- : Nefesiyle içeri çekerek yemek ve içmek.

I

ıdırandan- : Uyuklamak.

ısg : A. Aşk.

ıрмаğ : Irmak.

i

ilâ : A. İlâhi.

ilânçe : F. Leğençe, küçük leğen.

ilkindin : İkinci.

imâi : Artık, şimdi.

i mi? : Emi, tenbih sözü.

îne : İğne.

inşāt : A. İnşaat.
ipdi : A. İptidâ .
irahat : A. Râhat.
iras : F. Rast.
istirāt : A. İstirahat.
işde : İşte.
itā : İtağı, bir cins örtü.
itāt : A. İtaat.
iyce : İyice.

K

kah- : Kakmak, itmek, vurmak.
kāt : F. Kâğıt.
kele : Bir hitap şekli.
kiki kiki : Gülme taklidi.
kikirdet- : Güldürmek.
kisbe : A. Kisbet, güreşte giyilen meşin pantolon.
kitle- : Kilitlemek.
koşula- : Koklamak.
kólgennik : Gölgecik.
kóm- : Gömmek.
kór : Kör.
kóy : F. köy.
kúfle : Tandırdaki ateşin yanması için, hava almasını
 sağlayan delik.
kúheylan : A. İyi cins Arap atı.
kúllük : Küllük, çöplük.

kúnde : Her gün.

kúp : Kúp.

kürü- : Kürümek.

L

lâle : F. Lala.

lohma : A. Lokma.

lóküs : Fr. Lüks lambası.

M

māfir : A. Mihfer, bir uzaklık ölçüsü.

maymana : Mendil, bir çeşit işlemeli örtü.

melmeket : A. Memleket.

merduvan : F. Merdiven.

mertle- : Sıçramak.

mezellik : Mezarlık.

mihtar : A. Muhtar.

muhāt : A. Mukayyet.

mutlaḥa : A. Mutlaka.

muvāfih : A. Muvâfık.

müsābaha : A. Müsâbaka.

müşgül : A. Müşkül.

N

n'āder : Ne kadar.

nası : Nasıl.

n'āp- : Ne yapmak.

n'āz- : Ne gezmek.

nene : Nine, büyükanne.

ney : Ne.

n'eyt- : Ne etmek.

n'icol- : Nice olmak.

n'it- : Ne etmek.

nişannan- : Nişanlanmak.

n'iyanna : Ne yana.

nizah : A. Nizâ'.

nohda : A. Nokta.

n'öl- : Ne olmak.

n'ör- : Ne görmek.

nosuman çiçē : Ku'man çiçeği.

nú : NÜğü. Bir ağırlık ölçüsü.

0

ō : Hayret ifâde eden bir nidâ.

ógüt : Ögüt.

oñu- : Okumak.

oñul : Fr. Okul.

óküz : Öküz.

ōlan : Oğlan.

ón : Ön.

ónü süre : Bir kişinin önünden giderek.

ossa : Olsa.

otutdur- : Oturtmak.

Ö

öldütdür- : Öldürtmek.

ōlen : Öğle.

ōlevse : Öyleyse.

ören- : Öğrenmek.

össün : Ölsün.

öveç : Etlik koyun.

öz : Dağlardan çıkan küçük dere.

P

palta : Balta.

pantul : İt. Pantolon.

pece : Baca.

pekî : Pek iyi.

pıçah : Bıçak.

pınar : Pınar.

R

rahı : Rakı.

ras : F. Rast.

S

sā : Sağ, canlı.

sā : (Yön) Sağ, sağa.

sabın : Sabun.

sac : Sac, yassı demir ve çelikten mamül.

saḫal : Sakal.

saḫın- : Sakınmak.

saḫız : Sakız.

saḫla- : Saklamak.

sālam : Sağlam.

sāt : A. Saat.

seki : Oturmak için, tahtadan yapılan bir çeşit sedir.

seray : F. Saray.

sī- : Sıġmak.

sıhı : Sıkı.

sīn- : Sıġınmak.

sīr : Sıġır.

siñillen- : Sinirlenmek, kızmak.

siyis : Keçi.

soh- : Sokmak.

sók- : Sökmek.

sorut- : Ayakta durmak.

sót : Söġüt.

söle- : Söylemek.

söüt : Söġüt.

suyum : Süyüm.

süvel : Kapının bağlanması için duvar içine yerleştirilen iri ağaç parçası, tahta.

Ş

şafah : A. Şafak.

şah : A. Bir bütünün bölünmüş parçalarından her biri.

şahır şahır : Taşların dökülmesi sesi.

şehar : F. Şehir.

şer : A. Kötülük, fenâlık.

şēr : F. Şehir.

şeyap- : Şey yapmak.

şimci : Şimdi.

şinik : Yun. Tahıl ölçęi.

şe : Şu.

şēle : Şöyle.

T

taħım : Takım.

taħır taħır : İnşaat yerindeki sesler.

taħıp : A. Takip.

taman : Hani.

tapanca : Tabanca.

tavla : At çiftliği.

tekle- : Kökten yok etmek.

temam : A. Tamam.

tēmin : A. Temin.

terki : Eyerin arkasındaki kısım.

tēsir : A. Tesir.

tısıl tısıl : Bir yük taşınırken çıkarılan ohlama puh-
lama sesi.

tiken : Diken.

tiren : Fr. Tren.

toħdur : Fr. Doktor, hekim.

tolu : Dolu.

topuħ : Topuk.

tor : Yabanî, olgunlaşmamış.

toy dūn : Toy düğün, ziyâfetli düğün.

töbe : A. Tövbe.

tū : Tuğ, eskiden beylerin başlarına bağladıkları bir
rütbe işâreti.

U

ucun : İçin.

ufah : Ufak.

ūra- : Uğramak.

urun : Gizli.

uşaḥ : Uşak, çocuk.

uzah : Uzak.

Ü

üleṣ : F. Leş.

üs : Üst.

V

vaḥıt : A. Vakıt.

vallā : A. Vallahi.

varriḥ varriḥ : Kurbağa sesleri.

velḥāsılı kelām : A. Sözün neticesi.

\vōha : Sığırları kovma sesi.

vū : Üşüşme, âniden kalabalıklaşma, yağılma sesi.

Y

yaḥ- : Yakmak.

yaḥa : Yaka.

yaḥala- : Yakalamak.

yaḥın : Yakın.

yaḥış- : Yakışmak.

yaḥlaṣ- : Yaklaşmak.

vāhu : A. Bir hitap şekli.

yālih : Yağlık, büyükçe mendil.

yalıñız : Yalnız.

yāmur : Yağmur.

yanna : Yana.

yanniş : Yanlış.

- yadıslıh : Yapışık.
yâre : F. Yâr, dost.
yâren : F. Dostlar.
yarıh : Yarık.
yasdıh : Yastık.
yatah : Yatak.
yav : Bir hitap şekli.
yavri : Yavru.
yazıh : Yazık.
yêdi : Yedi.
yêgen : Yeğen.
yekin- : Silkinip kalkmak.
yêl- : Acele etmek, koşturmak.
yemek : Yemek.
yemin : A. Ant.
yey- : Yenmek.
yeni : Yeni.
yenli : Hafif.
yêrik : Gebe kadın.
yesir : A. Esir.
yıhê- : Yıkamak.
yılancıh : Hâin.
yırâh : Uzak.
yîn : Yeğîn, kesif.
voğ : Yok.
veharı : Yukarı.
vehla- : Yoklamak.

yohsa : Yoksa.

yorğunnuh : Yorgunluk.

yu- : Yıkamak.

yúk : Yük.

yúksük : Yüzük.

yumuşah : Yumuşak.

yun- : Yıkanmak.

yuvallan- : Yuvarlanmak.

Z

zabah : A. Sabah.

zahar : A. Zâhir, görünen.

zâla- : Zağlamak, kayarak akmak.

zalım : A. Zâlim.

zarb : A. Darbe.

zeman : A. Zaman

zopa : Sopa.

EİBLİYOGRAFYA

- EİLGEÇİL, M. Kaya- Türkçe Dilbilgisi, İstanbul, 1984.
- CAFEROĞLU, Ahmet- "Anadolu Ağızları Konson Değişimleri", TDAY Belleten, Ankara, 1963.
- _____ - "Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişimleri", TDAY Belleten, Ankara, 1964.
- ERGIN, Muharrem- Dede Korkut Kitabı, İstanbul, 1986.
- GEMALMAZ, Efrasiyap- Erzurum İli Ağızları, Erzurum, 1978.
- GÜLENSOY, Tuncer- Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası, Ankara, 1981.
- _____ - Kütahya ve Yöresi Ağızları, Ankara, 1988.
- GÜNAY, Turgut- Rize İli Ağızları, Ankara, 1978.
- HORKMAZ, Zeynep- Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ankara, 1977.
- FUNA, Osman Nedim- "Eski Türk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller", TDAY Belleten, Ankara, 1960.
- _____ - Osmanlıcada Moğolca Felimeler, İstanbul, 1976.
- _____ - Türkçe'de Transitive-Causative 'Geçişli-Ettirgen' Fiiller ve Bunlarla İlgili Morfoloji ve Öğretim Meselelerinin Çözümü, İstanbul, 1976.

METİNLER

	<u>Sayfa:</u>
1. Altın Perçemli Ölanla Sırma Sağlı Ğız	1
2. Apbas ile Ğarısı.....	10
3. Baba Vasiyeti.....	16
4. Bá Eórek.....	23
5. Qıtbıdıñ	50
6. Emir Yèmeni.....	56
7. Ğazan Faşlı Ğazma Dişli Ğız.....	64
8. Gelin Emine	69
9. Ğezan_ölu	75
10. İbubuñ	84
11. Ofçu Baba	90
12. Omart ile Comart	97
13. Şah Yusuf	103
14. Şekerpāre	110

ALTIN PERÇEMLİ ÖLANNAN SIRMA SAÇLI GİZ

Bir adamın iki gızı varmış. Pādişān ölu da ge-
ziyormuş. Bu iki giz demiş ki:

-Ben bir pādişān öluna varsam da, altın perçem-
li olannan sırma saçlı giz dōrsam -demişler.

5 Eunu da pādişān ölu duymuş. Duyunca gün olmuş,
zeman olmuş, pādişān ölu bu iki bacıya da dūnūr olmuş.
Gutnu gumaş doḥuyan gızı gapısına hizmetçi olarakdan
almış. O altın perçemli ölannan sırma saçlı gızı dōran
gızı da gendine ḥanım olarak alıyor. Gel olmuş git ol-
10 muş, bu ḡadın ḥāmile olmuş. Ḥāmile olmuş amma, öteki
bacısının kını bēyümüş bacısına ḡarşı.

-Ne yapah yapah, buḡa bir oyun oynāyah -demiş.

Bu bacısının ārisi dutunca, sancısı dutunca:

-Olur -demişler. Bir kimseyi ḡomamışlar.

15 Bu ḡadın altın perçemli olannan sırma saçlı gi-
zı dōrmuş. Dōrunca, bu önceden bir it enī, bir kedi e-
nī ḡazıllamış. Bu ḡadının altına atmış.

-Aman bah bah, bir it enīynen bir kedi enī dōr-
du -demiş.

20 Hemen pādişān öluna müjde gitmiş ki:

-Ḡarıḡ bir it enīynen bir kedi enī dōrdu -dī.

O da demiş ki:

-Ben varmadan onu ḡötürün, yēdi yoluḡ ortasına
bālayıḡ. Gelen tūkürsün yüzüne, giden tūkürsün yüzüne
25 -demiş .

Bu ḡadını öle étmişler. Bebeklere de bir sandıḡ

yapdırmış, gôtürmüş, bir ahar su varmış, büyük bir su varmış, onun içine gôvürmüş. İki de delik yapmış ki: "Su dössün da össün buña" -dī.

Keyse zaman geçmiş, zuhur geçmiş. Bu gadın daha
 5 orda bālı dururmuş, yıllar boyu dururmuş. O zemana gader bir anārının da geçisi varmış. Bu geçi -Allah tarafından zahar ki- bu geçi meleyi meleyi gelmiş. Bu su kenara çalmış bu sandī. Gendi hemen iki memesini delikden sohar, o iki çocuğ emermiş. Geçi gēri meleyi meleyi
 10 gidermiş. Anāarı dēmiş ki:

-Ölum sürünün içinde bir benim geçiyi mi sāyoğ?
 -dēmiş.

-Yoh anāarı, ben seniñ geçini sāyıp n'ēydiym?
 Sen geçni tāhip ét -dēmiş.

15 Anāarı geçiyi tāhip étmēye başlamış. Geçi sürüden ayrılmış, meleyi meleyi o suyuñ kenarına gelmiş. Suyuñ kenarında bir sandığ... Sandā hemen yatırmış bu çocuğları, emzirmiş. Bu geçi gitmiş, çocuğlar gēri sandā sīmaz olmuşlar. İkiside ki, nası... Hemen bu çobana
 20 dēmiş ki anāarı:

Mal ısa seniñ, çan ısa benim -dēmiş çobana.

Vara vara varmışlar ki, bir ölannan bir gız. Anāarı mal bulmuşa dönmüş. Bunnarı almış, bu çocuğları eve getirmiş. Eve getir'miş, bunnarı beslemiş, bēyüt-
 25 müş. On beş on sekiz yaşına dāmişler. Dādikden sōna ölannan ava gitmiş. Ava gitmiş, anārının da épī malı mülkü varmış. Aynı babasının apartımanı gibi apartıman

yapdırmış. İçini de düzdürmüş, işde babasının gidişā-
tından her şeyi yapdırmış. Yapdırdıhdan sōna o halası
duymuş. Bu çocuğların yaşādını da duymuş. Bir de kúpe
binip de gōge ahan bir cadı ğarı varımış.

5 -Aman anāarı, ne yaparsağ yap, bunnarı sen yapan,
bunnarı öldürmenin çāresi -demiş.

Anāarı da demiş ki:

-O benim işim. Ben onnarı yaşatmam -demiş.

Anāarı varmış, kúpe binmiş. Gōge yükselmiş, bir
10 hayatın içine düşmüş.

-Aman gızım, sen burda yalnız nası duruyoğ, ğar-
daşığ, ğardaşığ n'icoldu?

-Ava gitdi ğardaşıım -demiş.

-Ĝardaşığ gelince dé ki, "Ĝúh-u Ĝaf dānığ arħas
15 sında bir Ĝúlizar varmış. Ēr onu bağa getirmesseğ ben
ālarım, yoħsa ālarım, düşümde ğórdüm" dé -demiş.

Ĝardaşı gelince bu ālamāya oturmuş.

-Aman bacım, sen niye ālıyoğ?

-Niye ālamayım? Rüyāmda ğórdüm. Fōle bōleymış.
20 Ĝúh-u Ĝaf dānığ arħasında bir Ĝúlizar varmış. Onu sen
ğendiğe eş getirirseğ getirdiğ, getirmesseğ ben devam-
lı ālarım -demiş.

-Bacım niye alāyacāğ, ben getiririm.

Eir demir āsā yapdırmış. Demir çarlığ giymiş a-
25 yāna. Eir at almış altına. Yiyecek içecek, hah, hābe-
sini doldurmuş, bu ōlan yola düşmüş. Giderken giderken
giderken at dayanamamış, at ölmüş altında. Ōlan düşmüş

yola. Git ha git, git ha git, git ha git bir yol yaklaşınca ağ sahallı bir ihtiyar öğüne geçmiş.

-Ölum, nêrêye gidiyon? -demiş.

-Böle böle,, bir Gúlizar varımış. Onu getirmeye
5 gidiyom -demiş.

-Sen bir cadı ğarı sözüne uyuyon. Oraya varınca "Gúlizar, Gúlizar" de, iki defa çār, üç defa çārma. Senede bir ğapı süpürmeye çıhar, başğa çıhmaz. Tek bir iki defa çār, üç defa çārır, san daş olun, orda ğalıq
10 -demiş.

-Pekî -demiş.

Bu adam varmış, varmış oraya.

-Gúlizar!.-dî bārmış.

Diz ğapāna ğader daş olmuş.

15 -Gúlizar! -dî bārmış.

Ĝóbāne ğader daş olmuş.

-Temam -demiş.

Bir daha çārmamış. Orda beklemiş ki, bir yıl. Bir yıldan sōna bu Gúlizar ğapı süpürmeye çıhmış:

20 -Al yiğit, bu süpürgeyi vur da daşın dōküssün
-demiş.

Ölan almış süpürgeyi, vurmuş, daşı dōkūlmüş.

-Bin yiğit de ğidek -demiş.

Bunnar yola çıhdıhdan sōna o ağ sahallı, yolda-
25 ki önceki ölane raslayan yaşlı adam, bunnarın öğüne
çıhmış.

-Biniğ de, -demiş- yumuğ ğözünüzü.

Bunnarı terkine almış. Yumurtmuş gözlerini, getirmiş, gapılarınin önüne goymuş. Keyse bunnar gelmiş, içeriye girmiş. Bu halası tekrar duymuş ki, Gúlizar'ı almış, gelmiş.

5 -Aman -demiş, cadı gariya varmış- aman anarı, -demiş- ne yaparsan yap. Ölan geri tekrar sâ gelmiş -demiş.

-Onu ben tekrar sevar, onu orda daş keserim -demiş.

10 Oraya tekrar kúpe binmiş, góğe yükselmiş, gelmiş hayata düşmüş.

-Aman gızım, gelmiş 'ya yannış gelmiş. O olmâ-yacağdı. Orda bir Dilâlem Çengisi vardı. Ğardaşın var-sın, tekrar onu da assın gessin. Ancağ üçünüz bir ya-
15 hışırsınız bu apartımanın içine -demiş.

-E, n'örüyüm, nası deyim?

-Ğardaşın ava gidince "rüyânda górdüm" de, gène âla. Tekrar göndermenin çâresi -demiş.

-Pekî -demiş.

20 Gène Ğardaşı gelince gız gène âlamaya başlamış.
-Niye âlıyon bacım? -demiş.

-Rüyânda górdüm. Bu Gúlizar yannışımış. Eir Di-lâlem Çengisi varımış orda. Tekrar onu gidip getirecân -demiş.

25 Bu ölan gène yükde ar, bahada yeğli yükletmiş. yiyecek, öte beri. Eline demir âsâ almış, ayağlarına demir çarlığ giymiş. Yola düşmüş. Git burda, git burda,

git burda, at dayanamamış, ölmüş. Bu olan "tabana güvet" demiş, yola düşmüş. Giderken giderken gene tekrar o ah sahallı öğüne çıkmış.

-Ölum tekrar göndermiş seni. Sen bir cadı çarı sözüne uyuyon. Aman 'ha, iki defa çâr, üç defa çârma -demiş.

Bu olan oraya vardıhdan sōna -çoğ gidiyor da, aylar yıllar gidiyor da- vardıhdan sona:

-Dilālem Çengisi -dî çarıyor.

Diz gapāna çader daş oluyor.

-Dilālem Çengisi -diyor.

Góbāne çader daş oluyor. Bu olan orda bekliyor ki, bir sene daha bekliyor daş olarahdan. Bu gene dışarıya çıkmış ki ne bahān:

-Al yiğit, şu çubū da vur, daşın döküssün de düş gidelim -demiş.

Tekrar çızın elinden çubū almış. Daşlarına vurmış. Daşları dökülmüş. Döküldükden sōna bu çızınan be-rāber yola çıkmışlar. Giderken gene tekrar o yaşlı adam bunnarın yoluna çıkmış. Bunnara tekrar:

-Binin, gözünüzü yumuğ -demiş.

Binmiş ata, yummuş gözünü. Getirmiş bu adam, çapının öğüne indir'miş, almış gelmiş.

Bu olan ava gitmiş gene tekrar. Ava gidince babasıynan çarşılaşmış. Babasıynan çarşılaş'mış, bu olan babasının çoğ hoşuna gitmiş, canı çaynamış. Tekrar tekrar raslamış şeyde, avda. Tekrar tekrar raslıyormuş.

Gelmiş, bacısına demiş ki:

-Ben bir adama raslıyom, canım gaynıyor o adama, neciyse-demiş.

Babası da gelmiş, evinde gelmiş, demiş ki:

5 -Bir delänniye raslıyom, şey, av depesinde, canım gaynıyor o çocā -demiş.

Halası anniyor.

-O çocū dāvet ēdecēm bize.

-Pekī -diyor halası da.

10 Ōlana geliyor, bu eva çıhınca diyor ki:

-Benim evime bu gün dāvetlisiñ -diyor.

Geliyor, evine diyor ki:

-Bu gün bir adama rasladım, o dāvet ētdi -diyor-beni evine -diyor.

15 O getirdi Gūlizar'nan bu Dilālem Çengisi de bi-
liyollarmış neticeniñ ne oldūnu.

-Pekī -diyollar.

O Gūlizar bilmiyor da, sōnaki getirdi Dilālem Çengisi biliyor.

20 -Siz düşün gidin de, ben biraz sōna varırım -diyor.

Bu Dilālem Çengisi bu ğadına -ğayn anası olacā -hanı itinen duruyor orda 'ya- giyecek alıyor, öte beri alıyor. Getiriyor bu ğarıyı, birisine veriyor.

25 -Gótürün bunu, hamamda temizleyin. Yıhayın, giydirin, getirin. ben getir diyene ğader burda durun -diyor.

Buna tembih ediyor. Bu ğız da varıyor orāya, hoş beş étdikden sōna yémekler geliyor. Öte beri neyse her şey geliyor. Masalar ğuruluyor. Yémek yiyecekleri zaman:

5 -Baba, başıdan ne geçdiyse annat -diyor.

O Dilālem Çengisi o pādişāh öluna diyor ki:

-Başına ne geldiyse annat -diyor.

-Benim başımdan hiç bir şey geçmedi, seni başından geçdiyse annat -diyor.

10 -Pekī, başıdan hiç mi bi şey geçmedi? -diyor.

-Yoh, geçmedi.

-Pekī, benim başımdan şöyle bi şey geçdi, ben annatıym da siz dinneyin -diyor.

-Bir adamın bir ğarısı varımış, bu demiş ki:

15 "Altın perçemli olannan sırma saçlı ğız dōracām"-demiş. Onun yerine bir it enīyenen bir kedi enī dōrmüş. Bunu da bir pādişāh gōtürmüş, yedi yolu çatına bālamış, "gelen giden yüzüne tükürsün" demiş -diyor.

-E -diyor tekrar bu pādişāh ölu.

20 -Tükürmüş gelen giden. Gaç sene sür'dü, on beş sene sürmüş araları, yirmi sene sürmüş. Gaç sene sürmüşse gelen giden tükürmüş -diyor. Bu da halası varımış, o çocukların büyüdüni örenincik tekrar cadı ğarıya baş yurmuş. Cadı ğarı Ğın-u Ğaf dānıĝ arhasına o
25 delānnıyı iki defa savmış. O zemana ğader bu delānnı da ğurtulmuş, gelmiş. O adamnan avda bunnar tanışmışlar, babasıynan evlādı tanışmışlar. Tanışınca evine

dāvet etmiş. Bu sen dēl misin? -diyor.

şöle dönüyor:

-Bu sen dēl misin? Bu, şu altın perçemli öluğ, şu da sırma saçlı gızın senin -diyor. Yedi yolun çatında duran da -it enikleriyle beraber- gelen giden yüzüne tüküren de senin hanımın, bunnarın annesi. Şu yemeklere bahn, bunun içinde zehir var. Bizden yanna zehir var, senden yanna yok -diyor.

Bir de hemen orda bir kedi eni meydana geliyor, atıyollar önüne, kedi yiyince ölüyor hemen.

-Getirin! -di bāryor.

Hemen gapı açılıyor. Çarısını eve dihyollar, giydireyollar, gıyadıyollar, temizliyollar.

-İşte şu da senin çarın. Bunnar da senin evlādın -diyor.

O zemana çader bu hala olacā çarıyor. Diyor ki:

- Çarın çatır mı isten, çarın satır mı isten -diyor.

-Niye çarın satır isteyim, çarın çatır isterim de, sallana sallana babamın köyüne giderim -diyor.

Bunu çayruna bāliyollar.

-Çörüp çörecen gün benim günüm ossun -diyor pādişān ölu.

Atların ardına dihyollar. Avrat param parça oluyor, ölüyor. Ötekiler de muratlarına eriyollar.

Anlatan: EİRGÖR ÇAĞIRAN

APBAS İLE ĞARISI

Apbas çifte gitmiş. Bunun da Ğarısı Ğutmuş, bir ölu olmuş. Olur olmaz çocū yerde Ğoyor, tazıyı da evde Ğoyor, gendi gidiyor.

-Apbas, Apbas, Apbas!

5 Çır çır çırıyor Ğocasına. O da:

-Ne, ne? -diyor.

-Bir ölumuz oldu.

-Ğözün kór ossuĞ, hadi git eve, hadi git eve -diyor.

10 Geliyor ki tazı ölanı yemiş, yerini yalıyor. Ölan yoh.

-Vay burnu uzun tazı, kúllüklerde pislik yiyen tazı, -işde- kúllüklerde kemik kemiren tazı.

Bunnarı hep tazıya sölüyor. Geri Apbas'a Ğarşı 15 varıyor.

-Apbas, Apbas! Ölanı şey yemiş, tazı. Amma Apbas ben de ona neler étdim, neler étdim, sölemedim Ğalması -diyor.

-Ğözün kór ossuĞ -diyor.

20 Eve geliyor, buĞa bir iyce zopa atıyor, bunu çıĞadıyor. Bi şe ile mezelliĞ başına oturuyor. Orda sıra sıra, sıra sıra develer gelip geçiyor, gelip geçiyor. Bi denesi Ğaterden seçiliyor, geliyor. Bu Ğayvan bunu kóhuluyor.

25 -Git 'şer -diyor. Ben gitmem, yoh -diyor. Seni Apbas savdı 'ya ben gitmem ki, gitmem boşa -diyor.

Burnuna vuruyor, deve âcîh gène yalıyor, yayı-
lıyor muyuluyor, gène geri geliyor. Gène geliyor.

-Yoh vallâ gitmem ğarı, git, vallâ gitmem, o
beni dâdü -diyor.

5 Tekrar deve gène geliyor. Bu ğalıyor, yuların-
dan dutuyor. Çeke çeke eve getiriyor. Bi de yâmur yâ-
yor ki, suyum suyum yâmur yâyormuş.

-Apbas -diyor.

-'Ea'ba! Geldiñ mi gène! -diyor.

10 -Apbas ben n'idiyim, ben gelmedim 'a, aha şu ğa-
rıyı sâmissiñ, onuñ uñun geldim -diyor.

-Ben ğarı muru sâmadım, git şurdan! -diyor.

-Aha, istersen bah, şu ğarıyı içeri al da, ben
gidiym tek geri -diyor.

15 Pencereden bahıyor ki, deve. Üstü yüklü. Hemen
ğapıyı açıyor, bu deveyi içeri alıyor. Bir tandılları
varmış, avradı onuñ içine indiriyor. Üstüne bir itâ
örtüyor. İtânıñ üstüne de arpayı getirip saçıyor üstü-
ne.

20 -Aman 'ha açıp n'örme 'ha, i mi? Bah açarsañ,
Çapan ölu'nun ğözünü böle tolu düşmüş, kor étmiş, se-
niñ ğözün de kór olur sōna. Açıp n'örme 'ha -diyor.

-Yoh Apbas, açmam -diyor.

Deveyi kesiyor, bir ğuyuya kómuyor. O üstünüñ
25 yükünü neyini de -işde nêrêye ğoyorsa- onu da alıyor.
Bunu çıharıyor, zabañ oluyor. Bir ğar yâyor, dama çı-
hıyor, dam kúruyor Apbas. Bir ğarı geliyor, avradıñ

adı ney ise:

-Anam sizde deve eti bulunmaz mı? Gelinim öle yèrik yèriyor. Öle deve eti istiyor -diyor.

-Gel, bizde çoğ, Abbas kesdi, gıyuya doldurdu
s -diyor.

Avradıñ etáne biraz gıyuyor. Avrat gótürürken
Abbas dandan görüyor:

-Gèri gel, gèri gel! O ney, o ne gótürdüg? -di-
yor.

10 Diyor ki:

-Çadasını aldım, gelin yèrikli de, açığ deve e-
ti buldum da, onu gótürüyom.

-Gel, gèri gel de ben çoğ vériym -diyor.

Çarıyor, avradı da kesiyor. Onu da bir gıyuya
15 gıyuyor. Ondan sōna herife şey geliyor. Gène bu avra-
da geliyollar, diyor ki bu avrada:

-Bēle bōle, devemiz yitdi, görmediniz mi? -dī.

Mıhdarı kōyüg işde, büyükleri. Diyor ki:

-Gördüm -diyor.

20 -Nèrde gördün? -diyor.

-Abbas kesdi, bi de avrat kesdi -diyor.

Bu herifi yağalıyollar, alıp gidiyollar.

-İlā avrat, gözün kór ossuğ. Ballik beni ipe
vérdiğ, gıpiya pecēye muhāt ol -diyor.

25 Bu herifi alıp gidiyollar. Alıp gidiyollar, bu
avrat açığ duruyor muruyor, Abbas gelmiyor. Gıpiya pe-
ceyi yıhıyor. Gıpının süvellerini, peceniñ daşlarını

yükleniyor sırtına, gidiyor. Giderken bir duvar iras geliyor. Oraya koyuyor bu, Abbas'ın yanına gidiyor. Bi_dene herif iras geliyor, büyük bir herif.

-Nêrêye gidiyon? -diyor.

5 -Nêrêye gidiym gadasını aldım, Abbas böyle etti, dedi ki: "Çapan_ölu'nun gözü kór oldu, seninki de olur Açıp konuşma 'ha" dedi -diyor.

-Sus eşşölu eşşek, senin gözün kór ossun -diyor.
O da Çapan_ölu'ymuş.

10 -Nêre hükümet gonā? -diyor.

-Aha şera -diyor.

Ordan çıkarken daşlar taşır taşır taşır yuvalanıyorlar. merduvana aşşā. O süveller düşüyor. Bunu dutup çıkarıyorlar yeharıya. Ordaki büyük adamlar -kim
15 ise işde- bahıyorlar ki delinin bi_denesi. Burda orda herifi çıkarıyorlar, bunun eline veriyorlar. Herifi aradı alıp geliyor.

Aradan bir zaman geçtikten sōna ğarısı Abbas'a diyor ki:

20 -Abbas, şu ipi ārdim. Götürüym culhacılara veriyim mi? -diyor.

-Vêr -diyor.

Götürüyor bu, üzün içine atıyor. Ğurbālar varriş varriş varriş ötüşüyor içinde. Culhalarnan işde konuşuyor. Diyor ki:

-Şu fiyete, şunu şuga dohur musunuz? -diyor.

Onnar orda ötüşüyor. Suyun yüzüne atıyor. Gêne

gidiyor eve. Apbas aḥşam geliyor. Apbas diyor ki:

-Vêrdiḡ mi -diyor.

-Vêrdim -diyor.

-Ġaĉ ġünden doḡuyacaḡ?

5 -İşde filan ġún geliḡ, dêdiler -diyor.

Filan ġún ġaĉ ġún ise gidiyor. Ġene sôluyor sô-
luyor, ses yoḡ. Ġurbâlar ôtüŝüyor.

-Ya beni mi anıyorsunuz? -diyor.

Ayâni çözüyor, giriyor suyuḡ içine. O yanna a-
10 yâni sallıyor, ġurbâları ġevalıyor. Ġevalarken ayâna
bir daş iras geliyor. Baḡıyor ki nû. O nûyu alıyor.
Eve alıp geliyor, aḥşam Apbas geliyor:

-N'ôrdüḡ, getirdiḡ mi? -diyor.

-Yoḡ Apbas, ben de onnara neler êtdim. Dêvecâ-
15 dim 'a ele getiremedim -diyor.

-N'ôrdüḡ 'ya? -diyor.

-Nûlerini aldım geldim ben de -diyor.

-Ĥanı baḡıym, nası nû? -diyor.

Baḡıyor ki altın. Bunun ġözünü saplıyor, dışa-
20 rı çıḡıyor Apbas. Yemek yiyormuŝ, yemâ ġoyuyor. Dışarı
çıḡıyor, duvardan bir daş çekiyor, orâya bunu soḡuyor.
Üstüne ġeri daşı çāḡıyor. Zabaḡ oluyor, bu ġeri çifte
gidiyor. Çifte gidiyor bu, zabānan üzümcü geliyor ġā-
pıya.

25 -Üzüm 'ha, üzüm, üzüm!

Hep birikmiŝler, üzüm alıyollarmıŝ. Dartmiŝler,
onnar gitmiş. Dêmiŝ ki:

-Başa da vër.

-Vëriym, saña da vëriym -demiş.

Dartarken:

-Hop, seniñ nûğ eksik, bizim nûmuz iyi.

5 Gelmiş, eliyen goymuş gibi o duvarın dibinden onu çıkarıyor. Götürüyor, üzümcüye vëriyor. Üzümcüye vëriyor, "hadi" diyor, nûyu alıp gidiyor. Etâne goyuyor bu üzümü. Apbas'a ğarşı gidiyor.

-Apbas, Apbas! Çoğça saña üzüm aldım.-diyor.

10 -Ne vërdiñ de aldıñ -diyor.

-O kótü nûyu vërdim, culhanın nûsunu -diyor.Sa-
ña çoğ üzüm aldım.

-İlâne gözün kór ossuñ avrat, n'iyanna gitdi üzümçüler?

15 -Bilmem ki -diyor.

Apbas:

-Voha, şu óküzleri sen bāla -diyor.

20 Bu óküzleri bālarken, bu düşüyor herifiñ arhasına, haber alarah. Dē ki Darācı'na varmış. Orda herifleri yaħalıyor, nûyu elinden alıyor. Yiyip içip yere geçiyor.

Anlatan: AYŞE ÇAĞIRAN

BABA VASIYETİ

Eski zamanlarda bir babanın üç tâne ölü evlâdı varmış. Babaları çocukları ğafasına göre yetiştirmeye çalışır. Günün birinde yaşlanır. Artık çocuklarını başına toplar. Dér:

5 -Ölüm, ben yaşlandım. Allahü alem yahında ölecēm. Faḫat, size yapacām vasiyetleri yerine getirirseniz, sizin için de, benim için de iyi olur.

Diyerek bunnara gereken, hayatda ğazandī tecrübelere dayanarak bunnara bir taḫım vasiyetlerde bulunur. Bu vasiyetlerden birisi de, çocuklarının ava çıkmamaları idi.

-Saḫının 'ha, av avlamāya çıkmayınız.

Diyerek vasiyet eder ve babaları vefāt eder. Aradan hayli bir zaman geçdikden sōna, ğardeşlerinden
15 birisi diĝer ğardeşine dér ki:

-Yāhu, bizim babamız şunnarı bize vasiyet etti, ava çıkmamamızı bize vasiyet etti. Faḫat, sebebi neydi acabā, bunun hikmeti ne? Niçin böyle dedi bize? Gel, bir tecrübe edinmiş olalım. Ava çıhalım seniĝle. Yalnız, belki her hangi bir zarar gelecek olursa, ğüççük
20 ğardeşimizi evde biraḫalım. Malımıza, evimize o sāhip ossun.

Ve iki ğardeş bunu ğarallaşdırır, ava çıhaller. Alıllar oḫlarını, yaylarını, silahlarını, uzaḫlaşılilar
25 kōyden. Avlanmaya başlalar. Artık öle vaḫtine ğader yürümüşler, avlanmışlar, bir nehrin kenarına gelmişler.

Ġarinnarı acıdır, orada Ġarinnarını doyurmağ, suyuğ, ırmağ kenarında Ġarinnarını doyurmağ isteller. Bađal- lar ki, suyuğ üzerine dōru ırmāđ kenarından āçlar, he- le bir sōyt ācı ırmāđ üzerine dōru bōyūmūş, gitmiş. Bi-
5 risi dēr ki:

-Gel Ġardeşim, şu sōydūđ üzerine oturalım. Kōl- gennikde suyuğ sesini dinnēyerek burada Ġarnımızı do- yuralım.

Ve orāya çıđalları, sōydūđ üzerine. Orada yēmek-
10 lerini azığlarını yērken āniden yeharı ırmāđ geliş ci- hetine yān yāmurlar sel meydana getirerek ırmağda Ġa- barığlığ meydana getirir. Birden bire bunnar atlayıp çığamazlar. O sōydūđ dalıyla birlikde ırmāđ yüzünde geçeller, gideller.

Öyle gideller ki, nēreye gitdiklerini, nası
15 gitdiklerini farđ ēdemezler. O binmiş olduğları sōydūđ dalı bir ara ırmāđ yüzünde ikiye bölünür. Ġardeşin bi- ri bir parçanığ üzerinde, öbürü diğer parçanığ üzerin- de galır. Ve bir müddet de onuğla yüzmēye suyuğ üze-
20 rinde gideller. Nihāyet birisini ırmağ kenara çalar dalla birlikde. Üzerinde oturdū parçayla birlikde ke- nara çalar. Ve çıđdī yēr Ġayalıđ, acāip, inişi çığışı, yolu olmāyan bir bölge idi. Orada biraz dinnendikden sōne çığacağ yol arar. Ūraşır didinir, en nihāyetinde
25 o Ġayalardan binbir Ġūçlūkle tırmanır, çıđar. O Ġaya- larıđ üst tarafına çıđdīnda bir de harap olmuş Ġūççük kōy görür. Kōy, evleri var fađat insannarı yođ. Ġarnı

acılmışdır, yorgundur. Arar, yiyecek bir şeyler arar, insan arar. Faḫat hiç kimseyi görmez, bulamaz. Nihāyetinde ḡayanın ḡovūndan bir ḡadın sesi gelir:

-İnsan ölu, ne arıyorsuḡ burada? Burada ne işin var seniḡ? Çabuḡ, burdan uzaḫlaş, bu kóyün ḫalḫını yédī gibi, seni de bir ejderhānıḡ yemesinden ḡorḫarım. Çabuḡ uzaḫlaş.

Dérse de, adam o ḡadınḡ sesini işitince dér ki:

-Baḡa yiyecek bir loḫma ekmek vér. Benim şimdi hiç kimsēye mecālim yoḡ. Gelen kimse, ben cnuḡla savaşıırım, dövüşürüm. Sādece ḡarnımı doyura bilsem baḡa kēfīdir.

Ḡadın oradan buḡa yiyecek, ekmek atar aḡḡāya. Eu, onu biraz yér. Ahlını başına topallar. Faḫat o anda bir ḡurūltü, ḡayalılıḡlar tarafından bir ses, sayḫa geliyor. Ḡadın bārır orda:

-Aman ejderhā geliyor, seni yiyecek, yutacaḡ.

Faḫat bu, ḫazillīnı yapmışdır. Elinde bulunan uzun ḡılıcını paralel olaraḡ ejderhānıḡ geldī yöne dōru dutar. Sıḫıca iki tarafından iki eliyle dutar. Ejderhā, āzına çekmiş oldū nefesle o bölgedeki otları, bitkileri çekip yutuyor, buḡa dōru yaḫlaşıyor. Bunu da çeker, yutmaya çalışır. Ve bu iki eliyle iki ucundan dutmuş oldū ḡılıcı, o hüpleyip yutmāya çalışdıḡça āzından kesmēye başlar. Ve çekdikçe keser, parçalar, ejderhāyı öldürür. Ve nihāyet bunu ḡören ḡız yeḫarıdan aḡḡāya iner. Eunu ḡutlar ve dér ki:

-Burası bizim kóyümüzdü. Babamı, āilemi, yakın-
narımı, ğomşularımızı bu ejderhā yēdi, yoğ ētdi, kim-
sem ğalmadı. Sen burāya geldin, artığ ben seniğle bu-
rada evleniyim, ğabul ēderseğ.

5 Orada evleniller. Bir müddet orada yaşamāya ğa-
lışıır. Fağat bunnarığ yiyip içecekleri bir şey bulun-
madī için, ağşama ğadar adamcāz ava ğığıyor, avlanıyor,
ne bulursa getiriyor. Ağşamleyin ne bulurlarsa berāber-
ce bişirip yiyollar. Bir ğún beş ğún, ğúnnerden bir
10 ğún yine avdayken bir ācığ dibinde yaşılı bir ğadınığ
ālar vaziyetde oldūnu ğórerek yanına soğulur:

-Nene, niye alıyorsun? Derdin ne?

-Ölum, benim kimim kimsem yoğ. Benim yiyecēm
içecēm yoğ. Yalnız ğaldım, bağa bağan yoğ. Yērim yur-
15 dum yoğ. Evim barğım yoğ. Ne olur, beni yanığıza alığ
da, ğótürüğ de, ben size hizmet ēdiym. Ğolūğuza ğocū-
ğuza bağarım. Ğarınığ hizmetlerini ğórürüm -şeklinde
yalvarır, ālar.

Adamcāz dayanamaz. Bu ğadını alır, eve getirir.
20 Neyse, artığ üç ğişi oldular bunnar. Bu yine ğider,
avlanır, gelir. Avlandī şeylerle bunnar ğeçinmēye, yi-
yip içmēye, yaşamāya ğalışııllar.

Ğúnnerden bir ğún bu yine avlanmāya gitmişdir.
Ağşam üzeri avdan döndüğde ne ğoca ğarıyı, ne de ğa-
25 rısını bulamaz. Onnar gitmişler. Fağat nēre gitmişler,
nası gitmişler, hiğ belli dēl. Bu oradan ğendisine lū-
zumlu olan bir miktar para ve silāhlarını alarak, bun-

narın izini tākıp éder, izlerini sürer. Tahmin éder, süre süre ırmāḡ kenarına ġadar indirir. Oradan ġarşıya geğdiklerini tahmin éder. Gendisi de oradan ġarşıya ge-
 5 soruşdurur. İki ġadınıḡ, biri yaşlı, biri genç ġadınıḡ ne tarafa gitdiklerini, nası gitdiklerini örenir, peş-
 lerinden devam eder. Hayli bir zaman gitdikden sōna bir kōye yahlaşır. Kōyüḡ alt tarafındaki evden sorar. Orada da yine yaşlı bir ġadın ġarşısına çıḡar.

10 -Nine, mesele böle böle. Uzaḡ yérden geliyorum. Bir yaşlı ġadınla bir genç ġadın buralara geldi mi? Gör-
 düñüz mü, duyduñuz mu?

ġadıncāz dér ki:

15 -Oġul, bu ġún onun müsābaḡası var. Bir ġadın, ġoca ġarı onu getirdi. Burada kim ġālip gelirse dövüş-
 de, o alacaḡ ġadını, oḡa satılacaḡ -dér.

O zaman adamcāz dér ki:

-Nine, beni bu ġún misāfir éderseñiz yarın ben de ġatılıırım. Saḡa şu ġadar para vèririm.

20 Bu ġadın rāzı olur. Bunu misāfir éder. Zabaḡle-
 yin müsābaḡa alanına çıḡallar. Artıḡ etrafa ilan edil-
 miş daha önce. Her taraftan aḡlı kesen, ġúctüne ġuvve-
 tine ġúvenen insannar gelmişler.

25 Birbilleriyle ġıyasıya ġavġa édiyollar. En başa gelen kimse, artıḡ o ġadını o alacaḡ. Ve bu ōlan bek-
 ler. Herkes birbilleriyle ġavġa éder, dövüşür. Músāba-
 ḡa éder yenen yepilen. Nihāyetinde en soḡu hepsini de

yeñen bir gişi başa çıkar ve ordan birisi d̄er ki:

-Ezim bir s̄ir çobanımız var. Onuñla da ḡavğa ediq. Ēr onu da yenersen ḡadın seniñ.

S̄ir çobanı ḡarşısına çıkar, o adamı yener. Fa-
5 hat o anda o esas hanımın, ḡadının s̄ahibi ileri atılır.
D̄er ki:

-Ben de dövüŷec̄em o s̄ir çobanıyla. Hangimiz ye-
nersek ḡadını o assıñ.

Ġabul edilir. Bunnar birbilleriyle ḡıyasıya dö-
10 vüŷmeye baŷlallar. Tabī bu dövüŷlerinde herkes yüzle-
rinde peçeyle ḡaplı. Yüzleri ḡörünmüyor. O anda s̄ir
çobanının yüzüne atılan bir deġn̄eñ veyā oñuñ t̄esiriyle
maske aŷŷāya düşünce bu o anda ŷaŷırır, hayretlere dü-
ŷer. Çünkü o s̄ir çobann̄ı yapan ordaki ŷaħıs, bu adamın
15 ābeyisi, söñdün dalının öbür tarafında ḡayb̄ etmiş oldū
ırmāñ üzerinde ayrılmış olduħları ābeyisi... Orada ırmāñ
bu tarafına geçmiş, o k̄öye gelmiş, aradan uzun za-
man geçmiş, orada s̄ir çobanı durmuş, çobannıñ yapar, ge-
çimini t̄emin eder, orada çalıŷırmış. O anda hayretlere
20 düşer. ŷaŷıñlı, sevinci birbirine ḡarışır ve nihāye-
tinde gendi gendine usulca işāret eder. D̄er ki:

-Ben seniñ ḡadeŷiğim. Irmağ bizi ayırmışdı. Fa-
hat burada buluŷduğ.

Dedikden s̄ona ābeyisi mağlup olur bir vaziyetde
25 ḡözükerek mağlup oldū ilan edilir. Ġızı da yine eski
gocasına orada teslim edeller. Yalnız o ḡadını, gelini
gacıran goca gariyi alır, d̄er ki:

-Eöle böle. Sen artıh orada ğarıma bağarsın. Çocuğlarım bağarsın. Seni biz birağmayız. Yardım éderiz sağa, seniğle gidelim -şeklinde ğoca ğarıyı da yannarına alıllar.

s Gelirken o ğoca ğarı yine ırmāğ kenarına döru yağlaşdığlarında yapmış oldü ğünahlarığ cezāsını bulur. Ve nihāyetinde ırmā atallar, ğurtulullar ve iki ğardeş bir ğadın dērler ki:

10 -Babamızığ vasiyeti ğakīkaten yérindeymiş. Ata vasiyetini dinnemēyenner böle perişan olullarmış. Gel ğardeşim, memleketimize gidelim ve babamızığ şimdiye ğader bize yapmış oldü vasiyetlere dikkat édelim. İtinā ile onnara riāyet édelim -dērler.

Ve bu masal da burada soğa erer.

Anlatan: HIFZI UĒURLU

PĀ PÖREK

Vaḥtiṅ billinde bir pādiṣāh varmış. Pādiṣāh ölu
uşā olmazmış. Bir gün o seraydan geliyor, düşünüyor.
Düşünürkene ğarısı diyor ki:

-Ne düşünüyöğ herif? -diyor.

5 -Ne düşünmeyim avrat -diyor-. Benim de bir ölüm
yok ki, hiç dālse benim yerimi dutsa. Oña düşünüyom
-diyor.

Ğadın diyor ki:

10 -Azan belāsını, arāyan Mevlā'sını... diller he-
rif -diyor-. Ara -diyor- ya belānı buluğ, ya Mevlā'nı
-diyor.

Eh, zabānan oluyor, lālesine diyor ki:

-Ĥazilla ölüm atları da, şu yanna bir seyyah
gezelim -diyor.

15 Lālesi atları ĥazıllıyor. Bunnar biniyollar,
gidiyollar lāleynen berāber. Pādiṣāh urbasını dāşiyol-
lar, gidiyollar. Neyse bir māfir gitdikden sōna bir
suyuğ başına varıyollar.

20 -Ölüm lāle, vaḥit geldi, ben bir şurda namaz
ġılıym, sen şu atlarımızı yay bahalım -diyor.

Pādiṣāh orda apdes alıyor, namaz ġılıyor. Na-
mazdan farī oluyor, sāna soluna selām vériyor ki, ba-
ḥıyor ki, bir derviş baba geliyor. Geliyor, dōrudan
dōruya:

25 -Selāmün 'aleyküm pādiṣām -diyor.

-Derviş Baba, benim pādiṣāh oldümü bildiğ, der-

dimi de biliñ öleyse sen -diyor.

-Pādişām, seniñ derdiñ, öluğ yoğ, seniñ derdiñ
o -diyor.

Çıhardıyor goynundan bir elma, diyor ki:

5 -Pādişām, şu elmayı al, ğabūnu soy, filānca ğısrāñ
rāñ óñüne dók, üstüne de, kúheylanı atıñ üstüne sür
-diyor-. Elmanıñ da -iki şağ ét,- yarısını sen yé, ya-
rısını da ğarına yédir. O ğarıñdan bir ölan olur, ben
gelene ğader ölanıñ da, atıñ da adı ğonmáyacağ -diyor.

10 Pādişāh ğene "buña bir bahşış vériym" diyor am-
ma, bahıyor ki şey ğayb olmuş, derviş baba ğayb olmuş.
O gidiyor, pādişāh diyor lālesine:

-Getir ölüm atları -diyor.

15 atları getiriyollar, biniyollar, ğeri geliyol-
lar.

-Herif, niye geldiñ? -diyor.

-K'órek avrat, geldik -diyor.

Añşam oluyor. Ondān sōna hincik pādişāh şeyiñ
dēdī gibi, derviş babanıñ dēdī gibi pādişāh ğózel, el-
20 mayı soyuyor, atıñ óñüne, ğısrāñ óñüne dóküyor. Öteki
atı, érkak atı üstüne sürüyor. At oña aşıyor. Eu da
ondān sōna elmanıñ yarısını ğendi yiyor, yarısını da
avradına yédiriyor. Ğendi de şeriāt evine varınca bun-
nardan da ayı, ğünü geliyor, atdan bir tay dōyor, av-
25 ratdan da bir ölan oluyor. Ölan mektebe ğidip geliyor,
béyüyor 'ya adı yoğ. Atsız ğider gelirmiş. Bir ğún ço-
cuhlar aşıñ oynuyollarmış. Çocuklarıñ aşıñı alıp ğaçı-

yor.

-Ülan adı yoḡ, aşı̄mızı biraḡ -dī arḡasından çā-
rıyor.

Çocūḡ zoruna gidiyor. Çocuḡ dutuyor, aşıḡları
5 atıyor. Geliyor anasına, alāyaraḡ.

-Ne o ölüm, niye ālıyoḡ? -diyor.

-Ana, baḡa "atsız" dī çāriyollar. Benim adımı
ḡoyuḡ -diyor.

Öle dēyince diyor ki:

10 -Hadī ölüm, var babayıḡ elini öp. "Ölüm, ne?"
dērse, "baba, benim adımı ḡoyuḡ, baḡa "atsız" dī çāri-
yollar" dé -diyor.

Varıyor, dōrudan dōruya babasınınḡ elini öpüyor.

-Ne ölüm? -diyor.

15 -K'ōlacaḡ baba, baḡa "atsız" dī çāriyollar. Be-
nim adımı ḡoyuḡ -diyor.

-İyi ölüm, hadi anneḡe sōle, bir yēmek ḡōrsüḡ,
seniḡ adını ḡoyaaḡ -diyor.

Annesi bir yēmek ḡōrüyor. Aḡşam oluyor, veziri-
20 ni vūzerāsını topluyor bu, yēmā yiyollar, gēri çekili-
yollar.

-Dēyiḡ baḡalım. Şehzādeniḡ adı ne olacaḡ?

Dērkene birden taḡ ḡapı çalınıyor, derviş giri-
yor. Onnar bilmiyollar amma, pādişāh biliyor derviş
25 oldūnu.

-Fuyur Derviş Baba -diyor.

-Ne o pādişāh, birikintin mi var, ney? -diyor.

-Hı, biz de şehzâdenin adını çoyacâdih -diyor.

-Ha, onun adı Eâ Eörek, hadin tavlâya inelim
-diyor.

Tavlâya iniyollar. Şimci atın, tayın sırtına e-
5 lini çoyuyor, şeile diyor:

-Senin adın Dengiboz. Çöduña yet, gaçdından gur-
tul. Seni saña, seni Allah'a, sâhibiyin emâneti ipdi
Allah'a, sôna saña -diyor.

Gêne derviş gayb oluyor. Pâdişâh "bir haçlıh
10 vériym" diyor 'ya, derviş gênê gayb oluyor, gidiyor.
Bu pâdişâh da iki evliymiş. Ölan analının elinden ek-
mâ yérmiş temelli. Analî da bir yahüdiyi severmiş. Ya-
hüdiyi severmiş, bu ölanın adı gönulunca yahüdi gelmez
olmuş. Görhüş ölandan yâni. Bir gün iki gün dërken
15 bir gün gelmiş arada yahüdi. Gelince çadın demiş ki:

-Yav, gelecêsen temelli gel, gelmeyecêsen gelme
-dêyince:

-Saña ben bi şey dêyim mi, bu ölanın adı çonali
ben bu ölandan çorhuyom. Onun uçun gelmiyom -demiş.

20 -Bunun çolayı ne? -demiş.

-Çolayı, sen bu ölanı öldürürsen, ben gelirim
-demiş.

-Pekî -demiş.

Ondan sôna:

25 -Bu yemâ kimin elinden yér? -demiş.

-Benim elimden yér.

-Bu işde çolay. Yemâne bir ağı at, ondan sôna

gendi başına ölür. Ondan sōna ben temelli gelirim -demiş.

-İyi -demiş.

Ölan mektebe gidiyor. Bu ğadın ğalıyor, bir yeks mek yapıyor. Üstüne de ağuyu ğatıyor. Ğazır ediyor. Ölan temelli mektepten gelirkene atıp yanına gelir, ūrağımış. Bir tayın yanına gelir imiş. Bisār gelmiş bahmış ki, at alıyor.

-Ne alıyon atım? -diyor.

-Ne alamāyayım, analin şinci bir yahūdi severdi, şinciye ğader ğoruyordu, gelemiyordu, şinci geldi. Hinci seni öldürecekler. Yemāni ağuladı, ben de onun için aliyom. Sen ölecān dī āliyom -diyor.

-N'örüym 'ya?

-N'örecēn, bōründen bir şeye yedirmediğden sōna gendiğ de yeme -diyor.

Ölan geliyor amma, ğadın yarı yolda ölanı ğarşıyor:

-Eō, ğurban oldüm, ğadasını aldım, nérde ğaldın yemān arāya gitdi. Gel 'ha gel! -diyor.

Ölan geliyor, yemān başına oturuyor. Sāna soluna bahınmāya başlıyor. Bağıyor ki, kedi yanından geçiyor. Kediye bir soğum vēriyor, kedi orada ğıvrılıp ğallıyor.

-Analim, iyi keşgin yemān varmış -diyor.

Oradan ölan ğalıp gidiyor. O ğün gidiyor, yahūdi geliyor.

-N'ördün? -diyor.

-N'örecâm, olan kediye bir sohum vèrdi, kedi ölünce "analim, iyi kesgin yemâğ varmış" dedi, birağdı, gitdi. N'örüym 'ya? -diyor.

5 -N'örecâğ, sen git terziye, adam ahıllı bir urba kesdir, yaçasını da ondan sōna tūmden zehire batıdır. Zehiri giydi miydi, zehir içeriye vurur, öldürür -diyor.

-İyi -diyor.

10 Şinci kadın gidiyor, bir urba kesdiriyor, dikdiriyor. Yaçasını tūmden zehire batırıyor. Batırıp getirip şuraya asıyor. Hinci olan gene geliyor, atıq yanına varıyor ki, at gene alıyor.

-Gene niye ālıyoğ atım? -diyor.

15 Analığ seniğ uçun bir urba kesdirdi, yaçasını da tūm zehire batırdı. Onu sen giyecâğ, sōna ölecâğ. Ben de oña ālıyom -diyor.

-N'örüym 'ya? -diyor.

20 -N'örecâğ, büründen bir şeye giydirmedikden sōna giyme -diyor.

-Oldu -diyor.

Gene analiğ garşılıyor:

-Gel ha gel, gurban oldüm, gel ha gel!

Keyse, yemâğ yedikden sōna:

25 -Ölum, sağa bir urba kesdirdim. Şuğa bağ, gözler görmemiş -diyor.

-Getir analim -diyor-. Şu cāriyeye bir giydire-

lim, ondan sōna ben baħıym. Ondan sōna iyi yaħışıyorsa
ben de giyerim -diyor.

-Ölum,  tme gitme. Sen c riyeye gendiği mi  l-
 yoy?

5 D diyse de,  arna ar c riyeye giydiriyollar.
Hincicik c riye urbayı giyer giymez c riye de  l yor.
 l yor, neyse bu:

-Analim, iyi de kesgin urbağ varmış -diyor. Bı-
raħıp gidiyor. şincicik yah di diyor ki:

10 -K' ld ?

-N' lacağ, b le oldu, b le oldu -diyor.

-Funuğ nesi var? -diyor.

"Kesi var?" d yince diyor ki:

-Gendiynen olan bir atı var, bařđa bir şeyi yoğ
15 -diyor.

-Hağ, o at, k heylan s l yor bunu -diyor.

-K' r ym ıya? -diyor.

-K' rec ğ, sen hastalan, ben de k heylan ciğeri
buyururum. Bařđa k heylan bulamazlar, onu keseller.
20 Sen k heylanığ ciğerini yeğ, daha g zelleşin.  lanığ
ondan s na  l m  g lay -diyor.

-Olur -diyor.

şimdıcik bu k fir avrat yatıyor:

-Aman  l yom g liyorum,  l yom g liyorum.

25 N' der p ciş ğ g lunuğ altında, n' der g lunuğ
altında şey varsa, toğdur varsa, hepsini getitdiriyor;
d rdine hiğ bir  are yoğ. Bu k fir eline bir şey al-

miş, çente almış:

-Hasta bahıciyım, ben şöle baharım hastaya, bō-
le baharım -diyerek giderkene pādişāh peceyi dōyor:

-Gel hele, gel hele. Gel, şurda bizim bir hasta
s var, baḡ -diyor.

Baḡıyor, o yana baḡıyor, bu yana baḡıyor, diyor
ki:

-Pādişām, bunun derdi müşgöl. bulunmaz bir dert
-diyor.

10 -Ney? -dēyince:

-Bunun derdi kúheylan ciğerinden iyi olur. Yoḡ-
sa bu gadın ölüyor -diyor.

-Dēme.

-Dēdim gitdi.

15 -İyi.

Hinci pādişāḡ ḡolunuḡ altında ne ḡader kóy var-
sa, melmeket varısa, hepsini geziyollar, kúheylan bu-
lamıyollar. Neyse, gidiyor, hintı kesiliyor pādişāḡ.
Ölan da mektepden o arada geliyor. Çātdırıyor ölanı.
10 Amma ölan geliyor 'a, ölan atıḡ yanına ūruyor gelerke-
ne. Ūrayınca at ḡene ālıyor.

-Atım ḡene ne ālıyoḡ? -diyor.

-Analīḡ yalandan hastalandı, ḡāvur oḡa kúheylan
ciğeri buyurdu -diyor-. Oḡa şimdi senden o kúheylan ci-
25 ġerini senden babāḡ beni istēyecek. Saḡın "vėrmem" dē-
me, dē ki: "baba, bir at sürünü ben analımdan mı esir-
giyom?" dē, onnar cellada cırēder. Cellatlar beni

cellatlar meydanına g t rene gader sen bir  r, ondan h beye de biraz para al -diyor-. Acele gel, cellat meydanına yetiş, yoksa ben  l rsem seni  l m n g lay. Gel cellat meydanına, cellatlara d  ki: "Çekiliş g ri! 5 Dengiboz, Dengiboz olalı, ben de B  B rek olalı bir  st ne binmedim, muradımı almadım. Bir deneyim de, ondan s na muradımı alayım" d . Onnar g riye çekililler. Çekild nde sen g zel  rimi vur, sıhla iyice adam ağıllı. Cellat meydanında dolanırken "far far" çıhmaya başlar. 10 O zaman sen g z n  yum, yalımdan sıhıca yapış. Ben seni de gurtarırım, gendim de gurtulurum -diyor.

-Oldu -diyor.

Hincik babası varınca, mektepten varınca ç td rıyor  lanı. Diyor ki:

15 - lum, yavrum, B  B r 'm, analiņa k heylan ciğeri buyurdular  lum. Ben saņa daha iyisini alırım. Gel, şu k heylanı kesek de, analiņ iyi ossuņ -diyor.

20 -E , baba -diyor-. Ben bir at s r n  analimdan mı esirgiyom, hadi, cellatlara emr  t de g t rs nler, kessiņler -diyor.

Hinci cellatlar onu cellat meydanına g t r yollar.  lan galhıyor, gidiyor. Atıņ d d  gibi  lan bir  r, bir gem, bir de h be alıyor. İçine de  zıcıh altın goyuyor. Ordan varıyor ki, cellatlar da g ri yatırac - 25 miş.

-Çekiliş ulan g riye. Dengiboz, Dengiboz olalı, ben de B  B rek olalı, hiç binip de bir muradımı alama-

dım. Şu cellat meydanında bir ğıvranıym -diyor.

Őinci bunnar ğeriye ğekiliyollar. Bu adam adam ğıllı, ěrini vuruyor, gemini vuruyor. İyice üstüne terkiyi bālıyor, üstüne biniyor. Őinci cellatlar kōşeslere dikiliyollar.

-Hinci bunu alır ğağar bu at -diyollar-. Ortalāyah, gider iken kemendinen dutağ bunu.

Diyollar amma, Şinci bu ğıvranıırken ğıvranıırken bahmış ki ōlan, ğözü altın gibi ğızarıyor. Ayānığ altından ateŐ "far far" ğağmāya baŐlayınca ğözünü yumuyor, atığ sağından sıhıca yapışıyor.

-Ēire salma! -diyollar amma, pıĒ, uğup gidiyor. Hadi bağalım.

Ōlan ğözünü ağıyor ki, bir ormandan gidiyor. Amma ne ğök ğörünüyor, ne de yer ğörünüyor. Etrafı orman neyse.

-Ulan Dengiboz, ben bir yer bilmem. Ben yedi yaŐında, sekiz on yaŐında bir ğocūm. Ben bir yer bilmem. Sen nēreye misāfir olursan, ben de orāya olurum -diyor.

10 -İyi.

Dengiboz sür bağalım 'git, as bağalım 'git, Ēayseri ğibi bir vilāyete varıyor amma, ne ğana bahıyor, ne de ondan sōna bir yere bahıyor. Dōru varıyor bir ğoca ğarınığ ğapısına, ğafasını dayıyor.

25 -Ulan Dengiboz, sen bu ğapıya ne olup, ne de bura beni misāfir ēder.

Dengiboz'sa, ĩneniğ yurdundan ğeğer. Ondan sōna

içeriye ēliyor:

-Anāarı, misāfir olur mu? -diyor.

-Yavrum, hanı ğayfeyi ğórmüyon mu? Ben seni nér-
de misāfir édiyim?

5 Çıhardıyor, ona bir avuç altın vériyor.

-Eō ğurban oldüm, atına da yérim var, saña da
yérim var. Gel ha gel -diyor.

Olannan hincik oturuyollar. Atı çekiyollar. Bi-
raz muhabbet olduğdan sōna vağıt yağınnaşıyor, ağşam
10 yağınnaşıyor.

-Anāarı, şu atımı sulayım da, onđan sōne ğonuşa-
lım -diyor.

Ōlan atı alıyor, çeřmeýe gidiyor. Çeřmede bir
ğoca ğarı su dolduruyormuş. At néréye yağılıyorsa, at
15 çifteliyor. Ğoca ğarınının destilerinden ikisini de ğırı-
yor. Ğırılınca:

-Ōlum, Allah'dan dilēm, Ak ğavağ Ğızı'nın ğıç-
mından gidesiņ. Bi şeycik dēmem -diyor.

Ōlan onđan atı suluyor, geliyor diyor ki:

20 -Anāarı, Ak ğavağ Ğızı'na baña dūđur gidecēņ
-diyor.

-Ōlum, Ak ğavağ Ğızı kelleden kōřk yapırdı. Ğó-
deden de seray yapırdı. O kiminen ğúleřse, kellesini
ğúleř meydanında keser. Onđan sōna da ğetirir, ğóde-
25 siynen de seray yapırdır -diyor.

-Her ğaçe mal olursa ossuņ, ona, baña dūđur gi-
decēņ -diyor.

-İyi, zabañ ossuñ da ğidiym ölüm -diyor.

Ondan sōna yatıyollar. Zabānan ğalñıyor ğoca ğa-
rı. Dōru Aķ ğavañ Ğızı'nıñ ğonanıñ óñüne ğidiyor. Onuñ
bir dūñür daşı var ımış. Dūñür daşına oturuyor. Aķ ğa-
s vañ Ğızı zabānan uyanıyor. Bañıyor ki bir ğoca ğarı dü-
şünür dūñür daşının üstünde. Diyor ki cāriyelerine:

-Şu ğoca ğarının her hāl ölecek bir ölu var, ği-
diñ bañalım, çāriñ gessiñ -diyor.

Ğidiyollar 'a cāriyeler.

10 -Gel anārı, Aķ ğavañ Ğızı seni istiyor -diyo-
lar.

Varıyor, çārtıyor içeriye.

-Anārı, derdiñ ney? -diyor.

15 -N'ölacañ ğızım, bir ölüm var, Allah'ın emriy-
nen saña dūñür ğeldim -diyor.

-İyi anārı, zabānan öluñnan bir ava ğidelim. Av-
dan ğeldikten sōna ğúleş meydanında öluñ beni yiharsa,
öluña varırım. Ēr öluñ beni yihamassa kellesini kese-
rim.

20 -N'örüym, kesersen ğes -diyor.

-İyi -diyor.

Ondan sōna ğoca ğarı ğeliyor.

-Ölüm, Aķ ğavañ Ğızı'nıñ ğönü oldu. Zabānan a-
va ğideceksin -diyor.

25 Ölan atıñ yanına varıyor, At diyor ki:

-Yığıdım, şimdi Aķ ğavañ Ğızı'yanan ava ğidecēñ-
de şehirden dışarıya çıñınca, orda bir ğuş ğörür Aķ ğa-

vaḥ Ğızı. "Sen yiğidim, şu ğuşu ğórdün. At şuna bir oḥ at" dér -diyor-. Sen atma, gendi atsq. O onu nasibi, o onu atar vurur. Ondan sōna diĝer yol ikiye ayrılır giderek. Seni sola ğōnderir, gendi sā gider. Onnar ileriyeye vardı mıydı, orda sur dúdü var. Sur dúdünü çaldı mıydı, o zelmekette ğuş bi şey ĝalmaz, çekilir gider. Sen duymaĝ sur dúdünü, ben duyarım. O zaman ben geme basarım şōle. Geme basdīmda sen ğōzünü yum, saçımdan sıhıca yapış. Seni ben bir avlı yere iletirim. Orda üç tāne av vuracaĝsın. Géri gelince Aĝ ĝavaḥ Ğızı senden isterse saĝın vērme 'ha, "seniĝ nasibiĝ, avıĝ bir imiş, benim de nasibim üç ümüş" dé, avıĝı da vērme -diyor. Ōlana temtin édiyor.

Neysel, zabaḥ oluyor. Zabānan biniyollar, çıĝıyollar ki Aĝ ĝavaḥ Ğızı yola çıĝmış, Ōlanı bekliyor. Varıyor ondan sōna, biniyollar bunnar, ileriyeye varınca, şehirden dışarıya çıĝınca orda bir ğuş ĝörüyor.

-Yiğidim, şu ğuşa at baĝalım bir tāne oḥ -diyor.

-Yoh, onu sen ğórdün, o seniĝ nasibiĝ, sen at -diyor.

Aĝ ĝavaḥ Ğızı atıyor o oḥu. Ondan o ğuşu vuruyor. Alıyor, terkisine bālıyor. İleriyeye varınca yol ikiye ayrılıyor. Sā gendi gidiyor, sola da Ōlanı yolluyor. Diyor ki:

-İkindin olacā sıralarda burda birleşecēk. Haddi, haĝımız evel gessek burda bekliyeĝ -diyor.

-Oldu -diyor Ōlan.

Haydi ordan ayrılıyollar. Ayırd olunca, ileriye doru varırken at game bəsməyə başlayır. Basınca -hanı 'ya, tenbih etdi olanı 'ya- olan biliyor. Hemen atın saçından sıhıca yapışıyor. Gözünü yumuyor, gözünü açı-
 5 yor bəhıyor ki, bir gölüğ başına varmış amma, ördek gəznan birbirine gərişmiş, yayılıyollar. Atıyor, ondan üç təne av vuruyor. Ordan ata biniyor, terkisine bəli-
 yor. Gəliyor ki, daha Aq gəvaq Gızı gəlməmiş. Bekliyor ondan sōna yolda. Aq gəvaq Gızı gəliyor, bəhıyor ki,
 10 olanın terkisinde üç təne av var. Diyor ki:

-Yiğidim, birini də başa vər, avın da çift os-
 suq -diyor.

-Yoh, senin nasibin bir imiş, benim de nasibim üç ümüş. Ben avımı vərmem -diyor.

15 Neyse, gəliyollar, zəbən oluyor. Ondən sōna del-
 lal dellala yürüyor.

-Haydin! Aq gəvaq Gızı filənca gərinin oluyən gūleşecekmiş. Gūleş meydanında -dī.

Herkes gūleş meydanına çekilip gidiyor. Bu olan
 20 da atın yanına varmadan dōrudən dōruya olan də gidiyor. Vəriyor neyse, gūleş meydanında herkes halqa olmuş, o-
 turuyollar. Ondən sōna bu olan da vəriyor. Ondən sōna bir də bəhıyor ki, Aq gəvaq Gızı yanında üç beş təne cāriyenin içinde gəliyor. Esbābını soyunuyor, ondan sō-
 25 na kisbesini giyiyor, meydana çihiyor.

-Haydi benim həsmim kim isə gəssin -diyor.

Ölan də soyunuyor, olan də çihiyor. Çihiyor,

bir iki el dutduğdan sōna ōlanı kötüliyor. Kötüleyince
 -Ahali, duruñ! Hiç yēriñizden ğıpramayıñ! Ben a-
 namnan helallaşmadım. Gidiym, anamınan helallaşayım, ge-
 liym -diyor.

5 Ōlan varıyor, atıñ yanına. Şinci bahalım ata ne
 diyecek:

-Dirildiler, dirildiler de geldiler

Ak ğavañ Ğızı'na ōğüt vėrdiler.

Kimden kime nasib olur dėdiler,

10 Ğaçalım mı, duralım mı, atım ne dėrsiñ?

(Son iki mısra'ı nakarat).

Aldı bahalım at, ne diyecek:

-Ğıznel keklik gibi, ğoç gibi toñuşu,

Dut memelerinden, saçından yapışı.

15 Ğáhirlenme, meydan bizim BĀ Bőrek.

(Son iki mısra'ı nakarat).

Ōlan lafı atdan duyunca dönüyor geliyor şinci
 meydana. İki el dutuyollar, üçüncü elde ōlan bir elini
 saçlarından dutuyor ğızıñ, bir elini de ğősünden, memelerinden
 20 dutuyor, ğaldırıyor, yēre vuruyor. Ğősünüñ üstüne oturuyor.

-Ğalñ yığidim, bundan sōna sen benimsiñ, ben de
 seniñim -diyor.

Ordan ğalñıyor ōlan. Ōlanıñ ğolundan dutuyor,
 25 dañıyor, dōrudan dōruya seraya alıp gidiyor. Orda çoğ
 duruyollar, az duruyollar. Bir ğünnerden bir ğün ōlan
 düşünmēye başıyor. Düşünürkene Ak ğavañ Ğızı diyor ki:

-Ne düşünüyöñ yigidim? -diyor.

-Ē Ak ğavañ Ğızı, ben de bir pādişāh evlādıydım. Eurāya geldim.Şinci beni burda kimseler bilmiyor-diyor.

-Ö yigidim, sen pādişāh evlādıysañ, niye burda duruyöñ 'ya? Er nērdeyse avrat orda. Euyur gidelim.

Yükde yeñli, bahada ār, ordan yüklediyyollar.Hinci çekiyollar melmekete, BĒ Bōrē'ñ melmeketine. Ordan yañınnaşmışlar, şöle işde beş on metre, neyse. Bir sāt iki sātlik yol ğalınca olan ordan bir müjdecı ğonderiyor babasına ki:

-BĒ Bōrek geliyor. Gidiñ babamı müjdeleyiñ. Sizde bir dünyalıñ vērir. -Eabası pādişāh 'ya-.

Ondan sōna orāya müjdecı gelince ğāvur avrat ğine orāya çıñıyor, hinci ğonāñ ópüne. Eunnar da olanın ğız da geliyor. Gelince diyor ki:

-Hah, bōle Ğalep orusbularıynan sen ğez, dedeyiñ ğıllıca da ğıralda yesir ossuñ -diyor.

Ölan bu lafı duyuyor. Ak ğavañ Ğızı'nı ğonā indiriyor. Ordan çıñıyor ām, etraf kōylere çıñıyor. Eli dutar ordan otuz doñuz ğişi topluyor. Bir de ğendi oluyor, ğırñ ğişi.

-Arñadaş, ğıralı basacāz. İşde şöle asacāz, bōle kesecāz.

-Oldu -diyollar.

25 Otuz doñuz ğişi oluyollar. Bir de bu, ğırñ ğişi. Eunnar ğıralı basmāya gidiyollar 'a. Fıraz gidiyollar, çoñ gidiyollar, atıñ üstüde bunnar yoruluyollar.

-A'dam -diyollar.

Bir çayıllı yer varmış, iniyollar çayıra, di-
yollar ki:

-Ulan, burdan daha iyi mi yer bulacāz? Şu çayır-
5 da atlar yayıssıñ, biz de iyice bir dinnenelim, oudan
sōna ğalğalım, ğırala başğın vérelim -diyollar.

Ğırala da yağınnaşmışlar ğāri. Ora da, o çayıl-
lığ da ğıralığ ğorusuymuş. Bunnar orda yata dursuñnar.
Eunnar evvelā başdan diyollar ki:

10 -Uyuyalım mı, ımırdanalım mı?

Uyullarsa bir haftadan uyanıllarmış, ımırdanal-
larsa üç ğünden uyanıllarmış.

-A'dam -diyollar-. Buradan irahat yer mi bula-
cāz, uyuyalım -diyollar-. Atlar da iyice dinnensıñ -di-
15 yollar.

'A uyuyollar bunnar, zabağ oluyor. Ğıral bağa-
yor ki, ğoruda at yayılıyor. Eskāllarına diyor ki:

-Gidiğ bağalım, Şu atlar neci? -diyor.

Varıyollar ki, ğırđ ğiği yatıyor, ğırđ at yayı-
20 lıyor. Hinci otuz doğuz tānesini alıyollar, atlara sa-
rıyollar. O ğırđıncı, Bā lōrē'đ atı, üstüne ğeriliyor
Dengiboz. Ne vériyor, óđüne geleni ğapıyor, arđasına
geleni değiyor, vérmiyor. Otuz doğuz ğiğiyi alıyollar,
getiriyollar ğırala. Diyollar ki:

25 -Ğıralım, işde orda bir at ğaldı, bir adamınan.
Yanına yağlaşdırmıyor. Arđasına geleni değiyor, óđüne
geleni ğapıyor, yanına yağlaşdırmıyor.

-Başları o, o kúheyran. Siz ona bir iki ğurşun atarsanız, o ğaçar gider. Sırf adamı alıñ gelıñ -diyor
 'A atıñ yanına yəhlaşırken bunuñ sāna soluna bir iki ğurşun atıyollar. Varıyor:

5 -Allah'a ısmaladıñ Bǎ Bǒrek, ben gidiyom -diyor.
 Ordan çekiyor, at ğaçıp gidiyor. Ordan Bǎ Bǒrē alıp gidiyollar. Zindana ğorkene, ğıralıñ bir ğızı var
 ıñmıñ, ōlanın bir şahsını şōle bir parça ğǒrtüyor, ōla-
 na vuruluyor, Bǎ Bǒrē vuruluyor.

10 Ha babam, ha babam, ha ba'bam; yēdi sene zindan-
 da ğalıyollar. Yēdi seneden yēdi seneye ğāvullarıñ bir bayramları olurmuş, ulu bayramları. Ğız diyor ki, varı-
 yor babasına:

-Baba, yēdi sene oldu. Ğırñ ğıñı getirdiñ ğapi-
 15 sǎnēye ğoyduñ, ğún yüzü ğǒrmediler. Bayramımızñ yüzü
 ğǒzü hērmetine, çıhar da āzciñ ğún yüzü ğǒrsünler. Ya-
 zıñ dēl mi -diyor.

-Olur -diyor.

Ğıralıñ da bir ğızıymıñ.

20 -Olur ğızım -diyor. Zindancıyı ğǎrtıyor. Diyor
 ki:

-Otuz doñuz ğıñıyı havluya sal, o sōnaki gelen
 ğırñıncıyı ayānı elele lālele, damıñ burcuna çıñart.
 Zindanıñ damınıñ burcuna. O da ordan, yehardan seyr et-
 25 siñ -diyor.

-Oldu -diyor.

Zindancı geliyor 'a. Otuz doñuz ğıñıyı havluya

salıyor, EÁ Eórē'ı elini ayanı lāleliyor, damıq üstüne
çıhardıyor. Altına bir sandelye goyuyor. Ğızın da, Ğo-
nān penceresi Şeye yağınımıs, Öle Şinci pencerēye otu-
ruyor, ğız da Öle EÁ Eórē denetliyor.

5 Neyse ğız denetlēye dursun, biz gelelim EÁ Eórē.
Ğapının oğundan da, zindanın Ğapısının oğundan yol ge-
çer imiş. Kervancılar ordan geçellermiŐ. Alıyor bağa-
lım kervancılara EÁ Eórek ne sōlēyecek:

- GeliŐim nereden bozirĝān başı

10 Alıp harc eylersin türlü ĝumaŐı
Álenin de haber verin emmi'ler.

EÁ Eórek bunu bōyle sōyleyince o kervancı başı
diyor ki:

15 -Áleyin lan kervanı. Şu yiĝidin cevābını kim ve-
rirse arđadaki ĝara ĝatırı yūkūyner berāber ođa vere-
cēm -diyor.

Orda bir Kel Ölan varmıs -benim ĝiti- diyor ki:

-Ben verecēm -diyor.

-Dē bağalım Kel Ölan -diyollar.

20 Alıyor bağalım Kel Ölan ne diyecek:

-GeliŐim sorarsan Oğuz ilinden

Alıp harc eylerim dūnya malından

Sōyle yigit, kelām geŐin diliğden.

Aldı bağalım EÁ Eórek, ne diyor:

25 -Oğuz illerinden çekip gelirsin

Anamdan babamdan kimi bilirsin?

Álenin de haber verin emmiler.

Aldı baħalım Kel olan:

-OĞuz illerinden çekip gelirim
Ananđan babanđan kimi bilirim
AĞam sen bir belli eyle de...

5

Aldı baħalım BĀ Brek:

-Bir yanım Ėor, bir yanım firaħ
Ėayet yksekdeyim meskenim yıraħ
Adım bir Şah lu, gendim BĀ Brek
ĀleniĖ de Ėaber vėriĖ emmiler.

10

Aldı baħalım Kel olan:

-Ananı sorarsan Ėz dutuldu
Babanı sorarsan beli bkld
Ėiz ĖardeŐiĖ Ėara giydi, oturdu
Bir Ėuluđdan ble duydum PĀ Brek.

15

(Son iki mısra'ı nakarat).

Aldı baħalım PĀ Brek ne diyecek:

-Niye sylediğiz ay emmiler bu sz,
Yāreme basdığız zarb ile duzu.

20

AĞ Ėavaħ Ėızı da var Dengiboz'un
Ordan da bir Ėaber vėriĖ emmiler.

(Soniki mısra'ı nakarat).

Aldı baħalım Kel olan, ne diyor:

-Atlarığ ėrlendi, genler vuruldu
Cmle Ālem baŐımıza dirildi

25

AĞ Ėavaħ Ėızı da Kelleci lu Kel Vezir' e vė-
rildi.

 ay  Ėne de dn dutuldu

Üç ayı gitdi de üç günü galdı.

Lunu böyle diyor 'a hincik. Bu arada gıralıq gızını da zindancı ahlından geçirirmiş -ki, "gızı ala bilir miyim?" -dī.

5 Hinci cāriyesini salıyor gıralıq gızı. Diyor ki:
-Var, zindancıya söyle, aḥşamleyin çayı benim odada içecek -diyor.

Zindancının da ahlından geçermiş ki: "Eu gıralıq gızını alıym" -dī. Gıralıq gızından bu ḥavēdisi duyunca hemen, hemen zindancıları zindana dolduruyor, Bā Bōrē de damdan indiriyor, onu da içeriye koyuyor, gā-pıyı kitliyor. Hinci bu çarşıya gidiyor "azıcılıq fındılıq fıstılıq alıym" -dī. Yāni orāya nişanni görmeye gidiyor gibi -biliyon mu?- Orāya varınca azıcılıq fındılıq fıstılıq alıyor. O gelene gader gıralıq gızı bir yıllanmış re-
15 ḥıdan bir masa düşüyor amma deme gitsin gāri. Şinci zindancı geliyor içeriye:

-Gel baḥalım -diyor.

Hinci masanın başına oturuyollar.

20 -Şu geşimni işğına al baḥalım, şu gözümün işğına al baḥalım, şu benim işğına al baḥalım.

Dērkene zindancının ahlını garişdiriyor, zindancı orāya devriliyor şincik. Devrilince elini soḥuyor, cebinden zindanın anahtarını alıyor. Şinci varıyor:

25 "Ulan ben zindanın gapısını açsam, hepsi çıkar, geçellar" -diyor- "dur" -diyor.

Pecesine çıkarıyor. Diyor ki:

-Eá Bórek kim ise gessin -diyor.

İçeride Eá Bórek diyor ki:

-Arhadaşlar, gelin siz, ben çıhıym, sizi haftasına varmaz çıhardırım. Sizin burda biriniz çıhsanız, 5 biz burda ebedi galırın -diyor.

Herkes de muvâfih görüyor onun sözünü.

-Gel Eá Bórek, seni çıhardağ -diyollar.

Hinci Eá Bórek geliyor:

-Benim Eá Bórek -diyor.

10 Hinci giralin gızı:

-Uzat elini -diyor.

Elini uzatıyor, tam pencerenin āzına getirince diyor ki:

-Eá Bórek, siftāna beni mi alacāğ, Ak ğavağ Ğı- 15 zı'nı mı alacāğ? -diyor.

Öle dēyince diyor ki:

-Siftāna Ak ğavağ Ğızı'nı alırım, sōna seni alırım -diyor.

-İyi. Ēr "Siftāna seni alacām" dēseydin ğeri 20 zindana biraħacādım. Türkler'de yalan olmaz, dōru söyledin -diyor.

Hincik zindandan çıhardıyor.

-Haydi baħıym, gidelim -diyor.

-Nērēye?

25 -Senin melmekete gidek -diyor.

-Atı çarıym, gessin de gidek.

-Yav, senin melmeketiñ burāya üç ay, üç ğunnük

yolumuş, seniñ atıñ nêrden gelecek seniñ yanına?

-Gelir o -diyor.

-Ulan Türk deli olur" dêdiler 'a -diyor.

Hinci alıyor baħalım KÁ EÓrek ne diyecek:

5 -Gózel ördek gibi góllerdeyseñ,

Telli turne gibi çóllerdeyseñ,

Yetiş Dengiboz'um yâr elden gitdi.

-Ulan Türk dël mi, seniñ üç ay üç gúnnük yolda-
ki atıñ ne bilecek de, burdan türkü sôluyon? -diyor-.

10 At gelir mi, tavlâya varaħ, babamıñ atından bir ğift
at seçek, binek gidek -diyor.

-Git, ben seniñ babayıñ atıynan gitmem -diyor.

Alıyor baħalım, ne diyecek:

-Góreydim Dengiboz'uy yüzünü

15 Öpseydim dırnâñı, gózünü

Yetiş Dengiboz'um, yâr elden gitdi.

-Allah belâñı vêrsiñ, şafaħ oldu, tan yerleri
atıyor, babam seni góürse ortada, öldütdürür. Hiç dël-
se başıñı al, bir virâneye git, bir yana git saħlan bā-
20 ri -diyor.

Gêne hiç aldırış etmiyor KÁ EÓrek. Alıyor baħa-
lım, ne diyor:

-Zabaħ olup tan yerleri atmadan

Gêne ğuşlar destur alıp ötmeden

25 Çāvur ğıralı serayına yetmeden

Yetiş Dengiboz'um, yâr elden gitdi.

(Son iki mısra'ı nakarat).

-Ey ğıralıñ ğızı, bağ bağalım şu ğarşıki dē, ğó-
rüyog mu, ordan bir duman geliyor.O gelen benim atım
-dēdi.

Dēmiye ğalmadı 'ya, ikisiniñ ortasına at geldi,
5 şōle dikildi 'a. Dikilince, sıçrayıp onuñ üstüne bini-
yor. At bir çiftleyince bunu galdırıp yere vuruyor.
Diyor ki:

-Hey Allah'ın zālimi, sen burāya düşeli yēdi se-
ne oldu. Yēdi senedir boyumca ot buldum yayıldım, su
10 buldum içdim, gem āzımı kesdi. Eyerden tüylerim dışa-
rıya çıhdı, bir oña bağ evvelā başdan -diyor.

Ġıralıñ ğızı da ğapisāneden çıhardınca bir men-
dil işlemiş imiş, Bā Bōrek'e mendili vērmiş imiş. Hin-
ci Bā Bōrek mendili alıyor, atın sırtını adam ğıllı
15 iyice sıvıyor, eyeri çıhardıyor. Hinci ğıralıñ ğızı
diyor ki:

-Vah, Türk dēl mi, bir topū ğıllı beygire beni
dēşdi.

Şinci Bā Bōrek, atın evvelā ēlip dırnānı öpü-
20 yor, sōna ğözlerinden öpüyor. Atın üstüne sıçrayıp bi-
niyor.

-Allah'a ısmalladıñ ğıralıñ ğızı -diyor. Çekip
gidiyor.

Gidiyor melmeketine, varıyor melmeketine. Mel-
15 meketine vardıñdan sōna bu Kel Vezir'in ölu da babası-
nıñ bēlīni almış imiş -biliyog mu?- Pēdişāhlīni Kel Ve-
zir'in ölu almış imiş. "Bā Bōrek geldi" dē duyulunca,

Kel Vezir'in ölü "yallah babam" diyor, ğaçıyor. Selâmetde bir ğazlıh varımış, ğazla girerken, orda bir ğaz hırsızı varımış -bizim Mustafa gibi- ondan sōna ordan ğaçıp geliyormuş yüzü aşşāya.

5 -Ulan Mustafa, nêrden geliyoŋ? -dî sormuşlar.

-Şu yandan geliyom. Siz ne arıyorsunuz?

-Eiz de lan, Kel Vezir'i arıyoŋ -demişler.

-Aman, ben ğórdüm. Filāncanın ğazlına giriyordu -demiş. Yalan, ordan ğaz çalmāya vardı, ordan da Kel

10 Vezir'i ğórdü.

'A ordan 'a, getiriyollar Bā Bōre'n yanına. Eā Eōrek diyor ki:

-Ulan Kel Vezir, senden üç dilēm var. Punu yêrine getirirsen, getiremessen boynuŋ cellat -diyor.

15 -Euyur bēm, ne diyoŋ? -diyor.

-Senden biŋ tāne beynuzu muumlu camız isterim. Yanında yüzgeç çoban olacaŋ. Biŋ tāne de siyis olacaŋ, beynuzlarının uçları muumlu olacaŋ. Biŋ tāne de çadır isterim, içinde lóküs lambası yanacaŋ -diyor-. Bunu
20 haŋ diyet getirdiŋ getirdiŋ; getirmediŋ, boynuŋ cellat -diyor.

'A şincik 'a, çıhıyor Kel Vezir etrafa, şehrin ne ğader kōyleri varısa bunu hemen derdeste hemen biŋ tāne beynuzu muumlu camız, biŋ tāne beynuzu muumlu siyis
25 biŋ tāne lóküs lambası yanacaŋ çadır içinde, alıyor, geliyor, herman yêrine çıhardıyor. Geliyor diyor ki:

-Pādişāhım, getirdim ahacıŋ. Her dilāŋi yêrine

getirdim -diyor.

Geliyor bahıyor ki, tamam.

-Haydi! Yılılsın çadılar, yüklensin. Sen sür!

Camız çobanı sürüyor. Siyis çobanına diyor:

5 -Sen de sür! -Ondan sōna:- Çadılar da yüklen-
sin!

Çadılar da yükleniyor şincik. Tam gecenin ya-
rısı, şōle yarısı olmadan 'a, şinci varıyor ğıralıñ
şehriniñ ğıyına. Ğıralıñ şehriniñ bir tarafı ovaymış,
10 bir tarafı deniz imiş, bir tarafı da dağ ımış. Ovadan
tarafa çadırı ğurduruyor, tūmden elektirikleriñ, lam-
balarıñ ışını şeherden tarafa vėrdiriyor. Camızlarıñ
beynuzunuñ mumlarını yağıyor, denize salıyor. Ondan
sōna ğırala bir elçi ğōnderiyor, diyor ki:

15 -Ğırñ tēne yesirim, dedemiñ ğılıcı gelirse ğel-
di, gelmesse dağıyanan toprağıyanan cayır cayır yaħacām
-diyor.

Hemen ğıral aħıldānelerini topluyor başına. Ve-
zirini vūzerāsını. Bahıyollar ki denizde deniz yanıyor.
20 Ğarada da ğara yanıyor. Ormana bahıyollar ki, orman da
yanıyor. Diyollar ki:

-İş işden ğeçmiş. Eu adam bizim her tarafımızı
çevirmiş. İyisi mi, teslim olmadansa, bunun ğılıcıyanan
yesillerini ğōndererek -diyollar.

25 Zindanıñ ğapısını açıyollar. Sayıyollar, otuz
doğuz ğişi, biri yoħ. Ğıralıñ ğızı diyor ki:

- Baba, vahit ğeçirmeyin. Bağa ğılıcı vėrin,

ben gtrym, glc vrir, gri gelirim -diyor.

-Oldu -diyollar 'a.

Gr gi sayyollar. Glc da gz eline v-
riyollar. Hinci bunu yolluyollar. B Brek diyor ki:

5 -Bahn bahlm, yesir ga tne? -diyor.

Sayyollar:

-Gr gi geliyor -diyollar.

-yi leyse -diyor.

Gelyor gz, dru B Br' yanna. Glc eli-
10 ne vriyor. Gz elinden dutuyor, otutduruyor orya.

-Haydi bahym, camz oban camzlar depizden
hars, siyis oban da siyisleri ddan toplas,
gess. adllar da ys, yklens.

adllar ylp ykleniyor. Ondan, gz da a-
15 lyor ordan. Allah'a smallad, ekp geliyor 'a. Y-
di gn, ydi gece dn aldryor. Ak gava Gz'n al-
yor. Ondan sna da gral gzn alyor. Gkden 
elma dm, ikisi baa, biri de sylyen dris Bu-
lut'a. Oldu mu?

Anlatan: DRS BULUT

ÇITELDİŃ

Bir varmış, yoğmuş. Allah'ın ğulu çoğmuş. Çoğ demesi ğúnāmış. Zemanın billinde bir avrat varmış. Hiç çocū yōmuş. Dēmişler ki:

-Bir ğalbur mercimek al altına, bir ğalbur çocū olur -dēmişler.

Avrat mercimā almış, bir ğalbur çocū "vī" dī çılmış. Çıhı'yor, avrat ekmek yoğ, ğalhmış, ekmek ét-mēye oturmuş. Étmiş, ğapışmışlar, hiç ğalmemiş ekmek.

-Aman, bu ğader çocū n'órecēm -dēmiş.

10 Sacı ğeri yitmiş āzından. Ğalhmış, silmiş süpür-müş, tüm tandıra soğmuş uşahları. Bir tānesi kúflēye ğaçmış, bir tānesi ayak ğabının içine ğirmiş.

-Kele, bi ğdene ğosaydım da ekmā bişirseydi -dēmiş.

15 -Ana ben burdaydım -dēmiş, biri çılmış orāya.

-Bir de olan ğosaydım da, babasının azīnı ğótürseydi -dēmiş.

Bir de olan çılmış kúfleden. Ondan sōna ğalhmış, ekmā yapmış. Azī eşşā atmış, hābēye ğomuş. Ūlanı da ğu-
20 lānın içine ğomuş. Ondan sōna ğótürüyor. Bir tānesi ğeçmiş:

-Uşah, bu eşşek nası gidiyor boşu boşuna?-dēmiş.

Bahmış:

-Dēme babamın azīna -dēmiş.

25 -A, bu nērde imiş? -dēmiş.

Ondan sōna varmış, ğıyıya dōru varmış:

-Baba, nêrden varıym?

-Ġıyıdan gel, Ġıyıdan.

Ekmâñ Ġıyını yemiş.

-Baba, nêrden varıym?

5 -Ortadan gel, ortadan.

Ekmâñ ortasını yemiş. Neyse, varmış. Var'mış:

-Baba, sen ekmâñi yiyenece ben âzıcılığ çift sürüym -demiş.

-Git yavrum, ala öküz pisler de altında Ġalıñ.

10 Sen nêriñ çift sürecâğ? -demiş.

Öle dâyince:

-Yoh, sürerim -demiş.

Essahdan sürerken öküz pislemiş, altında Ġalmış
Üstü başı pislik olmuş.

15 -Varıym baba da şurda ben... -demiş-. Pınar nêrde?

-Deha şurda, var -demiş.

Gitmiş orda pislîni yuyarken üstünün başınıñ,
Bağmış ki, yeğarda elmalar var. Hotlamış, dala çıñmış.

20 Dal da devin elmasıymış. Dev gelmiş:

-Mele olan, nası çıñdın orâya Çıtbıdın? Yaş dala bas da, başa Ġuru daldan bir elma at -demiş.

Easarken pat, düşüycr. Ordan alıyor, hâbesine
goyuyor, torbasına. Tısıl tısıl eve getiriyor.

25 Devin de tuvâleti gelmiş. Orâya goymuş, tâ selâmete gidermiş. Goymuş orâya Çıtbıdî, gendi gitmiş selâmete. Çıtbıdın çıñıycr ordan. Ondan sönâ tikenî dol-

duruyor içine. Ondan dev sırtına alıyor, varıyor. Giderken diyor ki:

-Çıtbıdıh, sırtıma tiken batıyor 'lan -diyor.

Ondan sōna varıyor:

5 -Fatma, ğazanı ğazilla, ocā yaĝ, Çıtbıdı getir-
dim -diyor.

Boşaltıyor ki, tiken...

-Eh, Çıtbıdıh... -diyor.

Geri varıyor. Çıtbıdıh dala çıkıyor. Ondan sōna
10 varıyor, ğene:

-Çıtbıdıh, ár elime geçerseĝ ben seni yérim -di-
yor.

Varıyor ki, Çıtbıdıh orda.

-Çıtbıdıh, yaĝ dala bas da ğuru daldan baĝa bir
15 elma at -diyor.

Ğene basınca düşüyor orāya. Sırtına alıyor, tı-
sıl tısıl getirirken ğene tuvāleti geliyor, ğene ğoyu-
yor. Bu sefer de daşı dolduruyor.

-Aman Çıtbıdıh, ne ārmissiĝ -diyerek alıp geli-
20 yor.

Getiriyor, diyor ki:

-Ħazilla ğazanı -diyor.

Ğazana dóküyor ki, çatır çatır daĝ.

-Ē, Çıtbıdıh, bu sefer alır ğelir, seni yérim
25 -diyor-. Eh!

Ğene varıyor:

-Çıtbıdıh, yaĝ dala bas da ğuru daldan bir elma

at -diyor.

Ordan atarken gène düşdü müydü alıyor, torbasına goyuyor. Ordan getiriyor. Avrat gazonu hazıllıyor. Şinci gazona goyacaklar. Diyor ki:

5 -Sen bunu bişir, ben gidiym, bi dişimi bileyim -diyor avrada.

O da diyor ki:

-Feni çihart da -diyor avrada- ocānı neyi ya-
hıym -diyor. Ne hapis édiyon, işde bişircāy -diyor.

10 Tandırı yaşıyor, su iyice ganyıyor.

-Nasılsa góster hadi -diyor.

-Şöle, aha şöle édecāy, şöle soħacāy -diyor.

-Sen ál de ben bi başıym; başıym, şöle mi éde-
cāy -diyor.

15 Öle éderken avradı soħuyor içine gazonı. Bişiriyor, hazıllıyor. Memelerini gápınıy arħasına asıyor avradı. Gendi çihıyor.

Herif geliyor, dişini bilemiş geliyor ki, soħulmuş, yemiş. Ondan sōna başıyor ki, gápınıy arħasında
20 memeler.

-Aman Çıtbıdıh, bu oyunu da mı bağa oynadıy, elimi geçirirsem çıtır çıtır yerim -diyor.

Çıtbıdıh çatıda ceviz gırıyormuş. Ondan sōna, sığan sanmış:

25 -Sığan, gelirse çıtır çıtır yerim -diyor.

O da:

-Kiki kiki -diyor. Yeħardan gúlüyor.

-Gelirsem kikirdeirim 'ha -diyor.

O bu sefer ğlnce ıtbıdıĥ oldnu bilmiş:

-Nası ıĥdıĥ orya ıtbıdıĥ? -diyor.

Diyor ki:

5 -Usdurayı usduranıĥ sdne ğoydum, ıĥdım -di-
yor.

Dev usduraları sdsde ğayıyor, ıĥıym drken
ay tmden yaralanıyor. Ondan sna:

-Bu sefer n'rdĥ, nası ıĥdıĥ? -diyor.

10 -Nası ıĥıym, duzları duzuĥ üzerine ğoydum, hot-
ladım ıĥdım -diyor.

Ayaĥları acışıyor bişiyor, ğene ıĥamıyor. Sna
merduvannan ıĥıyor. Ondan sna ıtbıdı indiriyor, bir
torbanıĥ iine ğoyuyor, ğötürüyor. Bir yüksek dala a-
15 sıyor, ondan sna ıtbıdı diyor ki:

-Sen burda dur, ben gıdıym, dişlerimi bir ğ-
zelce bir bileyim.

Gıdıyor dişlerini bilemye. ıtbıdıĥ da pıanı
cebinden ıĥarıyor. Torbanıĥ zını kesiyor, iniyor aş-
20 şya. Ordan gıdıyor, devıĥ balnı getiriyor. Devıĥ ba-
lnı řyiĥ iine, torbanıĥ iine ğoyuyor. Ēene o dala
asıyor. Gendi de dalıĥ daha yüksek yrine ıĥıyor. S-
na dev de dişini bilemiş, gelmiş. Gelmiş ki, torba a-
sılı, işt da ğuvvetli. Ondan sna uzun bir cerek al-
25 miş eline, torbaya vurup torbayı düşürecek. Vuruyor
torbaya. İinden devin bal:

-N -diyor.

-Kertledirim -diyor.

Yeḥardan Çıtbıdıñ gúlüyor tabī ğıs ğıs. Eı daha
vurunca torba düşüyor aşşāya. Bañıyor ki, devin balā.
Tabī, dev iyice pişman oluyor 'a, yeḥardan Çıtbıdıñ da:

5 Çatla da patla! Balāñı da öldürdün. Başına épī
iş getirdim. Avradı da öldürdüm, falan. Çatla da patla!

Dérken dev de çatlıyor, ölüyor. Masal da burda
bitiyor.

Anlatan: FADİME KUZUGÜDEN

EMİN YEMERİ

Bir varımış bir yömuş, Allah'ın ğulu çömuş. Çoh demesi ğünahmış. Bir adamın uç ğızı, bir ölu varmış.

-İön şere gidiyom -demiş- Ğayseri'ye. Ne ısmal-
lıyorsuğuz? -demiş.

5 Ğızın birisi diyor ki:

-İşte bağa şu ğutnu al, şu ğumaşı al, şunu al,
bunu al.

Öteki de öle. Ölane sıra geliyor. Ölan diyor ki:

-Bir yeşil at al bağa -diyor.

10 -Olur -diyor.

Gidiyor, ğızların dēdēni alıyor, geliyor. Öla-
nınkini arıyor arıyor bulamıyor. Dönmüş, ğeri gelirken
-zahar eveli de eşşānen geliller bunnar, biliyon mu?-
Ğeri gelirken bañıyor ki, bir yeşil at çayırda çahılı.

15 Ordan atı yedānc alıyor, eve geliyor. Ondan sōna ğız-
lar o bañıyor gidiyor, o bañıyor gidiyor:

-Ğardaşım ğüle ğüle insiğ, ğüle ğüle binsiğ -dē
gidiyollar.

20 Ğuççük ğızın şöle bañıyor at, ğuççük ğızın ar-
hasına, boynu ālip ğalıyor. Ölan oğuldan geliyor. Geli-
yor, şeye, ahıra geliyor. -Dōru ahıra gelirmiş, ordan
eve gelirmiş.- Geliyor, atın boynu āri. Geliyor, di-
yor ki:

-Bunu n'öldü, kim bañdı, kim geldi? -dērken:

25 -Ğızlar bañdı -diyollar.

Gidiyor, bēyük ğıza bir yālih çerez vēriyor.

Ğız varıyor, óñüne dóküyor, yémiyor. Ondan sōna ortan-
ca ğıza vériyor, onunkini de yémiyor. Gúççük ğıza bir
mendil çerez vériyor, yiyor.

-Seni buña aldım -diyor.

5 -'Vay, ata alınır mı?

-O at...

Aldım almadım dërken ğız āt nızah, ğızı oráya
dihiyollar. Ondan sōna aħşam oldu muydu, şey, donunu
çiharırımış, insanımış. Ğayrı gündüz oldu muydu giyermiş.
10 Ondan sōna aħşam oldu muydu çiharırımış. Ğızın yüzü gúl-
müş.

Bir dūn oluyormuş, dūnde bunnar çihıyor, -ondan
sōna- olan da binip çihıyor. -Yoh, yalan sōledim,-
olan ata binip çihmıyor. Şeye, olan, ğızların nişan-
15 nısı hep çihıyor, öbür ğızların -biliyon mu?- Fu çihıp
sēyre çihıyor. Sēyre çihınca diyor ki:

-Şey, ne çihiyor? -diyollar-. At avradı, it av-
radı. At içerde, sen de ona bah -diyollar.

Eō, bu da ğızlardan ūrun bu da çihmiş imiş Ölan
20 da çihmiş, gérıde. Fu da diyor ki:

-Şey, niye at avradı oluym? Dē, şu yiğit de be-
nim -diyor.

Cirit oynuyollarmış. O vaħtece, bu bēyük bacısı
kúllükden hopluyor, ēle dër dēmez iniyor ki, atın gúp-
25 resinin içinde yeşil deri, orda kómülü. Hemen bir kip-
rit çalıyor, yaħıyor. Yaħınca bir yeşil duman çihıyor.
Ondan sōna varıp olanın burnuna giriyor. Ölan geliyor,

diyor ki:

-Bana yapıpı bāndiğ mi? -diyor.- Ben demir āsā
ālenece, demir çarığ delinenece, beni bulamağ -diyor.

-Eyvah, gitdim -diyor.

5 -Git -diyor.

Ondan sōna da bu ōlan düşüyor yola. Bu ğız on-
dan sōna ōlanı arıyor. Ōlan gúverçin olmuş, uçmuş, geç-
miş gitmiş.

Bu ğalıyor, ordan bir demirciye varıyor, bi de-
10 mir çarığ dōdürüyor. Eline āsā dōdürüyor, çıkarıyor yola.
Ondan sōna çıkarıyor yola, gidiyor. Gidiyor, bi dene he-
rife iras geliyor.

-Çanağ ğale'de oturannar, çanağ hābe gōtürenner,
Emir Yēmeni'yi gōrdünüz mü? -diyor.

15 -Yoh bacım, bilmem ne ğaleye bağığ -diyor.

Ordan gidiyor gidiyor, bir daha gidiyor. Ondan
sōna neyse, orāya da bōle diyor. Orda da yoh. Bir pı-
ğarığ başına varıyor. Bir ğız geliyor ğopa ğopa. Yēdi
sene olmuş amma. Ondan sōna yēdi sene dolanıyor, ōlanı
20 arıyor. Ondan sōna ğız geliyor, diyor ki:

-Şey, aman gidele ordan, gidele -diyor.

-Ba bacım, elim yarığ-diyor- vēr de -diyor.

-Aman yoh, Emir Yēmeni ām içecek -diyor.

-Ātme bi dene su içiyim, n'ölür o tasdan, elle-
25 rim yarığ -diyor.

Suyu içiyor, hemen de dolduruyor. Āzına şeyi a-
lıyor, yāksü içine ğoyuyor. Ğız içine bağmadan ğoşdu-

ruyor, varıyor, suyu veriyor. İçiyor:

-Gız, pıncarda kim var? -diyor.

-Kimse yoğ -diyor.

-Yoğ, kim var pıncarda? Geç geldiğ -diyor.

5 -Bir dilençi var -diyor.

Ordan geliyor. Yüksü aldı 'ya. Ordan geliyor,
diyor ki:

-Şey, hinci ben ne yapıym seni? Hinci anam da
yér seni, babam da yér, hep yérler -diyor. Buña acıyor,

10 Ben seni n'örüym? -diyor.

Bu da diyor ki:

-N'örürsen gör, geldim -diyor.

Eh, bir duā oğuyor:

-Sen eliği ğaldır da ben bir duā ediyim -diyor.

15 bir daş olmuş, cebine ğomuş. Almış, varmış.

Varmış, ondan sōna avrat dēmiş ki:

-Emir Yēmeni, yavrum, adam eti koğuyor -dēmiş.

Öle dēyince:

20 -Yoğ ana. Dişiyiğ dibini ğurdala. Bende adam e-
ti neyi yoğ -dēmiş.

Ondan sōna dērken, ğene:

-Var-yoğ ölüm -dēyince:

-Ana, yēmiyecāncē yēmin ét de -dēmiş- bir besle-
me saña çıhardıym -dēmiş.

25 Ondan sōna işde onnar da ne dī yēmin edellerse,
yēmin étmiş. Çıhartmış, bōle étmiş, R'ormüşse ordan
çıhmış ğız.

-O, Kel Anşe, yêdi senedir yavrumu sahlâyan sen miydin? -demiş.

Depesine bir vurmuş, adı galmış Kel Anşe. Orda nişanlıymış bacısının kızına, dún olacağ. Dún olacağ
5 hinci. Bunun eline yasdığ vermişler, demişler:

-Şu uçan ğuşdan bu yasdığları sen dolduracāğ.

Bu ālamış, ālamış:

-Uçan ğuşdan yasdığ dolar mı? -demiş.

Eline deyné alıyor, "hu, hu, hu" dama çıkıyor.

10 Ğuşlar tūnū dóker mi? Geliyor:

-N'órüyoy? -diyor.

-N'órüy, ğózüm kór ossuy -diyor.

-Ben bir duā édiym, sen eliñi ğaldır, ğuşlar çırpınsıñ da bunu doldur -diyor.

15 Hemen bir duā édiyor. Ğuşlar geliyor, çırpını-yollar. Dolduruyor, yasdığların āzını dikeyor.

-Kel Anşe, seniñ işiñ dāl. Emir Yémeni'nin işi -diyor.

Neyse oña da dolduruyor, şimdi bunun eline bir
20 ğózer veriyor. Ğaç tēne ğazan veriyor.

-Bunları ğózerinen doldur -diyor. Ğózerinen dolar mı?-

Gēne oturmuş ālıyor.

-Ğózerinen dolar mı ğazan? -diyor, ālıyor.- A-
25 nağ babay bağa bōle deddi -diyor.

Gēne Emir Yémeni geliyor:

-Ben bir duā édiym de, ğózeriñ delikleri ğapan-

sın da, dolsun -diyor.

Hemen gózeriñ deliklerini duā ediyor, ğapadıyor.
Dolduruyor, ondan sōna varıyor.

-Doldurduñ mu? -diyor.

5 -Doldurdum -diyor.

-Ah, ğene seniñ işin dāl -diyor.

Sōna ğāri dūn olacağ. Gendi yīn ihtiyar.

-K'eydiym bacım, ben yēmin etdim, saca savlym,
dūn ekmā olacağ. Sen bunu yē -diyor bacısına. Ğızlyñ a-
10 nası yiyecek, biliyoñ mu?-

Ondan sōna varıyor, óñüğe bir ekmek ğoyuyor. O
ekmā ğoymadan evel giderken ğene Emir Yēmeni iras ğe-
liyor.

-Nērēye gidiyoñ? -diyor.

15 -Saca savdılar.

-Seni onnar yiyecek, gendi yēmin etdi, yiyemedi.
Şu -bir tāne ğıl ğoparıyor saçından, vėriyor-. Óñüğe ek-
mek ğoyallar, onnar içeri gireller. Ku ğılı orāya ğoy,
çihñ sen -diyor.

20 Ondan sōna orāya varıyor. Esbaplerini getiriyor
Emir Yēmeni'ye.

-Kel Anşe, ekmek ğoyañ da yē-diyollar.

Kel Anşe'ye azıciğ ekmek ğoyuyollar. Ondan sōna
ğılı orāya ğoyuyor. Saó ğapınıñ ardındaymış. Saóı alıp
25 ğaçıyor. Ondan sōna:

-Yiyoñ mu Kel Anşe? -diyollar.

Ordan ğıl seslenir imiş:

-Yiyom -dī.

-Yiyon mu?

-Yiyom.

Çiñiyollar ki gitmiş. Gène varınca diyor:

5 -Kel Anşe, seniñ işiñ dāl. Emir Yèmeni'niñ işi.
bundan da ğurtulduñ -diyor.

Eh, gelin geliyor. Gúvâ ğirecek. Ondan sōna:

-Kel Anşe benim yanımda yatsıñ -diyor şey, ğayn
anası.

10 N'éydiyor édiyor, aħşan oluyor. Gúvâyinen geli-
niñ yanına Kel Anşe de varıyor. Géce yarısı oldu muydu
gelini kesiyollar, gelini kesiyollar, torbanıñ içine
ğoyuyollar, altına da saçı ğoyuyollar. Ondan sōna a-
sıyollar çā. -Eveli çālar olurdu 'ya, biliyon mu? Es-
15 saħ gibi zahar.- Asıyollar, ordan şip şip damlıyor. Sa-
bānan Ğlen olmuş. Geliyor, ğapıyı dinniyor:

-Aman cipirdiyor, yāħanıyollar -diyollar. Tübe
açamıyollar.

Öte yandan anası da geliyor. Ondan sōna diyor
20 ki:

-şey, aman -diyor-. Ğapıları açılmadı ğızıñ -di-
yor.

Depiyor ğapıyı, giriyollar ki kimse yoħ. Kimse
yoħ, ondan dōküyollar üleşi ortāya. Baħıyollar ki ban-
25 naħları ğınalı.

Bir de ufaħ ğız varmış:

-Aman apbam çiş, ğınalı bannaħları piş -diyor-

apbam -diyor.

Ondan sōna dūşüyollar, amma dūşünce onnar denizi geçemez imiş. Bunnar bir bardaḡ su alıyor, bir kesek duz alıyor. Ondan sōna cilet piçā aliyollar. -Cilet piçā da tıraş, eveli piçaḡ olurdu, baş piçā şōle-. Ondan aliyollar, çihiyollar.

Gaç a gaç, gaç a gaç, ğún ışımadan evel bahiyollar ki, geliyollar. Usdurayı atdı mıydı, dālar daşlar tüm yollar ondan oluyormuş. Ayaḡları yaralanıyor.

10 -Aman yaḡlaşdılar, duzu at -diyor.

Dālar daşlar duz oluyor. Ğızıḡ anasıynan gendi, anası daha ğoşuyor. Ğalan ğalıyor.

-Aman suyu at -diyor.

Suyu atınca bir deniz olurmuş ortada. Deniz 15 geçemezmiş onnar. Bunnar geçiyor, o yanda ğalıyor. Ondan sōna:

-Ah Kel Anşe, seni bir elime geçirirsem çatır çatır yêrim -diyor.

0 da diyor ki:

20 -Aha ğafa, niye oluyom Kel Anşe? Şahır şahır bir iyce oynuyor. Ordan evine ğalıyor. Orda burda olan bir iyce, bir hafta dūn édiyor. İşde 'bu, yiyip içip yêriḡ altına geçiyor.

Anlatan: FADİME KUZUGÜDEN

GAZAN BAŞLI GAZMA DIŞLI GİZ

Bir adamın olur olur ölü olurmuş, gızı olmazmış.
 "Gızım olursa -demiş- gazan başlı gazma dişli ossuñ"
 demiş. O zamana gader bunuñ ola ola ol'muş, gızı olmuş.
 Döduñdan bir altı ay sōna anneyi yemiş, babayı yemiş,
 5 gardeşleri yemiş. Ğonuyu Ğomşuyu hiç bir şeyi birañma-
 mış, kōyü tüm silip süpürmüş, hepsini de yemiş. Ğardeş-
 lerinin ikisi de Ğaçmış-böyük gardeşlerinin-. Ğaçmış-
 'lar, bu kōyü yedikden sōna bir Ğoluna kirmeni almış,
 ip almış, çıñmış damın başına, ārmēye başlamış. Uzañ
 10 bir yoldan bir yolcu geliyormuş:

-Hah, bize bir avcılığ geliyor -demiş:

Gele gele gelmiş ki, Ğardaşı.

-Aman Ğardaşım, sen de gelir miymişsin, ben de
 görür müymüssüm -demiş.

15 Almış eve getirmiş Ğardaşını. Getir'miş, Ğarda-
 şı eve oturduñdan sōna:

-Ğardaşım, atını bēlayım -demiş.

Gitmiş, atın bir ayānı yemiş, gelmiş.

-Ğardaşım, atın ayā Ğaç ıdı?-demiş.

20 -Üçüdü bacım -demiş.

-Gidiyim, atına su vēriyim -demiş.

Gitmiş, birini daha yemiş. Gelmiş, demiş:

-Ğardaşım, atının Ğiçı Ğaç ıdı?-demiş.

-İkiydi -demiş.

25 -Sen Ğardaşım otur da, atına arpa dōküym -demiş.

Gitmiş, atının ayānıñ birini daha yemiş.

-Ėardaşım, atıyıñ ğıçı ğaç ıdı?-demiş.

-Bir idi bacım -demiş.

-Hah, ğıdıym, atıña arpa döküym tekrar -demiş.

Gitmiş, atı da yemiş. Gelmiş demiş ki:

5 -Ėardaşım, atıñ var mıydı? -demiş.

-Yoğ udu bacım-demiş.

-Ha, ğaçdıñ ğaçdıñ, ğene gelip elime düşdüñ.

Şimdi sıra sende. Dişini bileyim de geliym -demiş.

10 Gitmiş, bu dişini bileyip gelmiş. Eu ğardaşını da yemiş. Tekrar çıñmış ğene bu, damıñ başına oturmuş. İp ármeye başlamış. Ğene uzağdan bir atlı geliyor:

-Hah, ğene bir av geliyor.

Hemen ğopmuş, óñüne çıñmış ki, gelen ğuççuk ğardaşımıñ.

15 -Aman ğardaşım, sen de gelir miymiñ, ben de görür müymüssüm -demiş.

Almış eve getirmiş.

-Aman ğardaşım sen otur, ben atıñı dıñıym içeriye.

20 Atını ğótürmüş, ayānıñ birini yemiş.

-Sen burda dur ğardaşım -demiş. Gitmiş, ikinci-yi yemiş.

-Ėardaşım, atıyıñ ayahları var mıydı? -demiş.

-Yoğ udu bacım, iki dencydi -demiş.

25 -Sen burda otur, ben ğıdıym, atıña arpa döküym -demiş.

Gitmiş, ayānıñ birini daha yemiş. Atıñ ğıçı ğal-

mamış. Gelmiş, demiş:

-Ġardaşım, atın ġıçı var mıydı? -demiş.

-Yoġudu-demiş.

-Pekī, öleyse gidiyim, atına arpa döküym -demiş.

5 Arpayı dökmeğe gidince atı tüm yemiş, gelmiş ġardaşınının yanına:

-Hah, ġaçdın ġaçdın, ġene geldin elime düşdün. Şimdi sıra sende. Gidiyim dişimi bileyim geliyim, seni yiyim -demiş.

10 -Aman bacım, bu ġader kóylüyü yedin, kentliyi yedin, anayı yedin, babayı yedin. Nası yedin? -demiş.

-Nası yiyim, çiy çiy -demiş.

-bacım sen āzıyıġ dadını bilememişiġ. Niye, bişirip de yēseydin ya -demiş.

15 -Nası bişecēdi ġardaşım? -demiş.

-Bacāya ġótür, bāla. Altından da bēyüġ bēyüġ odunnarı soġ. Orda ġızarsıġ, sen yē, bişdik sona yē -demiş.

Bu adamı ġótürmüş, bacadan sallamış. Gelmiş, al-
20 tında çoġca odunu yahmış. Bişdi dī bahmış ki -hemen aşsāya iner inmez çıġmış, pantulunu çıġartmış, daşı doldurmuş, orāya sallamış, olan ġaçmış.- Ġaçdıġdan sōna "bu bişdi mi?" dī bahınca ordaki daşlar pantul yanınca bunun ġafasına düşmüş. Ġafasını ġıçını parçalamış. Bah-
25 mış ki ne bahāġ, ne ġardaşı var, ne bişey var. Çıġmış -bir yüksek depe varımış-ōlanıġ peşine düşmüş. Ölan sōtlere çıġmış. Bu ġız sōtleri kemirdikçe olan diġer

sōde geçmiş. Sıra gavañlara gelmiş. On doñuz tâne ğavañ varmış. Birini kemirince birine atlamış. On sekizini kemirmiş, bir ğavañ ğalmış. Ğavāñ da yarısını kemirmiş, yarısı ğalmış.

5 -Ğardaşım, ğaçdıñ ğaçdıñ, neticesi seni ben yiyecām -demiş.

O zamana ğader, ğarısı bunun şey vemiş imiş, yúksük vemiş imiş -ki ne olur ne olmaz dī-. "Sen bunu dara gelince yala" demiş imiş.

10 "Ğarımıñ şurda vėrdī bir yúksük var. Eunu ben yalayım bañıym bir" demiş.

Ğāri ğavañ sallanıyor, nėrdeyse dűşecek. Orda bir aslannan ğaplan raslamış.

-Aslan dut, ğaplan yırt! -demiş.

15 Aslan dutmuş bu ğazan başlı ğazma dişli ğızı, ğaplan yırtmış. Yırtıldıñdan sōna olan inmiş aşşā. Başında dururken, aslan ğaplan yırtarken olanıñ pantuluna bir damla ğan sıçramış. Ğan sıçradıldıñdan sōna -öldü 'ya - bu aslannardan bu olan gitmėye başlamış. Giderken giderken ğiderken ğepī bir yol almış. Aldıldıñdan sōna kervancı raslıyormuş. Ğutnu ğumaş, develerde çeşitli eşyalar yúklüymüş. Eirisinde de-ne yúklüyse işde- demiş ki:

25 -Şu öñdeki kervan devesinde yúkünü bilirseñ -demiş- bütün bu develerdeki şeyi, ğutnuyu ğumaşı sana verecēm -demiş.- bu kervanı bűlece ğapıña sürecēm, bilemesseñ aslannan ğaplanı bana verecėñ -demiş.

Düşünmüş; dünyada, yerde góde ne varısa hepsini saymış, yoğ bilememiş. Bu kervancı bu aslannan ğaplanı almış, yola düşmüş. Yolu epī yarılammış. Yarıladiğdan sōna bu olan da kós kós geliyormuş. Demiş:

5 -Ġardaşım 'palıt, ğardaşım yúküdeki 'palıt, ğardaşım yúküdeki 'palıt -démeye başlamış o ğızın ğanı. Bacāndaki, pantuldaki ğan sōlemiş, "yúküdeki 'palıt" demiş.

Geri tekrar dönmüş. Gopa gopa gopa gopa bu adamın arhasından yetişmiş.

-Baba, vēr şu aslannan ğaplanı. Yúküdeki pelid imiş, pelit.

15 Bahmışlar ki esağdan pelit. Tekrar bu aslannan ğaplanı almış. O kervanın yúkü öte beriyi de almış, gelmiş. O yerleşdi yere gelmiş, indirmiş. Ġarısıynan mesud olmuş, yaşamış.

Anlatan: BİRGÖR ÇAĞIRAN

GELİN EMİNE

Angara'nın belilli yakın çevresinden bir kóyünde bir göyun tüccarı ölunu evlendirir, Emine isimli bir kızla. Emine çok güzeldir. Evleniller güvey gelin. Gelin getirilir. O gün gerdē gireller ve zabağ erkenden babası Yozgat'da bir gişide bir miktar göyun bulundunu söyléyerek ölunun o göyunnarı almağ için hemen oraya gitmesini emr eder. Ölan babasına bālı, sözünden çıhamaz. Düşer yollara, zabağleyin erkenden o tarafa yönelir, gider. Gider 'ya, épice bir zaman, bir gaç gün, hattā on beş yirmi gün gider. O gidip döne dursun beri tarafda almış olđū gelin Emine bir gün iki gün, bir gaç gün huzursuz; bir yandan huzursuzlū artar ve son haddine gelince huzursuzlū artıñ nefsine hākim olamāyacağ bir vaziyete düşer. Ve çirağları bulunan Sivas'ın Dutlu kóyünden bir gişiyle annaşıp gaçmāya garrar verir. Ve bir aħşam ölaniñ, yāni gocasınıñ etını alarağ berāberce bineller, Angara'ya geliller.

Angara'da atı satallar. Parasını alır ve tirene bineller. Gayseri üzerinden, Sivas'dan gendi kóylerine geliller. Onnar gide dursun, beri tarafda esas olan davarı, göyunnarı alıp, babasınıñ sürüsüne gatar, eve döner. Eve döner ki, hanımı Emine gitmiş, yoh! Araşdırır, başından vurulmuşa döner. Çünkü birbillerini, hattā Emine'yi çok seviyordu. Ve çirağları Sivas'lı bir gişiy-le gaçdını örenir. Düşer yollara, araşdırır, tēkip eder, gitdikleri yerleri, gidecekleri yerleri tahmin eder.

der, sorar. O anda artıñ her şeyden vaz geçmiştir. Anğara'ya dōru yol alır, Anğara'ya gelir. Atınıñ orda satılıp da bir başğa gişiniñ elinde bulundūnu görür. Sorar ve bir gadınla bir erkēñ bu atı buña satdıñlarını
 5 öğrenir. Nihāyetinde onnarıñ istasyona gidip tirene bindiklerini ve Sivas'a gıtdiklerini öğrenir. Ve orada gendi gendine şōle seslenir:

-Zabañ olur da sürüler gider otluğa

Öveçler ayrılır, gider etliğe

10 Atım Anğara'da çıñdı satlığa

Şef tireni gördüñüz mü bir gelin Emine'm?

-der. Şef tireni böyle bir erkekle böyle bir gadınıñ Gayseri üzerinden Sivas'a dōru gıtdiklerini haber verir. Fañat, ilerde birisi şunu söyler: Onnarıñ Sivas'a
 15 dēl de, Yozgat üzerinden Sivas'a gıtdiklerini, Yozgat'dan Gayseri'ye, Gayseri'den Sivas'a geçeceklerini söyler. Ve olan dutar, Yozgad'a yönelir. Yozgad'a vardında kimden sorsun; hūkümet bināsınıñ, vāli gonānıñ ününe varır. Vāli mesāi sātından çıñmış, istirāte gidiyor.
 20 Ve olan orada şōle diyor:

-Dolandım dāları da geldim bir ada

İaşına bālamış, belāynan gada.

Añşam namazında geldim Yozgad'a

Vāli Bey'im, gördüñüz mü bir gelin Emine'm?

25 -der. Vāli Bey:

-Fu nedir yav? Deli mi, serseri mi? Derdini dinneyiñ bahıym -dēr.

Ve dinneller ki durum böyle böyle. Soruşdurur, böyle bir kadınla Ğayseri'ye dōru tirenle gitdiklerini öğreniller. Ūlana tārif édeller. Ūlan düşer yola, peşlerinden gelir. Tirenle peşlerinden düşer, Ğayseri'ye dōru yol alır. Ğayseri ğarında tirenden iner. "Kimlere soruym, nérēye soruym?" diye biraz düşündükden sōna "yine ğarda bulunan, tirende bulunan tiren şeflerine soruym" diye ğarallaşdırır. Ve şöyle sorar:

-Emine'm de ğúzelleriñ esmeri

10 Geze geze ben de oldum serseri

Dolanır ālarım zalım Ğayseri

Şef tireni ğördüñüz mü bir gelin Emine'm?

Ğayseri dērler de ğarlı dağı var

Etrafında mor sümbüllü bağı var

15 Emine'm de sıra sıra beñi var

Şef tireni ğördüñüz mü bir gelin Emine'm?

-dēr. Orada bulunan tiren idāresiyle ilgili ğişiler bahallar, ālar vaziyetini ğörünce acıllar. Soruşdurullar, aradıñları şaşıñ Sivas'a dōru tirenle gitdiklerini haber veriller. Yine tirenle düşeller yola. Gider Sivas'a, iner ve Sivas'a indī zaman istasyonda yine şöyle seslenir:

-Büküldü belim de elimde z̄sā

Emine'm de batmış, ğaralı yasa

25 Zabañ namazında ğeldim Sivas'a

Şef tireni ğördüñüz mü bir gelin Emine'm?

-dēr ve onnar, c aradī ğişilerin Dutlu kōyüne gitdik-

lerini haber veriller. Lu artıñ yaya olaraq döner, o kóyün tārifini alır, yoluna düşer. Añşam yañlaşıncağa gadar yürür ve o kóyün yañına gadar varır. Açlıñ, yorgunnuñ artıñ gendisini kótülemiş. Sabanla çift süren bir şahsa selām verir. O gişi selāmını aldıñdan sōna:

-Nerden gelip nēreğe gidiyorsun hemşerim? -diye sorar.

Dēr ki:

10 -Gelip gitmem önemli dēl, yalnız iyice acıñdım, başa bir parça ekmek vēr bāri.

-Gel bañıym öleyse. Sen ğarnını şurada benim azıñla bir doyur -dēr.

Adama biraz ekmek yēdirdikden sōna yine sorar:

15 -Niye gidiyorsun, nēreğe gidiyorsun, nērelisin?

Dēr ki işte, başından geçen durumu anlatır:

-Mesele böyle böyle. Ğarım bu yañında Dutlu kóyü denilen bir kóye bizim çirāmızla berāber ğaçmışlar. Onuñ peşine geldim, onu arıyom.

20 O çift süren şahıs, o Dutlu kóyünün muhtarı imiş:

-Hele şurda birazcık sürülecek yerim ğaldı. Onu da bitiriyim, berāberce kóye gidelim. Seni ben misāfir ederim ve aradıñ ğişileri de buluruz, merak etme, müsterih ol -dēr.

Ondan sōna bekler adam. O gişi orayı sürer. Sürme işi bitdikden sōna bununla berāber kóye döneller.

Artık aþşam olmuş, gâraunıñ iyice basdırmıþ. Eu muhtar
rıñ evine varmıþlar. Orada misâfir olur. Orada muhtar
buna þunu söyler, sorar:

-Sen gâdını istiyor musun? Yoksa ölüsünü mü is-
s tiyorsun, dirisini mi istiyorsun? -dér.

Adamcâz þunu söyler, dér ki:

-Ben onu bir görüym de, ona soracâm bir gâç söz
var, söyleyecâm bir gâç söz var. Ve ondan sōna garal-
laþdıralım.

10 -diyerek işi gâdını görmeye biraþıllar. Zabaþleyin muh-
tar bunu galdırır:

-Galı, bañ o dedîñ gâdın, seniñ hanımıñ öze,
Dutlu özüne dōru gidiyor. Git, orada yaþlaş, gonus. On-
dan sōna dön.

15 Eu hemen yola iner, su yoluna. Gâdın helkeler
golunda, suya iniyor. Orada garşılar, şunnarı söyler:

-Emine'm de suya gider, Dutlu özüne

Doyası da bañamadım yüzüne

Hürünürsen de yazmayı gōzalı bürün

20 İkimiziñ bir dōküssüñ yüzüne.

Yüce dâ başında da bir sürü davar

Helkesini alır, davarı sağar

Bir daha sarılsañ of Emine'm ne var,

Ellerim boynunda of, galır mı sandıñ?

25 loğazına bālamıþ da al yeşil boncuğ

Memesinden sarıssıñ enikli gancıñ

Gözlerin kór ossuñ bizim yılencih

Daha derdim az diyesih Emine'm

-dér ve gadın ciddî ve sertçe şunnarı söyler:

-Git, bir gúnnük dāmadı goyun toplamāya, davar
s toplamāya gönderen gayın babanın evinde gelinnik yap-
mañdansa dāların başında sürünmem ondan daha iyidir.

Ben seni tanımiyorum -dér.

Ölan ordan tekrar döner. Misāfir oldū muhtarın
evine gelir, dér ki:

10 Durum böyle böyle. Artih gadın böyle dēdi. Ben
artih gidiym.

Muhtar dér ki:

-Añşam ossuñ hele, ondan sōna ben seni yolcu é-
derim. Ekle biraz.

15 Ekler, añşam olur, ğarannih basdırır. Eir anda
muhtar iki pıcañla çihā gelir:

-Ğalñ, gelini sen öldüreceksin, olanı ben öldü-
recēm. Çünkü bu bizim kóyün nāmusu, seniñ nāmusuñ!

20 Ve nihāyet olan yine ğarar vérir. Muhtarla be-
rāber gideller. Lacadan içeri gireller. Funnar uyurken
bunnarın ikisini de yatañlarında öldürüller ve ondan
sōna gece muhtar yolcu éder. Ölan döner, yine Anğara'-
ya, babasının yanına geçer ğor gider. Bu hikāye de bu-
rada sona eriyor.

Anlatan: HIFZI UĞURLU

GEZAN ÖLÜ

Vahtinde bir Gezan Ölü nāmında bir adam var ırmış. Etraf kóylerden harac alırmış. Boyvat bēleri dī bir adam var ırmış; Boyvat bēler var ırmış. O bēlere yanaşamazmış. Bir günnerden bir gün ahlidānelerini toplamış bu
5 Gezan Ölü, demiş ki:

-Yav, her yandan şey alıyoğ, harac alıyoğ. Bunnardan alamıyoğ, bunnarı ne yapacāğ? -deyince, demişler ki:

-Yav, onnarda delānu çoğ, bizde de ğız var. Onnarı ondan sōna dāvet edelim, ondan sōna barıшалım.
10 Ğız vérelim, ğız alalım. Onnarı alınan bir ala düşürelim, orayı da haraca bēlarığ -demişler.

Olur mu, olur. Funnar da, bu boyvat bēleri de hiç bunnardan tarafa hiç ğahil olmazlarmış, ki "başğına
15 ūrariğ āniden" dī. Funnar beş sekiz atlı biniyollar, Gezan Ölü tarafından. Boyvat bēlerine dōru giderken, onnar da:

-lan atlı geliyor -diyollar.

Ğarşıliyollar bunnarı ki, silahsız pıçaşsız ge-
20 liyollar.

-Selām...

-‘Aleyküm selām, buyruğ -diyollar.

keyse geliyollar, eve otutduruyollar.

-Yav, bu ğasmānelī ortadan ğaldıralım -diyollar.

15 - Ğız vérelim, ğız alalım. Sizde olan çoğ, bizde ğız çoğ.

İşde şöle bōle dēdikden sōna bunnar diyor ki, olur mu, olmaz mı dērkene bir bēyük adamları varımış, yaşlı bir adam.

-Bir oña danışağ -diyollar.

5 Danışiyollar, variyollar, diyollar ki:

-Gezan ōlu'ndan adam geldi. Eōle bōle diyollar, sen buña ne diyon? -dēyince:

-Ōlum, saħınığ, yanaşmayığ. Eski düşman dost olmaz, geçi derisi post olmaz -diyor-. Yanaşmayığ, belki
10 alınan bi şey yapar -diyorsa da:

-Adam, ne yapacağ bize alınan? O görħusundan bize teslim oluyor -diyollar, biliyon mu?

Ondan sōna geliyollar, bēyük adamıñ sözüne, o bēyük bēğ sözüne baħmıyollar. Bunnara diyollar ki:

15 -Evet, biz size ğız vérecēk, siz de bize ğız véreceksiniz, aħraba olacāğ -diyollar.

Bunnar gidiyollar, Gezan ōlu'nun adamları ğeri gidiyor.

-Biz de sizi dēvet ēdek, siz de buyurun, geliğ
20 -diyollar.

Dēdikden sōna, bunnar aradan bir ğaç ğun geçdikden sōna bunnara bir kāt geliyor ki:

-Buyurun, geliğ -diyollar.

Bunnar burdan doħuz atlı binip gidiyollar. Doħuz bēlerden, şöle ileri gelen adamlarından, yiğitlerden doħuz ğişi gidiyor. Orda onnar sözleşiyollar, diyollar ki:

-Bunnar geldi miydi, her birini bir odaya alacağsınız. Ondan sonra, işde aḡşam yemek zamanında hepsinin depesine çökeceksiniz, bälâyacağsınız -diyollar.

Neyse, bunnara haber savıyollar, işde onnar da
5 ileri gelen belerden doḡuz gişi atlara biniyollar, bunnara geliyollar. Bunnarı ġarşıliyollar, bunnara misâfir olarak. Alıyollar, misâfir olarak. Hinci şeyler birikiyollar, oda sâhipleri diyollar ki:

-Yav, Ğezan ölu. bizim de yemeklerimiz araya gidiyor. Birer dene de biz götürek -diyollar.
10

Ğezan ölu'nun hiç ġönüne ġomuyollar -hanı tembihliler 'ya-. Birer gişi alıyollar, herkeş gidiyor. Aḡşam ekmeane oturunca Ğezan ölu'nun orda, o büyük bē ordaymış, depesine çöküyollar.

15 -Ne? -diyor.

-Biz misâfiri siftâna bälariḡ, âdetimiz. Ondan sonra çizerik, ekme yediririk -diyollar.

-Olur, her yeriḡ bir âdeti olur -diyor.

Elini arḡasına çeviriyor, bälıyollar.

20 -Ğaldırıḡ sefrayı! -diyollar bäladiḡdan sonra.

Aynı sâtdede her odada bunnarı bälıyollar, aynı sâtdede. Bälıyollar, ondan sonra sen belliyog ki, "Ben bälıyım, öteki bälı däl". Öteki belliyor ki, "Ben bälıyım, öteki däl". Bunnar, aradan yarım sât geçdikden
25 sonra tek çift, tek çift Ğezan ölu'nun oraya hepsini de getiriyollar. Bälı, elleri ġolları bälı, geliyollar. Geliyor bunnar, iki dene de cellat, elleri yalın ġalı-

canan gelip dikiliyollar. O b y k b  diyor ki:

-Ulan Gezan  lu, seni ne yaptın belli oldu'ya, sen bizi  ld rd kten s na, bizim s l leyi tekley. Ya-
lınız, -orada bi D li S yfi d  bir adam varımıs-şu
s D li S yfi'miş, b şikde bir  oc  var, b şikde. Onu kes-
messe, ben ahiret ɡanımlı sağı helal, helal  diyorum sa-
ğı. O  oc  kesme. Ondan s na geri yannını kesersen kes
-diyor.

10 Neyse bunnar, bunnarı kesm ye teşebb s  decek-
leri zaman:

-Ulan Gezan  lu, bizi kesec n kesm ye 'ya, i-
ki t ne de t rk  s l yek de bizden bir ibret assınlar
-diyor, biliyor mu?

-Olur, s le -diyor.

15 Şimdi s l yollar:

-Aman aman Gezan  lu d dim de geldim cdağı
Sınır s lerim de var H da'ma

Aman ey aman, bir can uçun da mudara  tmem ada-
ma  lum adama

20 Gezan  lu  ayınının bilindi, bilindi oy oy.

Amanın ey aman

Bir can uçun da mudara  tmem seni gibi adama
Gezan  lu  ayınının bilindi oy, bilindi.

Aman ey aman, ağın odamı da atlılar insin

25 Y renim enbabım da hizmete y lsin.

Amanın, g v r n g ğlerim de ortada d ns n.

Aslannarıñ ğolu bālı bulundu, oy oy
bulundu, oy oy.

Aman ey aman, ğóvürüñ ğoçlarını da ortada äñ-
süñ

5 Hepisinin ğolu bālı bulundu, bulundu oy oy
bulundu oy oy.

Aman ey aman, içerden çihâr da yavrım olan yā-
reler

Bizim işi de anca Mevlā'm aralar.

10 Aman ey aman, bek sevgilim de Boyvat beği ğara-
lar

Ölüyoñ imdādıma gel imdi, gel imdi, oy oy.

(Son iki mısırā'ı nakarat).

15 Aman ey aman, a buṛa baḥçalı bālı da ğülü ğan-
calı

Mızraḥ daşırdım da çatal ğancalı

Aman ey aman, yeğenim Mustafa da büyük ölür

Gene Ali

Çiğerlerim bölük bölük bölündü, bölündü oy oy.

20 (Son iki mısırā'ı nakarat).

Aman ey aman, a buṛa baḥçalı bālı da, ğülleri
ğanca

Aşiret yıhılır da yavrım, bēler ölünce.

Aman bir bir ayaḥ da bir ayā gelince

25 Deḥuz bēñ sualini vēr imdi oy oy
vēr imdi oy oy.

Aman ey aman, içerden mi çihar yavrım olan yâ-
reler

Bizim işi de anca Mevlâ'm aralar.

Aman ey aman, bek sevgilim de Boyvat beği ğara-
lar

5

Ölüyoruğ imdadıma gel imdi oy oy
gel imdi oy oy.

Bunu bōle diyor. Bunnarı kesiyollar, doğuzunu
da. Ondan sōna, doğuzunu da kesdikden sōna o adamıñ sü-
10 lālesinde ne ğader delānnı varısa, ğōbekden işēyenini
tūmden, tūmden ğılıçdan geçiriyollar. O kōyü de ğaraca
bāliyollar. Ħaraca balıyol'lar, bunnar o bir çocū -ğā-
nı tembih etdiydi 'ya, Dēli Sēyfi'niğ bir ōlu var dē-
diydi 'ya- o Dēli Sēyfi'niğ bir ōlunu, anasını kesmi-
15 yollar. Yalınız ōlanı emziriyor anası.

Ōlan bēyüyor, yēdi sekiz on yaşlarına dāyor.
Bayram cāmisine gitmiş. Bayramda herkes çihannar, em-
mili dayılı bunnar hepsi bayramlaşiyor, şēydiyor, ğu-
cağlaşiyor. Buğa kimse sāhip çihan olmamış. Eve gelmiş,
20 dēmiş ki:

-Ana biz nēreliyik? Herkes cāmiden çihan emmisi
dayısı birbillerine sarılıyor, ğūrülüyor. Buğa hiç kim-
se sāhip çihmıyor. Benim emmim dayım yoğ muydu bu kōy-
de? Nērdeydi, falan... -dēyince anası başlıyor ālamāya :

25

-Yavrum, seniğ emmiğ dayığ he, bu kōyün ğōstüydü,
yiğidiydi, beyiydi 'ya, işde şu Ğezan ōlu var 'ya,
şimdi burdan ğarac alıyor 'ya -diyor.

- He .

-İşde o Ğezan օlu alınan dāvet օtdi."Ğız verek saĝa, ĝız alaĝ" dī ğtօrdօler. Bēleri kesdiler, ondan sօna da kesdiler. Sօna geldiler, burda sօlālemizi kesdiler. Seni de keseceklerdi, beni de kesellerdi 'ya օlum, dedey emānet օtmış ki: "Onu kesmesseñiz aĝiret ĝanıma saĝa helal օderim" dēmiş de, onuñ uĝun kesmediler sennen beni. Yoĝsa seni de kesellerdi, beni de kesellerdi yavrum -dēmiş.

10 -'Ya, dēmek dedem benim bir ĝayıf alacāma ondan bilmiş ki, dedem beni kesdirmemiş օleyse -dēmiş, biliyon mu?

Bu օlan şincik on uĝ on dօrt yaşılarında varmış. Hinci bu օlan kօylere ĝıĝıyor, ĝanĝı kօyde yiĝit adam
15 var ısa, cesur adam; otuz doĝuz ĝırĝ ĝişi topluyor. Ğırĝ ĝişi topluyor amma, eli dutar cesur adamlardan.

-Arĝadaşlar, işde Ğezan'ı basacāĝ, işde Ğezan օlu'nu kesecāk, bu kօyleri ĝaraĝdan ĝurtaracāĝ. ĝaraĝ vermēyecek bu kօyler -diyor.

20 ĝanı kօylerin, ĝaraĝ vօre vօre ciĝeri yanmış adamlarin, vօrgi vօrir ĝibi. "Olur mu, olur" diyollar. Eunnar 'a, şincik ĝırĝ atlıyı topluyor, işde şafāĝ օñü sօre geliyollar. Ğezan'ı basıyollar 'a. Basıyollar, etrafına noĝda dօzօyor.

25 -Ne dışardan iĝeriye, ne iĝerden dışarıya kimseyi ĝıĝartmayın -diyor.

On dan sօna ĝendi yanına iki uĝ adam alıyor, yi-

ğidinden. Döru Ğezan ölu'nun ğonāna sürüyor atı. Ğezan ölu'nun ğonāna varıyor 'a. Ğapıyı kaçıyor, içeriye giriyor. Ğezan ölu yatıyormuş böyle. Yatarken hemen yañasından dutuyor.

5 -Ğalğ bağalım -diyor.

Ğaldırıyollar, ğapının öğünde bir ğazlığ varımış. Ğazlā dıñıyollar. Üstüne olan çıñıyor.

-Siz bunun etrafındañı adamları getirin, şu ahıra doldurun. Bunun ahıbasını da getirin, bu ahıra
10 doldurun -diyor.

şimdi Ğezan ölu'na olan ne sölēyecek bağalım, şeyde, ğazlığdayken. O da ğazlıñ damında.

-Aman ey aman Ğezan'ın altından bir at ğaldır-
đım

15 Tapancamı da barudunan doldurdum -eveli barut tapancası olur umuş-.

Ah ey, aman doğuz dene bēleri de nası öldürdğ?
Onnar ölmüş, ben çekerim tūların oy oy,

tūların oy oy -evelki
20 bēlerin ğafasınığ řurda tū olurmuş, bē oldūnu ondan bil-
lillermiş. "Onnar ölmüş, ben çekerim tūların" diyor-.

Aman ey, aman Çuğur ova da yanar yanar ğurd o-
lur,

Tez elden de ğurd enī ğurd olur.

25 Ama'nın, aman ğāfilinen öldürmüssün de yúrāma
derd olur.

Onnar ölmüş de ben çekerim tūların oy oy,

İBUBUḤ

Ei Kel_olan var_ımsı.Ei de ābisi var_ımsı.Fun-
nar gún geliyor, zaman geliyor, bir yere ahır yapıdırı-
yollar. Ondan sōna, ahır yapıdırıyollar, ondan sōna ā-
bisi:

5 -Ayrılalım -diyor Kel_olan'a.

Ayrılmaḫ istiyollar. Ayrılmaḫ için de malları
bölmeḫ gerekiyor, ḫayvannarı bölmeḫ gerekiyor.

-Nası paylaşalım, nası edelim? -derken, ābisi
diyor ki:

10 -Sen yeḡi ahırını al, veyā sen ahıllardan birini
al, ben de birini alıym. Seniḡkine giren ḫayvannar se-
niḡ ossuḡ, benimkine girenner benim ossuḡ.

Tabī bu deli işte, biraz da ahlı ḡaçıḡ. Yeni a-
hırını tercih ediyor. Ahşam oluyor, neyse ḫayvannar ge-
15 liyor dādan. Hepsi tabī alışḡın oldū için eski ahıra
gidiyor, alışḡın oldū yere gidiyor. Ve yalnızca bir
tānesi, kōtū, ḫastalıḡlı bi öküz de Kel_olan'ın veyā
Deli_olan'ın -her neyse, işte onun- şeyine giriyor, ye-
ḡi ahıra giriyor. Paylaşmış oluyollar işte böylece. Er-
20 tesi gún zabaḡ boḡazına bi bi şey taḡıyor, işte yular
veyā zencir her neyse, alıyor:

-Ben bunu satıym -diyor.

Gidiyor, yola düşüyor, epī bir müddet gidiyor.
Derken bir dāḡ başında bi çalının üzerinde ibubuh ḡu-
25 ḡu görüyor. İbubuh ütüyormuş.

-İbubuh, öküzünü saḡa satıym mı? -diyor.

İbubuh da gendi gendine ötüyor:

-Guguguh -diyor.

Bu da ibubuh alacani sanıyor.

-Satıym, ibubuh, alıñ mı? -diyor.

5 -Alıym. -Yani "alıym" anlamına getiriyor gendi gendine. İbubuh "guguguh" diyor. Neyse:

-Gaça alıñ? -diyor.

-Guguguh -diyor.

-Elli liraya veriyim mi? -diyor.

10 -Guguguh -diyor.

-Yarın mı vereceğ? -diyor.

-Guguguh -diyor.

-İyi öyleyse. Öküzü ben buraya bāliyorum āca. Yarın gelir, parayı alırım -diyor.

15 -Guguguh -diyor.

Velhāsılı kelām, bu ibubuh gonmuş oldū āca öküzü bāliyor. Çekiyor, eve gidiyor. Ertesi zabañ geliyor ki, bañıyor ki genāi yerinde yeller esiyor. Kemiklerden başğa bi şey galmamış. Tabī gurt yemiş.

20 -İbubuh -diyor.

-Guguguh -diyor.

-Paramı ver -diyor.

-Guguguh -diyor.

-Gurt mu yēdi? -diyor.

25 -Guguguh -diyor.

-Ben gurt yēdi murt yēdi annamam, paramı ver -diyor.

-Ğuğuşuğ -diyor.

-Yarın mı vérecēğ? -diyor.

-Ğuğuşuğ -diyor.

Neysel:

5 -Peki, yarın gelirim ben -diyor.

-Ğuğuşuğ -diyor.

Eizimki yine eve gidiyor. Ertesi zabağ geliyor.

Bir gún bōle, beş gún bōle. Başıyor ki, bunun çihar yolu yoğ. En sonunda geliyor:

10 -İbubuğ -diyor.

-Ğuğuşuğ -diyor.

-Paramı vérmiyog mu? -diyor.

-Pekī, beni ğandırıyor -diyor.

Yerden bi daş alıyor. Fırlatıp ibubua vurunca
15 orāya altın dōkūluyor, çoğ bi altın dōkūluyor. Hemen
eve gidiyor, ābisine diyor ki:

-Bōle bōle -diyor-. Ben ōkūzümü ibubua satdım
-diyor-. İbubuğ da -diyor- parayı vémedi dī ibubua
daş atınca orāya altın dōkūldü -diyor.

20 Ābisi inanmıyor. "Nası ossa bu delidir" diyor.
İnanmıyor. Neysel, zolla ābisini ğötürüyor orāya. Bi
çuval alarağ gidiyollar. Eve geliyollar, ābisi diyor
ki:

-Biz bu altınnarı ölçelim -diyor.

25 -Nası ölçecēz? -diyor.

Ābisi de herālda tam ğafadan sālam dēlmiş ki:

-Şinikle ölçelim -diyor altınnarı.

-Olur, -diyor- amma bizim şinîmiz yoĥ -diyor ā-bisine.

Ābisi diyor ki:

-Gomşularıĥ var bi şinî. Şahnazlarıĥ var. -Şahnazımış herālde ismi.- Şahnazlarıĥ şinîni al. Yalnız gidip de: "Şahnazlar, şinîĥizi vériĥ, biz altın ölçecēz" dēme. "Būday ölçecēz" dē. Yoĥsa şeyapallar, altın ölçdūmüzü annallar, bizden altın isteller -diyor.

Neyse, bu gidiyor:

10 -Şahnazlar! -diyor.

Bāriyor, Şahnazlar çıĥıyor.

-Şinîĥizi biraz vériĥ de biz altın ölçecēz -diyor.

Ondan sōna:

15 -Ulan deli it, ne altını falan? -diyollar 'ya, bu diyor ki:

-Yoĥ canım, ōle dēdim, altın dēl, biz būday ölçecēz -diyor.

Āzından ģaçarıyor başdan. Neyse, bunnar da ne oldūnu ōrenmek için -merah iřte- şinîĥ altına bi saĥız yapışdırıyollar. Neyse, Şahnazlar'ıĥ ģızı vériyor şinî. Bunnar ģótürüyor, altınları ölçüyollar. Ölçdūkden sōna ģeri ģetiriyollar, neyse. Ei bahıyollar ki, altında bi tāne altın yapıřıĥ. Gerçekden de altın ölçmüşler. He-
25 men Şahnazlar ģızını yolluyor:

-Hadi ģızım, ģit, söyle, "şinîĥ kirasını vérecekşiniz, altın olaraĥ ödēyecekşiniz" dē -diyor.

Anniyollar bi miktar altınları oldūnu. Neyse, Şahnazlar'ın ğızı gidiyor. Kel_olan'la işte ileri-ydi, ğeri-ydi, altınlarımız, şey, şinimiz ki-rasını vèrirdi-ğ vèrmezdi-ğ, falan dèrken Kel_olan buya bi vuruyor. Cla-
 5 cağ 'ya, işte ğız ölüyor. Şahnazlar'ın ğızı ölüyor. Ğızı ğötürüyor, bir ğuyuya atıyor. Su ğuyusuna işte, kór bir ğuyuya atıyor. Neyse Şahnazlar bekliyor bağı-
 yor, ğızı gelmiyor. Ğızı gelmeyince tekrar ğendi ğidi-
 yor, ğızı soruyor:

10 -Biz ğız falan ğórmedik -diyor Deli_olan-. Ğór-
 medik -diyor.

Ğördüydü-ğ ğórmediydi-ğ dèrken, Şahnazlar'nan a-
 ramāya ğığıyor. Ğanı, inandıрмаğ için aramāya ğığıyor.
 Neyse ğidiyollar, arıyollar, yoğ. Bu atdī ğızın, ğuyu-
 15 daki ğızın üzerine bi de ğeçi postu atmış ki, "annama-
 sı-ğlar" dī. Ararken ğüyē ğuyuya bahmāya iner gibisin-
 den içeriye iniyor, içerden, aşşādan bāriyor işte:

-Şahnazlar, ğızın ğızın ğuyrū var mıydı? -diyor.

Şahnazlar:

20 -Ğit, deli_it, ğızın ğuyrū olur mu? -diyor.

-Şahnazlar, ğızın ğızın iki tēne ğulā var mıydı?
 -diyor-. Uzun iki tēne ğulā var mıydı? -diyor.

-Ğit deli_it. Ğızın uzun ğulā olur mu? Normal
 ğulā vardı' -diyor.

25 -Şahnazlar, ğızın ğızın tüm vücūdu, her tarafı
 ğara ğara ğıllardan mı doluydu? -diyor.

-Ğit deli_it. Ğızın vücūdu ğara ğara ğıllar o-

lur mu? -diyor-. Falan.

İşte:

-Şahnazlar, ğızığızığ iki tâne beynuzu var mıydı? -diyor.

5 Eu arada ğadın sinillleniyor. Aşşāya iniyor. Dutdūynan bi çekiyor ki, ğızığ üzerine post atmışlar. Ğız altıda yatıyor, ölmüş tabī. Keyse çıhardıyollar ğızı, Dérken bizim olan ğapse gidiyor. Eu ğadar.

Anlatan: ERDAL KUZUGÜDEN

OFÇU BABA

Bir adamın üç gızı varmış. Adam Gayseri'ye gidecemiş. Büyük kızına demiş ki:

-Sağa ne alıym? -demiş.

O da demiş ki:

5 -Bağa elbiselik al -demiş.

Birine demiş ki:

-Sağa ne alıym? -demiş.

-Bağa da işde ayak gabi al -demiş ortancalı kız da.

10 -Gızım sağa ne alıym? -demiş.

İlk önce hocası tembih etmiş imiş ki, "babaş bi şey isterse nosuman çiçē al dē" demiş. Ohula gidellermiş. Bu da demiş ki:

15 -Baba, bağa da bir top nosuman çiçē al. Alırsağ aldıñ, almassağ ēr yoluna iziñe toz çóksün, geleme ba-ba -demiş.

-Pekī gızım -demiş.

Bu gitmiş. Gitmiş Gayseri'ye neyse. Bu işini yapmış, geri dönerken öteki kızlarıñkini almış, bu güç-
20 çük gıza gelince aramış aramış, bir tüllü bulamamış. Bulama'mış:

-A'man, n'āpıym, bulamadım -demiş.

Bu adam gelmiş, yolu yarılacağına yolunu bir du-man bürü'müş, izine toz çókmüş. Bu adam gelememiş, yol
25 da galmış.

-Of -demiş, orāya oturmuş.

Oraya oturunca ordan bir yâr yarılmış, bir Ofçu
baba çıkmış:

-Ne buyurdun baba? -demiş.

-Baba, ben sana bi şey demedim ki.

5 -"Of" dedin, geldim. Çardıñ sen beni. Benim a-
dım Ofçu Baba -demiş.

-Eöle böyle. Büyük kızım elbiselik ısmalladı, o-
nu aldım. Güççük kızım ayak gabi ısmalladı, onu aldım.
En güççük kızım bir top nosuman çiçē ısmalladı, bula-
10 madım. "Yoluña iziñe toz çóksün, geleme" dedi. Yoluma
izime toz çókdü, gelemedim. Euraya oturdum. Onuñ için
"of" dedim -demiş.

-Baba, ben sana bir top nosuman çiçē getirirsem
gızıñı bana verin mi? -demiş.

15 -Veririm, n'äpıym, çārem yoñ -demiş.

-Gızıñı almāya ne zaman geliym? -demiş.

-Ne zaman pilāv suyu görsañ, o zaman gel -demiş.

Gelmiş, bu adam evine geldikten sōna büyük gı-
zınıñkini neşeli vemiş, ortanca gızınıñkini neşeli
20 vemiş, güççük gızınıñkini düşünerekden vemiş.

-Kiye baba, bizimkilerini neşeli neşeli vedin
de, güççük bacımızınıñkini de düşünerekden vedin? -de-
yince:

-Gızım, böyle oldu, böyle oldu. Bir Ofçu Baba çı-
25 dı, "gızıñı verirsen ben sana bir top çiçē veririm,
yoñsa vermem. Yoluña iziñe toz çóker, burada galın" de-
di. Çāresiz galdım, ben de vërdim -demiş.

-Ne zaman gelecek?

-Ne zaman pilāv suyu ğorsağ, o zaman gelecek
-demiş.

Eunnar on sene geçmiş ğomamış, on beş sene geç-
5 miş ğomamış pilāv suyunu.

-A'man, -demiş büyük ğız- öldü mü, ğaldı mı?
Ğalğıym, pilāv suyu ğoyuyum -demiş.

Pilāv suyu ocā ğor ğomaz Ofçu Baba gelmiş, çı-
mış. Eurāya gelmiş çığmış. Demiş:

10 -Amō, n'ola ğomasaydığ.

Pilāvı bişirmişler, yemişler. Ofçu Baba ğızı al-
mış, ğótürmüş, babasıynan berāber. Orāya vardığından sō-
na yer yarılmış, Ofçu Baba'ynan ğızı yerin altına geç-
miş, gitmiş. Ğız babasıynan helallaşmış. Ora, ğeri yer
15 şōle düzelmiş, bunnar gitmiş.

Ğız varmış ki bir odanın içine ğomuşlar. Her ta-
rafı yeşil. Tavanı yeşil, duvarı yeşil, her tarafı ye-
şil. Duttū yeşil, otturdū yeşil, hep yeşilmiş. Eunu bir
odanın içinde, hiç bir yere gitmezmiş. Bir dadısı var-
20 miş, o dadısı nērēye giderse, tuvālete giderse dadısı
ğótürürmüş, nērēye giderse, bu da... Yēmāni dadısı yē-
dirirmiş, yüzünü dadısı yıharmış, bu dadısı buña hiz-
met ēdermiş. Ğunnar geçmiş, yıllar geçmiş. Bēyük ğız
demiş ki:

25 -Baba, bacımızı özledik. N'ōlur git getir de ğō-
rek -demiş.

Ğēne bu ğızın babası gelmiş, orāya "of" demiş.

Ofçu baba çıkmış:

-Ne buyurdun? -demiş.

-Bacıları güççük bacısını istiyor. Anası dayanamıyor. Götürüp gösterecēm kızımı -diyor.

5 Öle deyince:

-Pekī -diyor.

Hemen iniyor, o dadısıyanan berāber bunu çıkarıyor. Dadısına tembih ediyor ki:

-Gözürden üstün sahn. Kimsēye inanma -diyor.

10 Tuvālete gitse dadısı götürüyor, yüzünü dadısı yalıyor, yemāni dadısı yediriyor. Her şeyi bu dadısı ediyor.

Getiriyor, burda durullarken diyor ki:

15 -E bacım, bize inanmıyon mu? -diyor büyük bacısı o dadısına.- Vēr de tuvālete berāber gidek -diyor.

-Pekī, gidiş -diyor.

-Bacım, sen hāmile misin, neysin? -diyor.

20 -A'man bacım, hāmile nérde oluym? Bir boş yeşil oda beni bilir, ben yeşil odayı bilirim. Bir de dadım var, başga kimsem yoş.

-Ne yēş? -demiş.

-Yatarken bir bardağ gayfe içerim -demiş.

Öle deyince:

25 -Bacım, o yatarken gayfeyi içme de bōrüne dōk, "içdim" de, baş baçalım ney? -demiş.

O zamanaca bunnar gel olmuş, git olmuş, Ofçu kaba bunnarı almış, getirmiş. Orāya goymuş, bu gız geldi

günü o ğayfeyi içmemiş, bõrüne cõkmüş. Dõkõnce uyumã-
 miş. -Onu bayındırırırmiş, o ğayfeyi içer imiş, ğızı ba-
 yındırır imiş, bi şeyden haberi olmazmış.- Duvar yarıl-
 5 ne, gelmiş ğızıĝ bõrüne yatmış. Demiş ki:

-İnsan õlu ğendinden ğeĝdi. Eõn çoĝ yorĝun -de-
 miş.

Orãya hemen har dī uyumuş. Peri õluymuş. Uyuyun-
 ca ğız uyanmış. Depesine şõle elini sıvalamış. Gõbãne
 10 gelince, gõbãnde ğoca bir kilit dahılıymış. Kilidin üs-
 tünde de anahtarları var ımış. Anahtarları bükõnce ğız "cum"
 dī içine düşmüş. Darma dãn olmuş bu. Bir tünel gibi
 yer açılmış. Bu ğız içine dalmış. Nêrêye giderse taħır
 taħır taħır inşãt.

15 -Bu ney?

-Peri õlunuĝ. İnsan õluynan evlendi. Ondan çoçũ
 var, oĝa beşik yapıyoĝ -diyollarmış.

Taħır taħır terziler bez belek dikiyormuş.

-Bu ney?

20 -Peri õlu insan õluynan evlendi, oĝa bez belek
 dikiyoĝ.

-Bu da baĝa -diyor.

Neysel, oraları ğezip ğeldikden sõna çiharken u-
 yanıyor. Peri õlu uyanıyor:

25 -Dadı dāl'dım, dadı dāl'dım, bunu ğõtür kes,
 ĝanna ğõmlãni baĝa al ğel, öldür bunu! -diyor.

Hemen dadısı bu ĝõma alıyor, ğõtürüyor. ğõtürü-

yor, dadısı öldürmēye gıyamıyor. Lunu bir ormana azad
 5 edip gızzı, gelip gıdiyor. Getiriyor, bir de gınnı góm-
 lek getirip olanı, eline vériyor, bu peri_ölunu.

Bu gız orda yatarken bir ācıı depesine çıhıp o-
 5 turuyor. Bir yılan gelip yatıyor, bir dilki gelip yatı-
 yor, bir gurt gelip yatıyor ācıı şeyine, altına. Yılan
 diyor ki:

-Peri_ölu dālmış. Onu; beni yahsalar, kúlümü
 bir şeye çıhılasalar, gótürüp bir dolansalar bir atsa-
 10 lar, bir dolansalar bir atsalar o toplanır, o kilit da-
 hılır -diyor.

Dilki de diyor ki:

-Bir adam hastalanmış -diyor-. Derdine çāre yo-
 ğumuş. Benim de kúlümü yahsalar, gótürseler, onun ğa-
 15 fasına ekseler, o da iyi olur -diyor.

Gurt da diyor ki:

-Bir adamın ğafası kel olmuş, beni yahsalar, gó-
 türseler, onun ğafasına ekseler, o da iyi olur -diyor.

Lunun üçünü de gız dınnıyor. Lunnar uyhuya da-
 20 linca üçünü ğuyrana bir kirbit çalıyor, bunnarı yaşı-
 yor. Aynı ayrı bunnarı kúlünü alıyor. Bir çoban ras-
 lıyor, çobanın elbisesini alıyor. Çobanın elbisesini
 ğıyor. "Bu bir teħāur" dī bir geliyor, apollonnan sē-
 lediyor. Bu gız çanta eline alıyor, önce kale gıdiyor.
 25 Kellīni iyi édiyor. Ondan öteki şeye gıdiyor, -adam
 işde dēminki dēdīm- onu da iyi édiyor. Ondan gel gele-
 lim peri_öluna geliyor. Bu peri_öluna alıp geliyoller.

Bir dolanıyor bir atıyor, bir dolanıyor bir atıyor, gâ-
vuşuyor. Üçüncü dolaşmasında tüm gâvuşuyor.

-Dadı, yārim gibi қоқuyor, dadı, yārim gibi қо-
қuyor -diyor. Һanı ğızı biliyor 'ya.

= "Dadı, yārim gibi қоқuyor" dēyince dadısı da
diyor ki:

-Yāriņ ise dut, yāriņ ise dut-diyor.

Ondan sōna hemen bu iyi oluyor peri_ōlu. Ğızı
dutuyor, tekrar orda toy dūn ēdiyollar. Yiyip içip yē-
re riņ dibine geçiyollar.

Anlatan: EİRGÖR ÇAĞIRAN

OMART İLE COMART

Bir varmış, bir yohmuş. Omard'ınan Comart isminde iki gomsu varmış. İşde gúz mevsimi, odun zamanı dā-lardan odun getirecekler, berāber oduna gitmişler. A-zıhlarını almışlar, eşşeklerine binmişler. Sicimlerini eşşeklere atmışlar. Hazır olup dā dōru yola düşmüşler. Neyse, odun edilecek yere varmışlar. Odun étmeye başlamışlar paltalarıynan. Épī odun étdikden sōna acıhmışlar. Démişler ki:

-Ekmek yiyek, azīmızı yiyek -démişler.

Omart démiş ki:

-Comart, seniñ azıñı yiyek de, ondan sōna da benim azī yérik. Eiraz daha acıhınca biraz sōna bizimkini yiyek -démiş Omart.

Önce Omart'ıñ azını yemişler. Eiraz daha odun etdikden sōna épī de vaht geçmiş, acıhmışlar.

-Haydi bahalım, bu sefer de getir de, seniñ azıñı yiyek -démiş Comart.

Démiş ki:

-Yoh arhadeş, ben azımı neyimi yédirmem. Seniñ sözüñ açığ olaydı, azıñı yédirmeyeydiñ -démiş.

Neyse, seslenememiş Comart. Odunnarı étmışler. Aşşama dōru yüklēyecekler, eve dōnecekler. Omart démiş ki:

-Gel Comart, benim eşşá yüklēyelim odunnarı, ondan sōna da eşşá āca bālarız, eşşek durur. Sōna da seniñ eşşá yükleriz, gideriz -démiş.

Keyse:

-Olur -demiş Comart.

Omart'ın eşşâni yüklemişler, bir āca bālâyacağ-
ları sırada Omart demiş ki:

-Arhadas, ben gidiyom, geç ğaldıñ -demiş.

-Dan Omart, clur mu işde, gel şu benim eşşâ de
yükleyek, falan -dediyse de, hemen eşşâni aldığıynan
hadi, ğaçmış.

Tabī, Comart zavallı yalnız ğalmış dāğ başın-
da. Aħşam da olmuş. "Eşşâmi yükleyim, işde odunnarı
deng ğediym, eşşâ yükleyim, filân" diyene ğader ğan ter
içinde en soñu eşşâ yüklemiş 'a, vañıt da epī ilelle-
miş. Ğarannıñ çókmiş, hemen hemen gece vañıt epī ilel-
lemiş. Eşşâynen yola düşüyor Comart. O arada tabī, O-
mart gitti. O belki de kóyüne vardı. Comart da yoluna
düşüyor ordan, dādan. Ğelirken gelirken bir dārmene ge-
liyor. Diyor ki:

-Vañıt geçdi, dārmende yatıym. En iyisi şu dār-
mende yatmağ -diyor-. Şimdi gitsem, belki gece gidemem
-diyor.

Dārmende yatmağ uçun ğarar alıyor. Dārmene ba-
ñıyor, yatacağ bir yer yoğ.

-En iyisi, şu ambarıñ içine giriyim. -Ambarıñ i-
çinde bñday varımış.- Ambarıñ içindeki bñday yumuşağ.
Bñdayıñ içindeki yumuşağ içine giriyim, yatıym.

Ambarıñ içine giriyor, bñdayıñ içine yatıyor.
O arada dārmeniñ şöle epī biraz vañıt geçdikden sōna

därmeniñ ğapısı açılıyör. İçeriye bi_dene ğurt geliyör. Biraz daha duruyör, bi de bağıyör ki, bi de ayı geliyör. Biraz daha duruyör, bi_dene de dilki, -üçü arħadaşımıs-oräya geliyöllar, buluşuyöllar. O arada ğurt s diyör ki:

-Yav arħadaş, benim bir ğayanıñ dibinde şu ğader altınım var. Ha, işde o altınan çolūma çocūma öte_beri alacām, miras birağırım onnara, zenginlerik. Ondan sōna ihtiyallāyacām -diyör.

10 Ayı da diyör ki:

-Yav, benim de işde bir södüñ dibinde iniñ içinde benim de şu ğader altınım var -diyör.

Dilki de diyör:

15 -İşde benim de filān yerde saħlı şunum var, altınım var.

Tamam, bunnarı Comart hepsini içerde duyuyör. Tabī ğorğuyör 'a, dışarı neye çılmasına imkān yoħ. Ğorğuyör, titriyör gendi gendine. Faħat bunnarı ister istemez duyuyör. O arada zabağ olurken ğurt gidiyör, 20 dilki gidiyör, ayı gidiyör. Comart ambarıñ içinden şūle bir ğafayı çılğarıyör, bağıyör ki, kimse ğalmamış. Hemen dışarıya çılğarıyör. Därmeniñ arħasında, eşşek orda bālıymış, hemen dārmeniñ arħasına varıyör, eşşāni çeziyör. Yüknü oräya yığıyör.

25 -Hadi gidiym, şu altınları alıym. En iyisi şu altınları alıp gitmek -diyör.

Ondan sōna gidiyör, o ğün dilkiniñ, ğurduñ, ayı-

nın tārif êtdī yerlerden güzelce altınnarı alıyor. On-
dan eşşāne yúklüyor, dōru o da kóye varıyor. Avradı me-
rah ēdiyor:

-İşde yav Comart, nêrde ğaldıñ?

5 -Ĝaldım.

-Eu vahte ğader seni çoñ merak ētdim, şu, bu.

-Aman avrat, hiç sorma. Yalnız sen bir ölçek
bul, şu altınnarı ölçek hele. Ondan sōna ğeri yannısı-
nı ben saña annatırım -diyor.

10 Ondan, ölçē ğomşusuna savıyor, ölçek almañ uçun
ğarısını. Ğarısı ğidiyor orāya, ölçek istiyor. Tabī,
diyor ki:

-İşde būday ölçecēz, ölçēñizi vèriñ -diyor 'ya,
Comart da şüphelenmiş:

15 -Lan, bunnarda bir iş var. -demiş.

Ölçēñ altına ğara sañızı yapışdırıyor. Vèriyor
şeye, ğadına. Ğadın alıyor, geliyor ölçē. Altını boşal-
diyollar odanıñ ortasına: Ölçüyollar, neyse ölçüyollar,
bir yere yerleşdiriyollar altını. O ara ölçē ğeri g-
20 türüyollar. Ğeri gótürünce, ğara sañızınan bir altın
şeye yapışmış, ölçēñ tabanına yapışmış. Şey, Comart şē-
le ölçēñ tabanını çeviriyor, bañıyor ki, bi dene altın.
Diyor ki:

-Siz būday ölçmediniz, bañ, altın ölçmüşsünüz.

25 -Ne altını, filān?

-Yoñ, bañ, ahan ğara sañıza da yapışmış. Söyle
bañañ, bu altınnarı nêrden aldıñ?

Keyse, Comart diyor ki:

-Arhadaş, işde sen beni birağdıñ, geldiñ. Ondan sōna mesele bōle bōle oldu. Ben dārmende ğaldım. Geceydi, dārmene dilki geldi, ğurt geldi, ayı geldi. Funu
5 bunu sōlediler, altın yerini. Hepsiniñ altın şeyleri varmış, hazineleri varmış. Oralardan ben aldım, geldim -diyor-. Sen biliñ, ister git, ister gitme.

-Aman sen ister dē, ister dēme, ben giderim. Hemen giderim -diyor.

10 Hemen eşşá bindiynen hadi, dārmene varıyor. Dārmene varıyor Omart. Hemen ambarıñ içine giriyor. Añşam gece yarısı olunca ğene ğurt geliyor soluyarağ. Bu sefer siğirli, ğızmış. Geliyor, dōru. O arada ayıyanan dilki de geliyor, onnar da soluyarağ geliyollar.

15 -O ne yav? Ğayır olē.

Diyor ki:

-İşde benim şeyimi, altınımı almışlar -diyor ğurt.

Ayı da diyor ki:

20 -Benim de altınımı almışlar -diyor.

Dilki diyor:

-Benimkini de almışlar yav, bunda bir iş var. Herāilde burda bir insan olu falan var. Yoħsa bu altınları kim alacağ? Bizim ğonuşdūmuz bir duyan var mut-
25 laħa -diyor.

Hemen arıyollar oraları. Duvallarıñ dibine neye baharken orde dārmeniñ içinde bir şey ğöremiyollar. M-

yollar ki:

-Şu ambara baħaħ bir de.

Ambarı açıyollar, baħıyollar ki, o, burda bi de-
ne insan_olu...

5 -Demek ki, bu almış altını. Çıħarıy baħalım şu-
nu.

Param parça ediyollar Omart'ı. Epı ona eziyet
etdikden sōna öldürüyollar. Yiyollar onu gūzelce. On-
dan sōna Omart cezāyı gōrmüř.

10 işde bōle, Omartlar cezāyı gōrür, cōmert adam-
lar da her zaman için mükāfāt gōrür.

Anlatan: BEKİR KUZUGÜZEN

ŞAH YUSUF

Bir pādişāhın üç gızı varmış. İyi bir kúheyran atı varmış. İki dene onun adamı varmış, baharmış o atlara. Bu at var la, gızlar girer çıharmış, girer çıharmış bunun yanına. Güççük gıza bu at vuruluyor. Şeyi-
s ni alıyor, taşın içine koyuyor. Alıp ordan geri kaçıyor eve. Bu at yemez oluyor. Gün geçiyor, hafta geçiyor, bu at yemez oluyor. O uşahları diyor ki, geliyor o atlara bahar:

-Pādişāhım, atın yem yemiyor. Ne yiyor, ne su
ic içiyor.

Biliyor pādişāh da onun tılsım oldunu. Diyor ki:

-Hadi git söyle, yemini yemiş, suyunu içmiş, büyük gızımı gendine veriyim -diyor.

Öle deyince diyor ki geliyor, at gendini yere
is vuruyor cilkes. Yere kómülüyor. Geliyor, diyor ki o adamları:

-Pādişāhım, böyle oldu, böyle oldu. Yere vurdu gendini, kómüldü -diyor.

-Hadi söyle, ortanca gızımı veriyim -diyor.

At hiçgırıyor, geri galıyor. Geri gendini yere
20 vuruyor, hiddetleniyor. Gulağlarının ucu görünüyor yerden.

-Aman pādişāhım, cilkes gitdi yerin altına -diyor.

-Hadi söyle, güççük gızımı gendine veriyim -diyor.
25 Öle deyince at kışıyor, yekini galıyor, çır-

pınıyor. Başlıyor yémeye, başlıyor içmeye.

Neyse gün oluyor, zaman oluyor. Bunnar ciride çıhıyor, cirit oynamaya. Çıhıyor bu, bacıları da çıhıyor. Bacıları da nişannenmiş.

5 -Kele biz séyr édiyoñ, édiyoñ ya, sen niye séyr édiyoñ? Ata mı bahıyoñ? -diyollar, başına vuruyollar gızıñ.

Vurunca bir oluyor, iki oluyor, üçüncü beşinci böyle yapıyollar. Gız dayanamıyor, diyor ki:

10 -İşde şu atlı, şu gıbalı da benim nişannım -diyor.

Öle déyince bir yel geliyor, bir gıyāmet geliyor. Yér góğe gapanıp bu olan bir gúverçin oluyor, hadi çekip gidiyor. Babasına geliyor:

15 -baba, böyle böyle. Kağa bir āsā, bir çarıñ, demir çarıñ -diyor-. Ben gidip bunu bulacām -diyor.

-Gızım nérde bulacāñ?

-Yoh, bulurum -diyor.

Babası buña bir déynek yapıdırıyor, bir çarıñ yapıdırıyor, dikdiriyor. Gıyıyor bu, hadi çıhıyor. İki ekmek çalıyor goltūna. Aramaya gidiyor. Dolanırken dolanırken bir çeşmenin başına varıyor. Néreler ise, orda bir gız bunun tasıynan ilānçesini yumuya geliyor. İliliyor, Şah Yusuf'un şeyi, tası. Yém yédi ilānçesi.

20 -lacım -diyor.

-Ne var? -diyor.

-Vér de şu ekmeme su saçılm, gurumuş -diyor.

-Aman yoḡ, ŧah Yusuf ām beni dāver, öldürür beni. Ben vèrmem -diyor.

-Gēne yurum, arıdırım, eliḡe vèririm, vèr -diyor.

5 Alıyor bu. Ekmāne yalandan iki su saḡıyor. Bannānda yúksü varmış, sıyrıyor. Bunu eline vèriyor. Gız alıp gidiyor. ŧah Yusuf baḡıyor:

-Gız pıḡarıḡ başında kim vardı? -diyor.

-Kimse yoḡ, vallā kimse yōdu -diyor, saḡlıyor-.
10 Kimse yōdu -diyor.

-Dōru sōle -diyor.

-Dōru sōleyim mi -diyor-. Bir orāya bir deḡirici geldi, ekmāne su saḡmāya tası aldı. Ekmāne su saḡdı, tası da gèri yudu, doldurdu, elime vèrdi -diyor.

15 Baḡıyor ki gendi yúksü. Alıp bannāna daḡıyor, ordan geliyor:

-Ben seni n'ōrüyüm, ġırḡ dene ġardaḡlık, anam babam tüm dev. Seni yerler -diyor-. İnsan avlanmāya gitdiler -diyor.

20 Gız ālıyor. Çıyıyor üfürüyor, bunu bir elma édiyor. Cebine atıyor, eve varıyor. Anḡam babası, anası, ġardaḡları tüm eve birikiyor.

-ŧah Yusuf'um -diyor anası-. Üstünde seniḡ insan eti kōḡuyor -diyor.

25 -Yoḡ ana, ben insan eti yèmem, bi ŧey ètmem, bende insan eti n'āzecek?

-Yoḡ yoḡ, kōḡuyor -diyor.

-Yemin édiñ de çıharıym, söleyim -diyor.

Bunnarıñ hepsi yemin édiyor. Gúççük bir ğardaş-
ları varmış, o yemin étmiyor. Onu da döyollar, onu da
yemin étdiriyollar. Çıharıyor ki, bi dünyä gózeli ğız.
5 Ğıza diyor ki Şah Yusuf dışarı çınca, iki dene mi,
üç dene mi yatañ ğoyuyor:

-İunu ğuş tüyüñen dolduracāñ, yoħsa aħşam ge-
lip seni yerik -diyollar.

Ğız başlıyor alamāya. Gidiyor bunnar avlamāya,
10 insan avlamāya ğıdıyollar. Geliyor ki ālıyor:

-Niye ālıyoñ? -diyor.

-Böle böle.

-Ondan ğolay ne var, sen hiç seslenme -diyor.

Beş altı ölçek bũdayı dama saçıyor. K'āder ğuş
15 nérde ne varısa geliyor, çırpınıp gidiyor, çırpınıp ği-
diyor. Ölan dolduruyor, ğız dikiyor, Ölan dolduruyor,
ğız dikiyor. Diyor ki:

-Anemgil, gelme zamanı geldi. Ben gidiym -diyor
Geliyor ki doldurmuş, dolmuş yatañlar ğuş tüyü-
20 nen.

-Bu seniñ işiñ dāñ, Şah Yusuf'ıñ işi. -Ğızın ğa-
fasına bi vuruyor.

Ondan zabañ oluyor. Gēne bunnar ava gidiyor av-
lamāya. Ğıza diyor ki:

25 -Bōn de ğıascēñ, filān yerdeki bũlbũlleri alıp
gelecēñ -diyor.

Ğız diyor ki:

-ben nasıl gidiyim oraya? -diyor.

Géne başlıyor, "Allah ğadanı alıym" diyor. Baş-
lıyor alaméya.

Géne şah Yusuf geliyor:

5 -Niye alıyoğ? -diyor.

-Eöle böle -diyor.

Ondan sōna:

-Ondan ğolay ne var -diyor-. Şu yola düş, git
-diyor-.Giderken bir tiken iras gelir. "Aman ne gézel
10 tiken imiş" de -diyor-. Onu sıva, sağa yol vérir. Orä-
ya varınca bir aslannan it var. İtiğ öğündeki otu as-
lanın öğüne at, aslanığ öğündeki eti itiğ öğüne at. On-
nar da sağa yol vérir. Döru varığ oräya, ğalamığ evi,
ğalam memesiynen orda ğar vérir. Girerken etániğ ucun-
15 dan kes, oğa vé. Us yanında dolapdan bülbülleri al,
ğoynuna soğ, ordan çığ -diyor.

Bunun tārif étdī gibi varıyor. Aslanığ öğündeki
otu ite atıyor, itiğ öğündeki eti aslana atıyor, şası-
rıyor ğız. Ğapıya varıyor; örtük ğapıyı açıyor, açığ
10 ğapıyı örtüyor. İçeriye giriyor ki, bir anārı memesiy-
nen ğar vériyor tandıra.

-Aman anārı, onnan memey yanar -diyor.

Etānden kesip eline vériyor. O ğar vérirken, o
bülbülleri ğoynuna soğup ordan çığıyor. Örtük ğapıyı
15 açıyor, açığ ğapıyı da örtüyor. Örtük ğoyuyor, hadi or-
dan geliyor. Géne aslanığ o etini neyini oğa dāşdiri-
yor. Géri geliyor eve.

Evde diyor ki -geliyollar ki ne bahān, blbl-
ler gelmiş, o ğuşlar tşyor- :

-iundan da ğurtulduĝ -diyollar.

Bu ğızıĝ ğafasına ğene vuruyollar.

5 -Eilān yērdē neyse bi şey var, onu ēdiyoĝ mu ēt,
ētmioĝ mu, gelince her parçaĝ biriniĝ āzında ğalacaĝ
seniĝ -diyollar.

Bu ğız ğene ālıyor. Ha, gelin ēdecekler bu ğızı.
Ĝız diyor ki:

10 -şey, ble ble dēdiler -diyor.

Ĝızıĝ bannāna on dene mum yaĝıyollar. Bu ğızı-
nan lanı ğerdē vēriyollar.

-Yanar -diyor.

Bu ğızı başına sorutduruyollar, lan yatıyor.

15 Bu ğız yanarken yanarken yanarken başlıyor bannaĝları-
nıĝ ucu yanmāya. ālıyor ğız. Uyanıyor ki řān Yusuf,
ĝız alıyor.

-Eliĝi birbirine arp -diyor.

Elini birbirine arpıyor, ateşler dklyor.

20 Ĝalĝıyor ata. Ata biniyor, bunu terkisine alıyor. İki
ĝabaĝ su dolduruyor. İşde sabın alıyor, şonu alıyor,
şunu alıyor, oĝluĝ, bunnarı hābēye atıyollar. Ata bi-
nip ĝapıyı kitleyip sryollar. Sryollar sryollar,
diyor ki:

25 -O ĝabaĝlardaki suyu dk. Ĝk ĝabē ĝne dk,
bēyk ĝabaĝdaki suyu arĝaĝa dk -diyor.

Ĝız şaşınıyor, bēy ĝne dkyor, Ĝ arĝaĝa

döküyor. Önü oluyor bir deniz, arha oluyor bir şey. Avrat geçip geliyor. O yanna oturuyor, nası oluyorsa orayı da geçiyor, geliyor. Bu kız gene şitmeye başlıyor. Diyor ki:

5 -Halam. O gider, geri döner, gider. O halam, Melemez halam. Ondan korkma sen.

Anası geliyor ki bi deda yerde, bi deda góde.

Diyor ki:

-Şeyi at da usdurayı, ayağlarını parçalasın şu-
10 nuş -diyor.

Onu atıyor. Dā daş usdura oluyor. Ayağları alganın içinde geliyor. Onu da geçip geliyor.

-Duzu at -diyor.

Duzu atıyor, gene acışiyor mucuşuyor, onu da ge-
15 çiyor.

-O gabañdaki suyu dök -diyor.

Gúççū arhaya döküyor, bēyū óne döküyor. Oluyor bir deniz, geçemiyollar. Ōlan iniyor, bi duā ediyor, atı binip sürünce o yanna geçiyor. Bu avrat geçiyor,
20 geliyor.

-Etme, sen nası geçdiyseñ ben de ōle geçiyim -yalvarıyor.

-Yeh, şe daşı sırtına al, geç. Ben o daşı sırtı-
ma aldım, geçdim -diyor.

25 Onu alıp geçerken cum dī suyu içine gidiyor. Ordan geliyollar buraya, pādişāñ evine. Burda toy dūñ ediyollar. Yiyip içip yere geçiyollar.

Anlatan: AYŞE ÇAĞIRAN

ŞEKERPÂRE

Lir varmış, bir yōmuş. Allah'ın ğulu çōmuş. Çoğ demesi ğünahmış. Şey varmış, bir pādişāhın bir ğarısı varmış, hiç bebesi olmazmış. Bebesi olmazmış, demiş ki:

-Allah bağa bir evlat vërsin de tek yılandan os-
5 suğ -demiş.

Ğün olmuş, zaman olmuş, bu ğadın üzeri yūklü çılmış. Doĝum zamanı gelmiş, neyse bōyümüş ğarnı. Doĝa-
cağ bebe ğayri. Bir tāne ebe getiriyollar, ebeyi soğuyor, öldürüyor -ĝarnında daha dōmadan-.

10 Ondan sōna neyse, nōrsüpler, ğene gelin çāriyor, çabalıyor. Gidiyollar, bir ebe daha getiriyollar. Onu da soğup öldürüyor. Üç dene mi, dört dene mi hizmetçisi varmış. Cāriye evlat -bilyoğ mu?- Lirinin adı da Şekerpāre'ymiş. Şekerpāre diyor ki:

15 -İen onu dōtdururum -diyor.

O geliyor, işde bōle iyilinen, şōleydi, danişıyor, n'ōrüyor, iyilinen bebe dōyor. Yılan zālayıp iniyor. Eh, bu bir yere işde sağlanıyor şōle. Zaman geliyor, şeydiyor, evlenmek istiyor. Pādişāh diyor:

20 -Ya Rabbi, biz bunu n'ōrek? Ebeleri soğdu, öldürdü.

Gidiyollar, bunu everiyollar. Getiriyollar, suyunu selini hazılliyollar. Bunu ğapıda:

-Öle onu soğar, öldürür -diyollar.

25 Essağdan onu da soğuyor, öldürüyor. Onu da öldürüyor, tekrar:

-Şey, şey... Ben şekerpāre'yi istiyom -diyor.

Dörtü hanı 'ya-. Ben onu istiyom -diyor.

"Bunu da sohar öldürür" dī gorhuyollar -biliyon mu?-

5 Keyse, bu gēne geliyor:

-Gel Yılan Beg'im.

işde "şöleydiñ, böleydiñ" dērken , soyunuyor. İçinden çıhıyor ki, aslan gibi bir baba_yiğit.

10 İçinden çıhuyollar, iyi, hemen şeydiyollar, gēpıda da bekleşiyollar -biliyon mu?- Eşa su ne hazılluyollar gēne. Eu yunacağ dī. Geliyollar baħuyollar ki bi şey yoñ, ses sedā yoñ. Ğapıdan baħuyollar ki, aslan gibi baba_yiğit. Oturuyor -delikden baħmışlar-.

15 Eh, iyi. Eunnan iyiler. Amma bu şekerpāre'ye nası hēmetler, nası itātler... Hizmetçiler çekemiyor bunu. Diyollar ki:

-O da hizmetçiydi, biz de. Liz şimdi onun eline su mu dókecek? -diyollar, biliyon mu?

20 Öyle çekemezken bu olan galhıyor, işde zaman geçiyor, ava gidiyor. Şekerpāre'yi burda eve biraħıyor, anasıgilde. Eu olan ava gidiyor. şey, hizmetçiler diyollar ki:

25 -Diyek ki: "Ben bir pādişēñ ōlu olan da bir hizmetçiyi mi alam? Ben gelene ğadar bunu n'örürseñiz ğó-rüñ." -diyor hizmetçiler.

Mektup yazıyor, şeyiñ, ğızıñ yasdīniñ üstüne ğoyuyollar. Ōlanın āzıyman yazıyollar. Oħuyollar ki, bē-

le bõle...

-Bağ bağ -diyollar-. Eõle õlunuz şey yazmış,
mektup yazmış. "Ben bir pādişāh õlu olam da, hizmetçi-
yi mi alam, bunu ben gelene ğadar n'õrürseniz ğörüþ"
5 diyor.

Ğız n'õrsün, buña diyollar ki:

-N'eydek?

Gelin diyor ki:

-N'õrüyüm, gidiyim.

10 Bir tarafa gidiyor bu. Üzeri de yúklü. Bu bi de-
ne hā varmış; ipekli maymana deller eskiden. Mendil
miymiş, neyse, onu alıyor, beline soğuyor. Düşüyor yo-
la, gidiyor. Giderken giderken şeytannarın dernāne i-
ras geliyor.

15 -Aman -ğülüşüyollar onnar da-. Yılan Beğ'in ğa-
rısı geliyor. Tamam hizmetçiler bõle dediydi 'ya, o
geliyor -diyollar.

Bunu gele gele gele otutduruyollar, n'õrüyollar.
Bunu burdan Toraman'a ğötürüyollar ğızı. Orden Torama-
20 n'a gidiyor, bir ğapıya ğötürüp otutduruyollar. Ğız
burda oturuyor, çıñıyollar ki, orda bir gelin oturuyor.

-Ben sizin işinizi ğörüym, hizmetçi olarak -di-
yor.

Alıyollar bunu, getiriyollar aşu maşı. Onnarın
25 işini ğörür ümüş, aħşamnan şeydermiş, aħırda yatar ımış.
Aħır yeriymiş, şõle aħırda da hanı eskiden şey olur 'ya,
seki, taman taħt gibi bi şey yapallar 'ya. Bu gelin or-

da yatarmış. Keyse ay olmuş, zaman olmuş, gelin dörmüş.

Hı, olan geliyor ki burda şey yoh, ğarısı yoh.

-K'öldu şekerpäre?

-E yavrum, böyle böyle. Mektup yazmış goymussuq,
5 böyle böyle.

Şeytannar geliyor işde:

-Şekerpäre, şekerpäre

Altında ne, ğıl bölü.

Üstünde ne, çul bölü.

10 Vah şekerpäre, vah.

Yedi delini künde yoğlallarmış gelini. Geliniñ
de işde epī ğarnı bēyümüş. Ğün olmuş, zaman olmuş, iş-
de gelin dörmüş. Orda ahırda döruyor. Aħşama ğader iş
ğörüyor, hizmetçi oluyor. Aħşamleyin gidip orda yatı-
15 yor. O şeyini de çıħarmış, o bebeniñ yüzüne örtmüş.
Dörmüş, olan dörmüş.

Sabānan ğözlüyollar ğözlüyollar, gelmiyor. Va-
rıyollar baħıyollar ki, ahırın içi çam çam çahılıyor.
Ö, varıyollar ki gelin dörmüş, yatıyor. Onuñ da yüzünü
20 örtmüş.

-Eēle bēle -diyor.

-A'man, herāalde bir iyi yeriñ geliniymiş bu -di-
yollar.

Ğene şeyler geliyor:

25 -Şekerpäre, şekerpäre

Altında ğuş tüyü döşek

Üstünde ğuş tüyü yorgan

Galğ şekerpäre, galğ.

-dëller, gidellermiş.

Gëne bu herif bir demir çarığ, bir demir şey, topuz alıyor. Aräya aräya o şeytannarıñ yatāna varıyor
5 bu Yılan Beğ.

-Ö -güluşüyollar gëne orda- şey geldi, şekerpäre'niñ göcası geliyor.

Taman hizmetçiler böyle étdiydi. Eunu mektup yazmış hizmetçiler ki, "biz şey olaraq da, hizmetçiyken
10 bunun eline su mu dókecëk?" Bu olan gidince buna bir mektup yazıyollar, göyuyollar bu herife.

-Duruñ da seni sabānan şeyiñ yanına gótürürük, cräya, şekerpäre'niñ yanına.

Onu orda älliyollar, sabañ oluyor. Getiriyollar
15 onu óñden. Gızı göyduhları yere göyuyollar. Bu orda otururken bir tānesi çıñıyor işde ordan, gapıdan.

-Kimsiñ, necisiñ? -dëyince:

-Böle böle -diyor.

Vü, insannar çıñıyor. Varıyor ki herif ne bañañ;
20 çarısı orda yatıyor. İpıl ipıl bir olan olmuş. Ordan alıyor, geliyor.

Bunnarı tor atıñ şeyine bālıyor, topuzuna. Dādan dā hizmetçileri sürüyor. Yılan Beğ orda mesut galıyor.

Anlatan: AYŞE ARANAT